

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Maarten van der Goes van Dirxland [1751-1826], Nederlands eerste minister van Buitenlandse Zaken

Waldeck, P.W.

Citation

Waldeck, P. W. (2017, November 15). *Maarten van der Goes van Dirxland [1751-1826], Nederlands eerste minister van Buitenlandse Zaken*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/55510>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/55510>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/55510> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Waldeck, P.W.

Title: Maarten van der Goes van Dirxland [1751-1826], Nederlands eerste minister van Buitenlandse Zaken

Issue Date: 2017-11-15

Nawoord

Geschiedenis is mij altijd blijven boeien sinds de eerste les op de Nutschool ‘Zorgvliet’ in Den Haag over de Friezen van het Flevomeer. Na afloop van mijn loopbaan bij Buitenlandse Zaken, met veel schrijven voor anderen, wilde ik graag nu eens iets voor mijzelf schrijven. Een combinatie van biografie en diplomatieke geschiedenis. In het ‘klasje’ van Buitenlandse Zaken, zo’n veertig jaar geleden(!), kregen wij college van de historicus professor dr. J.C. Boogman uit Utrecht. Bij het behandelen van de Bataafs-Franse tijd liet hij zich terloops ontvallen: ‘Die Van der Goes heeft vermoedelijk veel meer betekend voor Nederland dan wij weten; hij verdient eigenlijk een monografie.’ Het heeft even moeten duren, maar deze leemte is dan nu opgevuld! Met dit proefschrift voel ik mij bovendien eindelijk ‘afgestudeerd’.

Ik ben mijn promotor Henk te Velde buitengewoon dankbaar dat hij mij als jurist heeft opgenomen in zijn illustere groep promovendi. Ik heb ontzettend genoten van de gesprekken met de jonge, echte historici onder hen. Henk heeft de gave om zijn kritiek zodanig te verwoorden dat je het idee krijgt dat je het zelf al bedacht had.

Ik dank de leden van de promotiecommissie, Beatrice de Graaf, Joris Oddens, Joost Rosendaal, Niek van Sas en Ben Schoenmaker voor hun bereidheid om het eindresultaat te beoordelen.

Velen hebben mij geholpen om dit boek tot stand te brengen. Door aanmoediging, door behulpzaamheid bij het onderzoek, door het bieden van onderdak tijdens het onderzoek in het land en in Parijs, door het kritisch lezen van tekstdelen of het geven van advies: ik ben hen allen diep dankbaar. Enkele mensen wil ik speciaal noemen. Floor Kist, de taalmeester, die belangeloos met een stofkammetje het manuscript heeft gezuiverd. Robert Bijloos, die telkens kwam opdruven als ik weer in hopeloos gevecht met het computerwezen was geraakt. Alle archiva-

rissen en bibliothecarissen die met zo'n toewijding genieten van hun mooie vak. De 'crew' van de studiezaal van het Nationaal Archief, schatkamer van Nederland, onder leiding van Frank Kanhai, die ik weet niet hoeveel dozen voor mij tevoorschijn heeft gehaald. En natuurlijk Marc Beerens, Rianne Savenije van Uitgeverij Vantilt en vormgever Brigitte Slangen voor hun enthousiasme en creativiteit.

Ten slotte Cordula, trouwe kameraad sinds eenenveertig jaar, die mij met de ruimhartigheid en het begripvolle geduld van een verpleegkundige vijf jaar lang de ruimte heeft gegeven om dit project te voltooien. Zonder haar 'basiskamp' was het boek niet tot stand gekomen.

Noten

1 Inleiding

- 1 Joost Rosendaal, 'De ooglijnen van de staat, het ontstaan van het ministerie van Buitenlandse Zaken in 1798', in: R.E. van Ditzhuyzen, A.E. Kersten, A.L.M. van Zeeland en A.C. van der Zwan (red.), *Tweehonderd Jaar Ministerie van Buitenlandse Zaken* (Den Haag 1998) 28.
- 2 G.W. Vreede, *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek* (Utrecht 1864), drie delen.
- 3 H.T. Colenbrander, *Gedenkstukken der Algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840* (Den Haag 1905-1922).
- 4 J.A. van Hamel, *Nederland tusschen de Mogendheden* (Amsterdam 1918) 331-335.
- 5 C. Smit, *Diplomatieke geschiedenis van Nederland, inzonderheid sedert de vestiging van het koninkrijk* ('s-Gravenhage 1950) 118-119.
- 6 C.B. Wels, *Aloofness & Neutrality, studies on Dutch Foreign Relations and Policy-making Institutions* (Utrecht 1982).
- 7 Simon Schama, *Patriots and Liberators, Revolution in the Netherlands 1780-1813* (Londen 1977).
- 8 N.C.F. van Sas, *De metamorfose van Nederland, van oude orde naar moderniteit 1750-1900* (Amsterdam 2004).
- 9 Zie Raymond Kubben, *Regeneration and Hegemony, Franco-Batavian Relations in the Revolutionary Era; a legal approach 1795-1803* (Tilburg 2009/Leiden 2011).
- 10 Annie Jourdan, 'Buitenbeentje tussen de zusterrepublieken', in: F. Grijzenhout, N. van Sas en W. Velema (red.), *Het Bataafse Experiment* (Nijmegen 2013); Joris Oddens, Mart Rutjes en Erik Jacobs (red.), *The political Culture of the Sister Republics 1794-1806: France, the Netherlands, Switzerland, and Italy* (Amsterdam 2015); Edwina Hagen, *President van Nederland: Rutger Jan Schimmelpenninck (1761-1825)* (Amsterdam 2012).
- 11 Jacco, Pekelder, Remco Raben en Mathieu Segers (red.), *De wereld volgens Nederland, Nederlandse buitenlandse politiek in historisch perspectief* (Amsterdam 2015).
- 12 Maurits Ebben en Louis Sicking, 'Nieuwe diplomatieke geschiedenis van de pre-moderne tijd', in: *Tijdschrift voor Geschiedenis* 127 (2014) 541-552.
- 13 Ute Planert (red.), *Napoleon's Empire, European Politics in Global Perspective* (Basingstoke 2016).

- 14 Joris Oddens, Mart Rutjes en Eric Jacobs (red.), *The political Culture of the Sister Republics 1794-1806: France, the Netherlands, Switzerland, and Italy* (Amsterdam 2015); Beatrix Jacobs, Raymond Kubben en Randall Lesaffer (red.), *In the Embrace of France, The Law of Nations and Constitutional Law in the French Satellite States of the Revolutionary and Napoleonic Age (1789-1815)* (Baden-Baden 2008); Katharine B. Aaslestad en Johan Joor, *Revisiting Napoleon's continental system: local, regional and European experiences* (Basingstoke 2015).
- 15 Zie bijvoorbeeld Ute Planert, *Napoleon's Empire*; Michael Broers, *Europe under Napoleon 1799-1815* (Londen 1996); Ole Feldbæk, 'Denmark in the Napoleonic Wars, a foreign policy survey' in: *Scandinavian Journal of History* 26 (2001) 89-101; Frederick C. Schneid, 'Kings, clients and satellites in the Napoleonic imperium', in: *Journal of Strategic Studies* 31:4 (2008) 571-604.
- 16 Voor de ontwikkeling van de buitenlandse politiek van de mogendheden in het tijdperk van de coalitieoorlogen blijft het standaardwerk van Paul W. Schroeder, *The transformation of European Politics 1763-1848* (Oxford 1994) een belangrijk jijkpunt. Voor een goed begrip van de transformatie van de Franse revolutionaire buitenlandse politiek naar die van Napoleon blijven de boeken van Raymond Guyot, *Le Directoire et la paix de l'Europe* (Parijs 1912) en Jacques Godechot, *La Grande Nation, l'expansion révolutionnaire de la France dans le monde 1789-1799* (Parijs 1956), hoewel inmiddels gedateerd, belangrijke bronnen. Een verhelderende beschouwing over de rapportage van opeenvolgende Franse gezanten in Den Haag over de werkelijkheid van de sociaal-politieke en financiële verhoudingen in Nederland na 1795 is te vinden bij Annie Jourdan, 'Les Gaulois en Batavie: des relations diplomatiques machiavéliques', in: *Remous révolutionnaires: République batave, Armée française* (Amsterdam 1996) 91-117. Voor de periode na 1799 is de keuze aanzienlijk groter. Overzichtelijk zijn bijvoorbeeld Charles J. Esdaile, *The Wars of Napoleon* (Londen 1995), Michael Broers, *Europe under Napoleon* en Alexander Grab, *Napoleon and the Transformation of Europe* (Basingstoke 2003). Zie ook: Philip G. Dwyer, 'Self-interest versus the common cause: Austria, Prussia and Russia against Napoleon', in: *Journal of Strategic Studies* 31:4 (2008), 605-632.
- 17 Overigens zijn monografieën van Bataafse diplomaten bescheiden in aantal. Zie bijvoorbeeld: Henk Boom, *Onze man in Constantinopel. Frederik Gijsbert Baron van Dedem (1743-1820)* (Zutphen 2012) en Bert Koene, *Schijn gestalten, de levens van diplomaat en rokenjager Gerard Brantsen (1735-1809)* (Hilversum 2013).

2 De driehoek

- 1 N.C.F. van Sas, *Onze Natuurlijkste Bondgenoot, Nederland, Engeland en Europa 1813-1831* (Groningen 1985) 27.
- 2 J.C. Boogman, 'Achtergronden, tendenties en tradities van het buitenlands beleid van Nederland (eind zestiende eeuw-1940)', in: E.H. van der Beugel (red.), *Nederlands buitenlandse politiek, heden en verleden* (Baarn 1978) 10-11.
- 3 Smit, *Diplomatieke geschiedenis van Nederland*, 74-76.
- 4 Voor de beschrijving van de Nederlandse buitenlandse politiek in het tijdvak 1756-1788 is onder meer gebruikgemaakt van Alice Clare Carter, *Neutrality or Commitment: the evolution of Dutch Foreign Policy 1667-1795* (Londen 1975), met name het achtste hoofdstuk 'The last years of the Dutch Republic', 89-112, en van Jonathan I. Israel, *De Republiek 1477-1806* (Franeker 1996), band 2, de hoofdstukken 41 en 42.

- 5 Van Hamel, *Nederland tusschen de Mogendheden*, 252.
- 6 I.H. Gosses en N. Japikse, *Handboek tot de Staatkundige Geschiedenis van Nederland* ('s-Gravenhage 1927) 662.
- 7 Smit, *Diplomatieke geschiedenis van Nederland*, 102.
- 8 Vgl. J.C. Boogman, *Raadpensionaris L.P. van de Spiegel: een reformistisch-conservatieve pragmaticus en idealist*, Mededelingen KNAW, afdeling Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel 51, no. 6 (Amsterdam 1988) 72-73.
- 9 Alice C. Carter, *Neutrality or commitment, the evolution of Dutch Foreign Policy 1665-1795* (Londen 1975) 113.
- 10 Volgens Annie Jourdan heerste er bij de continentale mogendheden een hoge mate van anglofobie. Met name voor Rusland en Oostenrijk bleef tot 1813 een krachtig Frankrijk een waarborg voor het behoud van het Europees evenwicht dat Groot-Brittannië trachtte te verstoren door zich ten koste van die mogendheden te verrijken, zijn maritieme suprematie te consolideren en aldus de arbiter te worden van alle internationale interactie (Annie Jourdan, *L'Empire de Napoléon* (Parijs 2000) 126). Henry Kissinger ziet het in zijn *Diplomacy* (New York 1994) 71-76 anders. Volgens hem zag de Britse regering de zwakte van Centraal-Europa als de belangrijkste oorzaak van instabiliteit. Frankrijk was bezig daarvan gebruik te maken om zo het vasteland te domineren. Dat hield een acuut gevaar voor het eilandenrijk in.
- 11 Jacques Godechot, *La Grande Nation, l'expansion révolutionnaire de la France dans le monde 1789-1799* (Parijs 1956) 88.
- 12 Ibidem, 544; Jourdan, 'Buitenbeentje tussen de zusterrepublieken', 166.
- 13 Simms, *The impact of Napoleon*, 203-206 en 226; Van Sas, *Onze Natuurlijkste Bondgenoot*, 38.
- 14 Voor een analyse van de Britse houding jegens de 'Nederlandse regio' in 1813-1815, zie Van Sas, *Onze Natuurlijkste Bondgenoot*, 26-96.
- 15 Philip G. Dwyer, 'Self-interest versus the common cause: Austria, Prussia and Russia against Napoleon', in: *Journal of Strategic Studies* 31:4 (2008) 611.
- 16 Simms, *The impact of Napoleon*, 75-76; Dwyer, 'Self-interest versus the common cause', 612.
- 17 Jourdan, *L'Empire de Napoléon*, 106.
- 18 Schneid, 'Kings, clients and satellites', 600.

3 Bataafse buitenlandse zaken

- 1 Voor een introductie tot de praktijk van de buitenlandse politiek van de oude Republiek zie A.J. Veenendaal jr., 'Een ministerieeloos tijdperk, de buitenlandse politiek van de Republiek', in: R.E. van Ditzhuyzen e.a. (red.), *Tweehonderd Jaar Ministerie van Buitenlandse Zaken*, 12-19.
- 2 J.C. Boogman, *Raadpensionaris L.P. van de Spiegel*, 71.
- 3 NA 2.21.073, Archief Van der Goes van Dirxland, 44, lijst van teruggeroepen gezanten.
- 4 Veenendaal, 'Een ministerieeloos tijdperk', 16.
- 5 Zie Boom, *Onze man in Constantinopel*.
- 6 Harold Nicolson, *Diplomacy* (Oxford 1965) 31.
- 7 G.W. Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel I, 356. Op 8 november 1796 stelde de Nationale Vergadering daartoe een commissie in, maar alles bleef nagenoeg hetzelfde.

- 8 NA 2.01.08, Archief Buitenlandse Zaken tot 1813, 48, minuut geheime notulen Commissie voor Buitenlandse Zaken d.d. 02.09.1797. Voor de Vergadering zou hij alle decreten en dépêches met betrekking tot buitenlandse zaken contrasigneren. Daarnaast kreeg hij autonome tekenbevoegdheid voor dépêches namens de Commissie aan de posten. Hoewel hij geen stem in de Commissie zou hebben, stond het hem vrij aan de discussie deel te nemen en haar van advies te dienen. Zijn werkzaamheden zouden verder bestaan uit het informeren van de ministers van staat (gezanten) in het buitenland over alles wat in de Commissie besloten was en alle andere relevante belangrijke informatie. Omgekeerd moest hij de Commissie nauwkeurig op de hoogte houden van alles waarin het buitenlands belang van de Republiek gelegen kon zijn. De secretaris droeg verantwoordelijkheid voor de correspondentie met de posten en voor het personeel in dienst van de secretarie.
- 9 Emmanuel de Waresquiel, *Talleyrand, le prince immobile* (Parijs 2003) 218.
- 10 Staatsregeling voor het Bataafsche Volk, art. 136, later bevestigd in de staatsregeling van 1801 (art. 35).
- 11 Zie Joost Rosendaal, 'De ooglijnen van de staat', 22-37.
- 12 Zie Christiaan van der Spek, *Sous les Armes, het Hollandse leger in de Franse tijd 1806-1814* (Amsterdam 2016) 38.
- 13 Vgl. Annie Jourdan, 'The national dimension in the Batavian Revolution', in: J. Oddens, M. Rutjes, E. Jacobs (red.), *The political Culture of the Sister Republics*, 199.
- 14 N.C.F. Sas (red.), *De Kracht van Nederland, internationale positie en buitenlands beleid in historisch perspectief* (Haarlem 1991) 10.
- 15 Jourdan, 'Buitenbeentje tussen de zusterrepublieken', 155-185. De term 'zusterrepubliek' is niet contemporain maar werd later door historici geïntroduceerd, 183.
- 16 Zie Joris Oddens en Mart Rutjes, 'The political culture in the Sister Republics', in: J. Oddens, M. Rutjes en E. Jacobs (red.), *The political Culture of the Sister Republics*, 17-32.
- 17 De term 'geaccommodeerde neutraliteit' ontleen ik aan een gesprek op 22.12.2016 met dr. C.G. Roelofsen, bijzonder hoogleraar (emeritus) geschiedenis van het volkenrecht aan de Universiteit Utrecht.
- 18 Maartje Abbenhuis, *An Age of Neutrals, Great Power Politics, 1815-1914* (Cambridge 2014) 38. Zie ook L. Oppenheim en H. Lauterpacht (red.), *International Law, a treatise*, deel II, (Londen 1974) 626-627.
- 19 Charles S. Hyneman, *The First American Neutrality, a Study of the American Understanding of Neutral Obligation During the years 1792 to 1815* (University of Illinois 1934) 11-26.
- 20 A.C.G.M. Eyffinger (red.), *Compendium Volkenrechtsgeschiedenis* (Deventer 1991) 129.
- 21 Hyneman, *The First American Neutrality*, 15-16.
- 22 B.M. Telders, *Nederlandse onzijdigheid: grondslagen en gevolgen* (Den Haag 1939) 4.
- 23 NA 2.01.08, 113, Instructie Agent van Buitenlandse Betrekkingen 1799 (zonder datum), bijlage bij Maarten van der Goes aan Staatscommissie tot het onderzoek bij Staatsbesluit d.d. 05.07.1805 no. 12 omschreven. Artikel 1 luidt: 'Hij zal in al zijne gedragingen in het oog houden de bepalingen bij de staatsregeling voorgeschreven, bijzonder die grondbeginselen die een onmiddellijke betrekking hebben op zijn werkzaamheden. En dien ten gevolge zich voor ogen stellen, dat het Bataafse volk nimmer de wapenen opvat, dan ter handhaving zijner vrijheid, ter bewaring van zijn grondgebied, en ter verdediging zijner bondgenoten; dat het de stiptste

onzijdigheid ten aanzien van alle mogendheden wil houden, dat het de vrede met alle volken, zoveel mogelijk, wil bewaren, en zijn verbintenissen met dezelve heiliglijk naarkomt, terwijl het de rechten van alle volken eerbiedigt, en in tijd van oorlog de rampen der mensheid, zo veel doenlijk, bij wederzijds verdrag, wil verzachten.’

- 24 Van Hamel, *Nederland tusschen de Mogendheden*, 335; Schama, *Patriots and Libera-tors*, 397.
- 25 Vgl. Duco Hellema, ‘Internationale betrekkingen in historisch perspectief’, in: Jacco Pekelder e.a. (red.), *De wereld volgens Nederland*, 15-16.
- 26 Onder buitenlandse politiek wordt verstaan de uitgangspunten en strategische doelstellingen voor het voeren van het buitenlands beleid. Onder het beleid wordt verstaan de keuze of keuzes ten aanzien van de uitvoeringsmiddelen ten-einde de strategische doelstellingen te bereiken.
- 27 Vgl. P.R. Baehr, Ph.P. Everts en J.H. Leurdijk, (red.), *Elite en Buitenlandse Politiek in Nederland* (Den Haag 1978). Een associatie met de aanstekelijke voorkeur voor paradoxie van minister Hans van Mierlo doet hier opgeld: ‘buitenlandse politiek is binnenlandse politiek, maar binnenlandse politiek is geen buitenlandse poli-tiek’ (H.A.F.M.O. van Mierlo tegenover zijn woordvoerder, de auteur, in 1998).

4 De regentzoon [1751-1785]

- 1 Kees Stal, ‘Een plaets so magnifycq van gebouwen’, in: Th. Wijsenbeek en E. van Blankenstein (red.), *Den Haag, Geschiedenis van de stad*, deel 2 (Zwolle 2005) 46.
- 2 Thera Wijsenbeek, ‘Epiloog-Gespleten stad’, in: Idem, *Den Haag, Geschiedenis van de stad*, deel 2 331.
- 3 *Nederland’s Adelsboek*, jrg.83 (1993), 271.
- 4 Voor de genealogie van het geslacht Van der Goes zijn twee bronnen de belang-rijkste, te weten: *Nederland’s Adelsboek*, jrg.83 (1993) en de particuliere uitgave van Jhr. Aert van der Goes, *Het geslacht van der Goes en hun wederwaardigheden*, (Lanaken 1995). De tak Dirxland is in de mannelijke lijn in 1945 en in de vrouwe-lijke lijn in 1973 uitgestorven.
- 5 H.E. van Gelder, ‘Onverbeterlijke Regenten’, in: *Jaarboek Geschiedkundige Vereni-ging Die Haghe* (’s-Gravenhage 1908) 216-306.
- 6 Aert van der Goes, *Het geslacht van der Goes*, 139.
- 7 Gevens over de Latijnse School Den Haag komen uit HGA, Klapper Latijnse School in Den Haag 1326/27-1838, door Svend E. Veldhuijzen, 2006, 3 delen.
- 8 H.E. van Gelder, *’s-Gravenhage in zeven eeuwen* (Amsterdam 1937) 197: de Haagse magistraat bestond uit een college van Burgemeesters en Schepenen (drie burgemeesters en zes schepenen, een zevende schepenen was de uit Scheveningen gekozene, maar telde niet mee), ook wel Kleine Wet genoemd, en een college van de Vroedschap, ook wel Grote Wet genoemd, bestaande uit eenentwintig leden (Burgemeesters en Schepenen plus twaalf Raden of Vroedschappen).
- 9 HGA, Oud Archief, Notulen Magistraat, bnr. 350, inv.nr. 15, folio 128v-129v, resolu-tie van 27.02.1769.
- 10 Gerard Vroom, ‘Vrijmetselarij’, in: Th. Wijsenbeek en E. van Blankenstein (red), *Den Haag, geschiedenis van een stad*, 249. In een introductiebrief d.d. 19.08.1774 van de grootmeester der orde, Carel van Boetzelaer, voor Van der Goes ten be-hoeve van zijn reis naar Italië wordt hij genoemd: ‘notre vénérable, respectable et très cher frere, maître de la loge l’Indissoluble et notre Grand Porte-Glaive’.

- 11 Joost Rosendaal, 'Vrijmetselarij en Revolutie', in: Anton van de Sande en Joost Rosendaal (red.), *Een stille leerschool van deugd en goede zeden, vrijmetselarij in Nederland in de 18de en 19de eeuw* (Hilversum 1995) 63-70; G.J.M. Bonneke, 'Een democratische school? Patriotten en Bataven 1780-1815', in: A.W.F.M. van de Sande en M.J.M. de Haan (red.), *250 jaar Orde van Vrijmetselaren* (Dn Haag 2006) 156-166; Margaret C. Jacob, 'Radicalisation in the Dutch Enlightenment', in: Margaret C. Jacob en Wijnand W. Mijnhardt (red.), *The Dutch Republic in the Eighteenth Century* (New York 1992) 224-240.
- 12 Promotiebul in NA 3.20.17, Familiearchief Van der Goes van Dirxland, 18. Inschrijving als jur.cand. d.d. 17.12.1771 in D.G. van Epen, *Album Studiosorum Academiae Gelro-Zutphanicae* (Den Haag 1904). Promotie in O. Schutte, *Het Album Promotorum van de Academie te Harderwijk* (Zutphen 1980). Overgrootvader Adriaan van der Goes (1649-1721) promoveerde in Harderwijk op 09.02.1671.
- 13 HGA, Oud Archief, Notulen Magistraat, 16 en 17. Niet duidelijk is wat ten grondslag lag aan de tijdelijkheid van de benoeming.
- 14 Ibidem, 16, folio 089 en 17, folio 026v.
- 15 NA 2.21.073, 22. Van der Goes schreef niet of hij een reisgezel had.
- 16 Vgl. NA 2.21.271, Collectie Vosmaer, 53, uitgetypt verslag reis Arnout Vosmaer en G.J. De Hochepeid naar Parijs, Zwitserland, Italië, Tirol en Duitsland in 1775 en 1776. Betreft het eerste deel dat helaas ophoudt bij Milaan.
- 17 NA 2.21.073, 23. In een brief van zijn broer Philip Jacob van der Goes aan consul J.J. du Moulin te Genève van 28.11.1775 schreef hij dat de brief hem werd gebracht: 'par mon frere ainé Mr Van der Goes, Secretaire de la Haye, voyagant depuis quelques mois en compagnie avec le Baron Heeckeren de Brandsenburg, exempt aux Gardes du Corps de S.A.S.' (NA 2.21.073, 20). Dit kan geweest zijn Walrave Robbert baron van Heeckeren van Brandsenburg ('s-Gravenhage, ged. 29.08.1749 – overl. Batavia 28.06.1784). Maartens nicht Johanna Wilhelmina van der Goes (1772-1795) was overigens getrouwd met Willem Frederik baron van Heeckeren (1758-1835), eveneens officier in statendienst, laatstelijk luitenant-generaal en adjudant-generaal van prins Willem v (1794-1795).
- 18 NA 2.21.073, 20, brieven van mijn geliefde vader.
- 19 HGA, Oud Archief, Notulen Magistraat, 17, folio 100v-101, 112v, 113.
- 20 Volgens de overlevering zochten in het nauw gebrachte Oranjegezinden bescherming in een 'beviend' huis, het huis van de familie Waldeck op het Buitenhof. Dit huis, genaamd 'Het Wapen van Rome', op de plaats van het gebouw van Maison de Bonneterie, bestaat niet meer.
- 21 HGA, Oud Archief, Notulen Magistraat, 17, folio 123, 125-126.
- 22 Ibidem, folio 132-133, 136. Van Gelder, *'s-Gravenhage in zeven eeuwen*, 230.
- 23 Kees Stal, 'Een plaets so magnifycq', 27.
- 24 Van Gelder, *'s-Gravenhage in zeven eeuwen*, 199.
- 25 HGA, Oud Archief, Notulen Magistraat, 17, folio 144, 157v.
- 26 NA 2.21.073, 16, brief van J.C.G. van der Bruggen aan M. van der Goes d.d. 09.05.1776.
- 27 Zorgen waren er wel in de emotionele sfeer geweest. Moeder Van der Goes was te vroeg gestorven, een neefje De Beyer stierf aan de pokken, en de jongste broer van Van der Goes, Adriaan Willem, die op jeugdige leeftijd al veel schulden had, vond in 1778, negentien jaar oud, op raadselachtige wijze de verdrinkingsdood in Scheveningen. Pleegde hij zelfmoord?

- 28 Van Sas, *De metamorfose van Nederland*, 43-44, alsmede Edwina Hagen, *President van Nederland*, 33 en 82-83. Zie ook Remieg Aerts, 'Een staat in verbouwing. Van Republiek naar constitutioneel Koninkrijk 1780-1848', in: R. Aerts, H. de Liagre Böhl, P. de Rooy en H. te Velde (red.), *Land van Kleine Gebaren, een politieke geschiedenis van Nederland 1780-2012* (Amsterdam 2013) 27-28.
- 29 HGA, Archief Groote Sociëteit Haagsche Club, arch.no. 0897-01, 105.

5 De leerschool [1785-1796]

- 1 NA 1.01.02, Archief Staten-Generaal, 7298.
- 2 NA 2.21.073, 2, extract resolutie Staten-Generaal d.d. 25.04.1785.
- 3 Ibidem, 26, afschrift tekst geloofsbrief Maarten van der Goes.
- 4 NA 3.01.04.01, Archief Resoluties Staten van Holland, 1581. Aanwezig waren: Lohman, president, Van Haeften, Van Lynden, Van Hemmen, Van Randwyck, Lestevenon, Patijn, Van Aldewereld, Romswinkel, Bogaert, Van Leeuwen, Rendorp, Noortbergh, Toulon, Preuyt, raadpensionaris Van Bleiswijk, Van Citters, Cau, Van Borssele, Van Brakel, Van Heeckeren van Brandsenburg, Van Hardenbroek van Lokhorst, Pestere, Van Kuffeler, Van Aylva, Rengers, Sloet tot de Haer, Rouse en Siccama. Griffier: H. Fagel.
- 5 NA 1.01.02, 7298.
- 6 NA 2.21.073, 26, boekje met kopieën van brieven betreffende post Kopenhagen, de meeste uit 1785. Voorbereiding en uitrusting voor het verblijf in Denemarken.
- 7 NA 1.01.02, 7298, brief Adriaan van der Goes, in NA 2.21.073, 20; vermelding 'G' in NA 2.21.073, 26.
- 8 NA 2.21.073, 26.
- 9 Tussen Denemarken en het noorden van Duitsland bestonden vele dynastieke en andere familiebanden. De sociale en politieke bovenlaag in Denemarken was in het algemeen Duitstalig.
- 10 NA 1.02.12, Archief legatie Denemarken, 98, dépêche aan de Raadpensionaris d.d. 14.11.1786.
- 11 NA 2.21.073, 20, brief Adriaan van der Goes aan Maarten van der Goes d.d. 22.09.1785.
- 12 Zie Joost Rosendaal, *Bataven! Nederlandse vluchtelingen in Frankrijk 1787-1795* (Nijmegen 2003) 33-54.
- 13 КНА, Archief Willem v, B. Stukken voortvloeiend uit de hoge ambten in de Republiek/B II. Het Stadhouderschap/B II 1.3. Buitenlandse aangelegenheden van de Republiek, 1036: Brieven van M. Van der Goes, Heer van Dirxland, gezant te Kopenhagen en daarna te Madrid 1785-1794.
- 14 Zie voor de achtergrond: Van Sas, *De metamorfose van Nederland*, 69-97.
- 15 Volgens de Deense hoogleraar Ole Feldbæk was Denemarken door dit verbond een cliënt-staat van Rusland geworden. Zie Ole Feldbæk, 'Denmark in the Napoleonic Wars, a foreign policy survey', *Scandinavian Journal of History* 26 (2001) 89-101.
- 16 NA 1.02.12, 98, cijfercodeberichten Van der Goes aan griffier H. Fagel, d.d. 03.11.1787 en 22.12.1787.
- 17 Ibidem, 99, cijfercodebericht Van der Goes aan griffier H. Fagel, d.d. 24.05.1788.
- 18 Het komt merkwaardig voor dat vader Van der Goes in zijn overigens hartelijke nieuwjaarsbrief aan Maarten, amper tien dagen na het huwelijk, met geen woord rept over zijn nieuwe schoondochter. NA 2.21.073, 20, brief Adriaan van der Goes aan Maarten van der Goes, d.d. 01.01.1789.

- 19 NA 2.21.186, Archief De Eerens, 63, dagboek D.J. de Eerens 1803; NA, Inventaris van een verzameling papieren afkomstig van D.J. Eerens (1781-1840) en van enige familieleden (1787-1803), door P.J. Aalders, 1977. Petrus Paulus Eerens werd gedoopt te Den Haag op 29 juni 1754 en is overleden te Vlodrop, Limburg, op 20 juni 1821. Hij studeerde geneeskunde te Leiden en promoveerde daar op 9 april 1778. Hij huwde rond 21 mei 1780 Johanna Kramer, geboren te Rotterdam en overleden te Alkmaar op 31 maart 1781. Uit dit huwelijk werd op 17 maart 1781 te Alkmaar geboren Dominique Jacques Eerens, later gouverneur-generaal van Nederlands-Indië.
- 20 NA 2.21.186, 67. Het diploma vermeldt geen reden voor de adelsverlening, anders dan dat deze geschiedde als gunst van welwillendheid. Ook de Deense Adelsvereniging kon geen aanleiding vinden. Gelet op het verleende wapen, kunnen enkele heraldische toespelingen op het moment van de adelsverlening, haar huwelijk met Maarten van der Goes, worden waargenomen. Kwartieren 1 en 4 tonen lelies, het symbool voor onschuld, reinheid en onthouding. Kwartieren 2 en 3 tonen twee naar elkaar gewende witte duiven, symbolen voor vrede, verzoening, eenvoud en zuiverheid. Ook de gebruikte kleuren, goud en groen, kunnen op het huwelijk wijzen. Aangezien het niet echt denkbaar is dat Geertruida Eerens een bijzondere dienst aan de Deense kroon heeft verleend, is het goed mogelijk dat de adelsverlening een courtoisie was jegens de Nederlandse gezant van der Goes. D.J. de Eerens zegt in zijn dagboek dat zijn tante in de adelstand is verheven ter gelegenheid van haar huwelijk met Van der Goes (NA 2.21.186, 63, dagboek D.J. de Eerens 1803, 15-18).
- 21 NA 2.21.073, 26.
- 22 In augustus 1788, na het herstel van het stadhouderschap, kwam de Triple Alliantie tussen Groot-Brittannië, Pruisen en de Republiek tot stand, gericht tegen Frankrijk. Dit defensieve verbond betekende dat Nederland onder voogdij van de beide buurlanden kwam te staan en zijn vrijheid in het buitenlands beleid gedeels verloor.
- 23 William Hague, *William Pitt the Younger* (Londen 2005) 275.
- 24 NA 2.21.073, 24, ambtelijke correspondentie van Van der Goes als gezant in Denemarken met de raadpensionaris L.P. van de Spiegel.
- 25 Ibidem, 24, brief Van der Goes aan Van de Spiegel, d.d. 07.04.1789.
- 26 Ibidem, 24, brief Van de Spiegel aan Van der Goes d.d. 16.05.1789.
- 27 Ibidem, 24, brief Van der Goes aan Van de Spiegel, d.d. 04.08.1789.
- 28 Ibidem, 24, brief Van der Goes aan Van de Spiegel, d.d. 08.08.1789.
- 29 Hugh Elliot, die moet hebben geleden onder de blamage van een herhaaldelijk overspelige echtgenote, werd overigens pas eind 1791 formeel teruggeroepen. Hij vervolgde zijn onstuimige carrière in Dresden en Napels. Hij was een zoon van een politieke medestander van de Britse eerste minister William Pitt the Younger. Jeremy Black noemde hem 'an active self-advertiser' in *British Diplomats and Diplomacy 1688-1800* (Exeter 2001) 97. Zie ook Jennifer Mori, *The Culture of Diplomacy, Britain in Europe 1750-1830* (Manchester 2010) 68-69.
- 30 NA 1.02.12, 100, dépêche Van der Goes aan de Heren Staten-Generaal, d.d. 10.07.1790.
- 31 NA 2.21.073, inv.nr. 24, brief Van der Goes aan Van de Spiegel, d.d. 08.08.1789.
- 32 KNA, Archief Willem V, B. Stukken voortvloeiend uit de hoge ambten in de Republiek, 1036: Brieven van M. Van der Goes, Heer van Dirxland, gezant te Kopenhagen en daarna te Madrid 1785-1794, brief d.d. 02.04.1793.
- 33 NA 2.21.073, 24, brief Van de Spiegel aan Van der Goes, d.d. 04.04.1793.

- 34 NA 1.01.02, liassen Spanje 1792-1793, 7159.
- 35 NA 2.21.073, 20, brief Adriaan van der Goes aan Maarten van der Goes, d.d. 01.07.1793 en in 24: brief Van de Spiegel aan Maarten van der Goes, d.d. 21.07.1793. Benoemingsbesluit in NA, Resoluties Staten van Holland, arch.nr. 3.01.04.01, 12.07.1793.
- 36 HGA, Oud Archief, Notulen Magistraat, 21, folio 187,191. Van der Goes kreeg de toezegging van een pensioen van 1000 gulden (ca. 8500 euro) en erfgenamenpensioen te betalen gedurende de volgende twintig jaar.
- 37 Gabriel Bonnot de Mably, *Des principes des négociations pour servir d'introduction au droit public de l'Europe fondé sur les traités* (La Haye 1757).
- 38 Raymond Kubben, *Regeneration and Hegemony, Franco-Batavian Relations in the Revolutionary Era; a legal approach 1795-1803* (Leiden/Boston 2011) 85-86; 92.
- 39 Ibidem, 402.
- 40 Paul W. Schroeder, *The Transformation of European Politics 1763-1848* (Oxford 1994) 128. Zie ook Michael Turner, *Pitt the Younger, a Life* (Londen 2003) 160-165 en Hague, *William Pitt*, 275.
- 41 Het duurde bijna een jaar voordat de Van der Goesen hun verhuisboedel uit Kopenhagen ontvingen. Een eerste zending van linnen, kleren en proviesies, aangeschaft op doorreis in Nederland, viel ten prooi aan een Franse kaper (NA 1.01.02, liassen Spanje 1794-1796, inv.nr. 7160).
- 42 NA 1.01.02, 7160, brief Van der Goes aan Staten-Generaal, d.d. 11.06.1794 en 7168, brief Van der Goes aan de Staten-Generaal, d.d. 24.09.1794.
- 43 Persoonlijke correspondentie tussen Van der Goes en Van de Spiegel tijdens de Spaanse periode is niet gevonden. Het kan zijn, zo deze heeft bestaan, dat de brieven in het gezantschapsarchief zijn achtergebleven toen Van der Goes hals-overkop uit Madrid vertrok. Het archief is sinds de inlijving bij Frankrijk in 1810 en de opheffing van het gezantschap spoorloos.
- 44 NA 2.21.073, 31, brief Hertog van Alcudia aan Van der Goes, d.d. 27.02.1795.
- 45 Koning Karel IV was zo verheugd met dit resultaat dat hij Alcudia de titel van Prins de la Paz verleende. Dit werd door de kerkelijke autoriteiten als een groot schandaal beschouwd, want hoe kon een sterveling de titel Vrededorst dragen? NA 1.01.02, 7160, brief Van Nieuwerkerke aan griffier W. Quarles, d.d. 28.09.1795.
- 46 NA 1.01.02, 7160, brief Van der Goes aan Staten-Generaal, d.d. 29.07.1795. Gelukwens aan Staten-Generaal, d.d. 03.09.1795.
- 47 NA 1.01.02, 7160, brief Van Nieuwerkerke aan Quarles, d.d. 02.11.1795.
- 48 NA 2.21.073, 33, brief Van der Goes aan Quarles, d.d. 30.11.1795.
- 49 NA 1.01.02, 7160 en NA 2.21.073, 33, brieven d.d. 28.01.1796. NA, Archief Provisionele Representanten van het Volk van Holland 1795-1796, 3.02.01, notulen Comité van Buitenlandse Zaken d.d. 19.01.1796, inv.nr. 440. Als opvolger werd benoemd de Leidse hoogleraar en vurig patriot Johan Valckenaer, die in het verre Madrid op afstand lijkt te zijn gezet van de Bataafse politiek.
- 50 NA 2.21.073, 39. Lijst van gezanten in inv.nr. 44.
- 51 Rosendaal, 'De ooglijnen van de staat', 30. De andere leden van het Comité waren sinds de instelling op 08.07.1795 Loncq, Van Leyden, De Kempnaer, Olivier, Bosveld en Van de Kastele.
- 52 Simon Schama, *Patriots and Liberators*, 214.
- 53 NA 2.21.073, 20, brieven Adriaan van der Goes aan Maarten van der Goes, d.d. 23.11.1785, 30.05.1786.
- 54 NA 2.21.073, 2.

- 55 Zie Van Gelder, *'s-Gravenhage in zeven eeuwen*, 241. Adriaan van der Goes werd beëdigd maar bedankte daarna voor deze eer op grond van zijn ouderdom. Hij zou op 9 december 1797 te Den Haag overlijden. Maarten van der Goes' erfdeel in 1798 bedroeg 10.853,12 gulden (ca. 92.500 euro), Stadsarchief Rotterdam, Archief Huis ten Donck, toegangsnr. 30, inv.nr. 365, akte van scheiding nalatenschap Adriaan van der Goes d.d. 12.03.1798.
- 56 NA 2.21.073, 4.

6 Lille [1797]

- 1 In december 1796 had een Franse expeditievloot onder commando van generaal Louis Lazare Hoche een landing willen uitvoeren in de Bantry Bay in Ierland om de Ierse nationalisten tegen Engeland te steunen. De operatie liep op een fiasco uit. Het volgend jaar zou men een nieuwe poging wagen, nu gesteund door de Bataafse vloot. Het Franse eskader, dat vanuit Brest de zuidkust van Ierland zou opzoeken, kwam maar niet gereed en viceadmiraal De Winter op de rede van Texel werd tegengehouden door ongunstige wind om de noordkust te bezeilen. In de loop van 1797 verliep het moment van de invasiepoging. Hoche stierf in september aan tuberculose. In de Bataafse Republiek speelde Daendels nog met plannen om een landing op de kust van East Anglia uit te voeren, maar De Winter zag daar weinig in. In oktober 1797 kreeg De Winter order om uit te zeilen, met de Slag bij Kamperduin tot rampzalig gevolg. Zie C.N. Fehrmann, *Onze Vloot in de Franse Tijd* (Den Haag 1969).
- 2 De onderhandelingen vonden plaats in het Maison de l'Intendance aan de Rue Royale. Malmesbury werd ontvangen met een ceremonieel dat volgens hem niet onderdeel voor dat van de oudste soevereinen van Europa. James Howard Harris (Lord Malmesbury), *Diaries and Correspondence of James Harris (1746-1820)*, deel 111, (Londen 1845) 377.
- 3 Schroeder, *The Transformation of European Politics*, 173-174; Schama, *Patriots and Liberators*, 278. De Franse historicus Charles Ballot publiceerde in 1910 *Les Négociations de Lille (1797)*.
- 4 Schama, *Patriots and Liberators*, 277.
- 5 Schroeder, *The Transformation of European Politics*, 173.
- 6 Kubben, *Regeneration and Hegemony* (Tilburg 2009) 507-539.
- 7 Tractaat van Den Haag, 16.05.1795, Artikel v: 'Geene der beide Republieken zal zonder medewerking en toestemming van de andere, met Engeland vrede mogen maken of onderhandelen.' Artikel vi luidde: 'De Fransche republiek zal met geene der andere gecoäliseerde Mogendheden vrede mogen maken, tenzij de Republiek der Vereenigde Nederlanden daarin begrepen worde.'
- 8 Tractaat van Den Haag, 16.05.1795, geheim artikel vi, dat luidde: 'De twee contracterende Republieken waarborgen elkander de bezittingen, die zij vóór dezen oorlog in de beide Indiën en op de kusten van Afrika hadden. De havens van de Kaap de Goede Hoop, van Colombo en Trinquenemale zullen voor de Fransche schepen op dezelfde voorwaarden, als voor die der Vereenigde Nederlanden, worden opengesteld.'
- 9 N.A.M. Rodger, *The Command of the Ocean, a naval history of Britain 1649-1815* (Londen 2006) 436.
- 10 NA 2.01.08, 48, besluit Commissie voor Buitenlandse Zaken, d.d. 13.07.1797.

- 11 L. de Gou, *Dagboek van een patriot, Journaal van Willem Hendrik Teding van Berkhout* (Den Haag 1982) 213, 218-219, 221-223. Jan David Pasteur was een Leids jurist en een actief lid van de Tweede Nationale Vergadering. Hij was in oktober 1796 (vergeefs) naar Parijs gereisd om als commissaris van de Nationale Vergadering de eerste ronde van de mislukte vredesonderhandelingen met Malmesbury bij te wonen.
- 12 Zie voor Pasteurs optreden in de aanloop naar en tijdens de staatsgreep van 22 januari 1798: Joris Oddens, *Pioniers in schaduwbeeld, het eerste parlement van Nederland 1796-1798* (Nijmegen 2012) 323.
- 13 Colenbrander, *Gedenkstukken*, vanaf hier te noemen *GS*: *GS*2 381, Barclay aan Lord Grenville, d.d. 12.08.1797.
- 14 NA 2.01.08, 48, besluit Commissie voor Buitenlandse Zaken, d.d. 10.08.1797. In kringen van Bataafse radicale intriganten in Parijs werd de samenstelling van de delegatie als van reactionaire snit bestempeld. De Vos van Steenwijk werd een notoire federalistische aristocraat genoemd en Van der Goes een verklaard orangist. Zie Schama *Patriots and Liberators*, 285. Schama verwacht overigens De Vos van Steenwijk met zijn jongere broer Carel, die later in de Bataafse periode een rol speelde. Van Marselis kwam uit een Amsterdamse koopmansfamilie met belangen in Frankrijk en het Middellandse Zeegebied. Zijn vader was van 1748 tot 1750 de Nederlandse gevolmachtigd minister in Frankrijk geweest.
- 15 Colenbrander, *GS*2 324, nieuwsbericht Bosset, d.d. 15.08.1797. Van der Goes was vertrokken ‘avec son épouse, qu’on considère ne devoir pas être la personne la moins influence de cette commission’. Bosset was een Zwitser die in Den Haag optrad als agent van een aantal kleinere Duitse staten.
- 16 NA 2.21.073, 4.
- 17 Harris, *Diaries and Correspondence*, 422.
- 18 Kubben, *Regeneration and Hegemony* (Tilburg 2009) 521. Minister Delacroix drukte op 13 juli zijn delegatie in Lille op het hart niet toe te geven aan gerechtvaardigde verlangens van de bondgenoten. Hij stuurde Letourneur ondershands de tekst van de geheime artikelen van het Tractaat van Den Haag (Archives Affaires Étrangères, Correspondence Politique, Angleterre 591).
- 19 De opvolger van Van der Goes in Madrid, Johan Valckenaer, bevestigde dat de Spaanse regering al even ontstemd was over de geheimhouding voor de beide Franse bondgenoten van het verloop van de onderhandelingen. Maar al gauw bleek dat de Spanjaarden er minder geharnast in stonden dan de Nederlanders.
- 20 Turner, *Pitt the Younger*, 202.
- 21 NA 2.01.08, 360, Vredesonderhandelingen Rijssel, Missiven van de commissarissen J.A. de Vos van Steenwijk, Theod. Van Marselis en M. Van der Goes 1797. Dépêche No. 2, d.d. 08.08.1797.
- 22 Kubben, *Regeneration and Hegemony* (Tilburg 2009) 538.
- 23 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, 307-308.
- 24 Harris, *Diaries and Correspondence*, 466.
- 25 Ibidem, 502.
- 26 NA 2.01.08, 360, cijferbericht No. 5, d.d. 09.08.1797.
- 27 NA 2.01.08, 360, dépêche No. 15, Relas van de conferentie gehouden tussen de Minister van Buitenlandse Zaken van de Fransche Republiek en de Burger van der Goes, Commissaris van de Bataafsche Republiek tot de Vredes-onderhandelingen den 21e Augustus 1797. De tekst is in het Frans, hier voor de leesbaarheid vertaald.

- 28 Louis D. Legrand, *La Révolution française en Hollande, La République batave* (Parijs 1894) 154.
- 29 NA 2.01.08, 360, dépêche No. 6, verslag introductiegesprek van Meijer en De Vos van Steenwijk bij Carnot, d.d. 12.08.1797.
- 30 NA 2.01.08, 360, dépêche No. 16.
- 31 Ibidem, dépêche No. 20, Van Leyden aan commissarissen, d.d. 22.08.1797.
- 32 Harris, *Diaries and Correspondence*, 464 en 468. Hague, *William Pitt*, 414. Harold Nicolson, *The Evolution of Diplomatic Method* (Londen 1954) 37.
- 33 Talleyrand had een dergelijk voorstel al eerder informeel bij De Vos van Steenwijk in de week gelegd. NA 2.01.08, 360, De Vos van Steenwijk aan Commissie voor Buitenlandse Zaken, d.d. 09.08.1797.
- 34 NA 2.01.08, 360, dépêche No. 22bis, Van der Goes aan Commissie voor Buitenlandse Zaken, d.d. 28.08.1797.
- 35 Ibidem, 252 secret.
- 36 NA 2.21.158, Archief Van Tets van Goudriaan, inv.nr. 69, brief George Hahn aan Van der Goes, d.d. 29.08.1797.
- 37 Kubben, *Regeneration and Hegemony* (Tilburg 2009) 524.
- 38 NA 2.01.08, 360, dépêche No. 25, commissarissen aan Commissie voor Buitenlandse Zaken, d.d. 02.09.1797.
- 39 Schama, *Patriots and Liberators*, 279.
- 40 NA 2.21.158, 69, brief George Hahn aan Van der Goes, d.d. 28.10.1797.
- 41 Hagen, *President van Nederland*, 112.
- 42 Schama, *Patriots and Liberators*, 284-287.
- 43 C.H.E. de Wit, *De strijd tussen aristocratie en democratie in Nederland 1780-1848* (Heerlen 1965) 154-155.
- 44 Nicolson, *The Evolution of Diplomatic Method*, 70.
- 45 Schama, *Patriots and Liberators*, 285.
- 46 Colenbrander, *GS2* 545-553. Volgens *Brewer's Dictionary of Phrase & Fable* (Londen 2007) is iemand die met Nero wordt vergeleken 'een bloeddorstige man, een meedogenloze tiran of een slechterik van uitzonderlijke wreedheid'.
- 47 Colenbrander, *GS2*, Gedenkschrift Stefanus Jacobus van Langen (na 1801), 597-598.
- 48 Frédéric Auguste van Leyden van Westbarendrecht, kleinzoon van de geleerde Boerhaave, die dicht bij Schimmelpenninck en Bicker stond, had volgens Robert Barclay begin augustus ontslag gevraagd, omdat hij vermoedde dat hij na het referendum over de ontwerpconstitutie niet meer voor herbenoeming in aanmerking kon komen (Colenbrander, *GS2* 379, Barclay aan Lord Grenville, d.d. 02.08.1797). Joris Oddens houdt het ook voor mogelijk dat hij een radicalisering van de Nationale Vergadering vreesde.
- 49 NA 2.21.158, 69, brief George Hahn aan Van der Goes, d.d. 28.09.1797. Twee weken eerder had Hahn zijn politieke vriend Samuel Wiselius nog gevraagd of hij soms goede kandidaten wist, NA 2.21.176, Archief Wiselius, inv.nr.5, brief Hahn aan Wiselius, d.d. 15.09.1797.
- 50 NA 2.21.073, 6. Volgens Robert Barclay was de keuze op Van der Goes gevallen ('rather from necessity than from choice') omdat er bij de 'Jacobin party' geen geschikte kandidaten te vinden waren (Brief Barclay aan Lord Grenville, d.d. 07.10.1797 in Colenbrander, *GS2* 391).
- 51 Schama, *Patriots and Liberators*, 282.
- 52 NA 2.01.08, 55B, minuut geheime notulen Commissie voor Buitenlandse Zaken, d.d. 18.10.1797.

- 53 Van Sas, *De metamorfose van Nederland*, 318-319.
- 54 In een brief aan Hahn schrijft Van der Goes bijvoorbeeld: 'Van den beginne af heb ik mijne correspondentie met U bepaald aan de Vredesonderhandelingen waar voor ik gezonden was, zonder mij uit te laten over het geen hier omgaat. En ik meen daar bij te moeten blijven – Den plicht van den geaccrediteerden Minister vordert om van alles met eerlijkheid, trouwe en onpartijdigheid rapport te doen en ik wil hopen dat hij zich van dien plicht kwijt.' Dit ging over de Bataafse gezant in Parijs, Caspar Meijer, die tot de democratische vleugel behoorde.
NA 2.21.158, 69, brief Van der Goes aan J.G.H. Hahn, d.d. 20.10.1797.
- 55 NA 2.21.158, 69, brief George Hahn aan Geertruida Francisca van der Goes-de Eerens, d.d. 20.10.1797.
- 56 NA 2.21.073, 6, brief Francois Noël aan Van der Goes, d.d. 20.10.1797. Noël was getrouwd met de Nederlandse L.E. Boogaert.
- 57 NA 2.21.158, 69, brief G.F. van der Goes-de Eerens aan J.G.H. Hahn, d.d. 26.10.1797.
- 58 NA 2.21.073, 6.
- 59 Colenbrander, *GS2* 398-400, bericht Robert Barclay aan Lord Grenville, d.d. 25.11.1797.

7 Staatsgrepen [1798]

- 1 Legrand, *Révolution française en Hollande*, 160.
- 2 Zie De Wit, *De strijd tussen aristocratie en democratie*, 165-170; Simon Schama, *Patriots and Liberators*, hoofdstuk 8; Niek van Sas, *Bataafse Terreur, de betekenis van 1798* (Nijmegen 2011) en Joost Rosendaal, *De Nederlandse revolutie. Vrijheid, volk en vaderland 1783-1799* (Nijmegen 2005).
- 3 Schama, *Patriots and Liberators*, 301.
- 4 Ibidem, 301; Colenbrander, *GS2* 168, Delacroix aan Talleyrand 10-11.01.1798.
- 5 NA 2.01.08, 2, notitie over bezoek Van Maanen, 19.01.1798.
- 6 L. de Gou (red.), *De Staatsregeling van 1798, bronnen voor de totstandkoming*, Rijks Geschiedkundige Publicaties, Den Haag 1990, deel II, 8.
- 7 NA 2.21.073, 6, handschrift Maarten van der Goes, 27.01.1798.
- 8 NA 2.01.08, 3, minuut notulen Uitvoerend Bewind, 27.01.1798. Van der Goes werd als secretaris opgevolgd door Willem Buys.
- 9 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, 330.
- 10 Van Sas, *Bataafse Terreur*, 31.
- 11 NA 2.01.12, Binnenlandse Zaken (Stemrecht), Agent van Inwendige Politie, 189-194.
- 12 SAR 30, Archief Huis ten Donck, 365, akte van scheiding nalatenschap Adriaan van der Goes, d.d. 12.03.1798.
- 13 Henk Boels, *Binnenlandse Zaken* (Den Haag 1993) 265-268.
- 14 Schama, *Patriots and Liberators*, 331. Alexander Gogel bijvoorbeeld maakte Ockerse deelgenoot van zijn zorgen en schreef ook rechtstreeks naar Delacroix.
- 15 Ibidem, 344.
- 16 Jan Postma, *Alexander Gogel (1765-1821) grondlegger van de Nederlandse staat* (Hilversum 2017) 113-115.
- 17 Alexander Gogel (Financiën) en Jacobus Spoors (Marine), gesteund door Gerrit Jan Pijman (Oorlog), Abram La Pierre (Inwendige Politie en Waterstaat) en Reinier Tadema (Justitie). Theodorus van Kooten (Nationale Opvoeding) bleef buitenspel. De Wit, *Aristocratie en Democratie*, 170, ziet ook de 'rechtse democraten'

- Jacob Blauw en Samuel Wiselius als bewerkers. Zij waren eerder in Parijs geweest om de terugroeping van Delacroix te bepleiten. Militairen als (de Nederlandse) generaal Dumonceau en viceadmiraal De Winter steunden Daendels in zijn kritiek.
- 18 NA 2.21.073, 7, brief Jacob Spoor aan Maarten van der Goes van Dirxland, d.d. 12.06.1798.
 - 19 AAE, Correspondance Hollande, 599, dépêche Champigny-Aubin aan Talleyrand, d.d. 03.08.1798. Ook bij Colenbrander, *GS3* 21-22.
 - 20 AAE, Correspondance Hollande, 598, dépêche Champigny-Aubin aan Talleyrand, d.d. 26.06.1798. Ook bij Colenbrander, *GS3* 6.
 - 21 AAE, 599, dépêche Talleyrand aan Champigny-Aubin, d.d. 16.08.1798. Colenbrander, *GS3* 26.
 - 22 Jan Postma, *Gogel*, 123-127.
 - 23 NA 2.01.08, 119, instructie voor R.J. Schimmelpenninck, d.d. 14.06.1798.
 - 24 G. graaf Schimmelpenninck, *Rutger Jan Schimmelpenninck en eenige gebeurtenissen van Zijnen tijd* (Den Haag/Amsterdam 1845) 165-166.
 - 25 Archief Rutger Jan Schimmelpenninck, Huis Nijenhuis, (hierna Archief RJS), Derde Afdeling, no. 58, brieven ingekomen bij de Agent der Buitenlandse Betrekkingen, Maarten van der Goes, van Rutger Jan Schimmelpenninck te Parijs, 1798-1802, brief d.d. 14.08.1798. Zie ook Colenbrander, *GS4* 454. Colenbrander heeft de correspondentie tussen Schimmelpenninck en Van der Goes uitvoerig gepubliceerd in zijn *Gedenkstukken*. Na beëindiging van zijn diplomatieke loopbaan besloten Schimmelpenninck en Van der Goes elkaars particuliere brieven uit te wisselen. De collectie brieven van Schimmelpenninck, overgedragen door Van der Goes, is volgens Colenbrander vrijwel compleet en bevindt zich op Nijenhuis. In de door Schimmelpenninck overgedragen verzameling brieven van Van der Goes, die thans in het Nationaal Archief berusten, zit een hiaat van begin 1799 tot de herfst van 1801. De oorzaak hiervan is niet bekend. Vgl. Colenbrander, *GS3*, inleiding, xi.
 - 26 NA 2.01.01.01, Wetgevende Colleges, 710, Dagverhaal der handelingen van het Vertegenwoordigend Lichaam des Bataafschen Volks, d.d. 07.08.1798, 10.08.1798, 20.08.1798, 27.08.1798 en 31.08.1798. Zie ook AAE, CP Hollande 598, Champigny-Aubin aan Talleyrand, d.d. 10.08.1798 en 01.09.1798. Het nieuw Uitvoerend Bewind bestond uit Francois Ermerins, Anthony van Haersolte, Jan Willem van Hasselt, Albert Hoeth en Jan van Hooff.
 - 27 Blauw kreeg Wenen aangeboden, maar weigerde. Meyer zou naar Madrid gaan. Daarvoor moest Valckenaer worden teruggeroepen. Als gevolg van de staatsgreep van 12 juni is Meyer nooit naar Spanje vertrokken en zat Valckenaer na een halfjaar weer op zijn oude post. Zie Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 1, 344-352.
 - 28 Zie voor een overzicht van de loopbaan van Willem Buys (1752-1832): O. Schutte, *Repertorium der Nederlandse Vertegenwoordigers residerende in het buitenland 1584-1810* (Den Haag 1976) 38. Buys stierf als Russisch onderdaan.
 - 29 Henk Boels, *Binnenlandse Zaken* (Den Haag 1993) 188. Reorganisatiebesluit in NA
 - 30 De beide instructies werden op 03.10.1798 bekrachtigd door de Tweede Kamer van het Vertegenwoordigend Lichaam (NA 2.01.08, 133).
 - 31 R.E. van Ditzhuysen, 'Schipperen met ruimte, twee eeuwen departementale huisvesting', in: *Tweehonderd Jaar Ministerie van Buitenlandse Zaken*, (Den Haag 1998) 40-41. Zie ook Ch. Dumas (red.), *Johan de Witthuis, 6 eeuwen wonen op hoog*

- niveau (Den Haag 2009). Machtiging tot huur, NA 2.01.08, 33, no. 82 d.d. 14.09.1798; voorstel bewoning gezin Van der Goes, NA 2.01.08, 119, d.d. 12.10.1798.
- 32 W.M. de Brauw, *De Departementen van Algemeen Bestuur in Nederland sedert de omwenteling van 1795* (Utrecht 1864) 123. Een discussie die aan het eind van de twintigste eeuw een vervolg kreeg over de positie van het directoraat-generaal Buitenlandse Economische Betrekkingen van het ministerie van Economische Zaken, dat uiteindelijk onderdeel is geworden van Bz.
- 33 NA 2.21.073, 7, afschrift besluit Uitvoerend Bewind, d.d. 08.10.1798.
- 34 Joost Rosendaal, *Bataven!*, 284.
- 35 A.R. Falck, *Gedenkschriften van Anton Reinhard Falek* ('s Gravenhage 1913), RGP 13, 47. Zie over Bosscha ook NA 2.21.183.16, Familiearchief Delprat, inv.nr. 59, Journaal Daniël Delprat (deeltje 3).
- 36 Heleen Pronk, 'Hofprediker Daniel Delprat en drie Oranjeprinsen. Portretten geschilderd door Jean-Baptiste van der Hulst (1790-1862)', in: *Jaarboek Oranje-Nassau 2008* (Rotterdam/Gronsveld 2008) 94-101. Van der Goes bezorgde in 1802 Delprats zoon Daniel Theodore een baan als redacteur/vertaler bij het departement. In 1807 volgde deze jongeman Van der Goes als secretariss/archivist bij de kanselarij van de Koninklijke Orde van de Unie, en later als 'chef de division' bij de thesaurie van de Keizerlijke Orde van de Reunie. Met dank aan drs. Heleen Pronk.
- 37 NA 2.01.08, 119, Van der Goes aan het Uitvoerend Bewind, d.d. 12.10.1798. De personeelskosten werden begroot op 21.500 gulden (ca. 188.000 euro nu). Behalve een secretaris stonden op de loonlijst drie commiezen, acht klerken en twee bodes. De eerste ambtelijke bezetting van het ministerie van Buitenlandse Zaken bestond aldus uit de volgende personen: J. Bosscha, secretaris, J.L. Van Panhuys, commies, A. le Clercq, commies, D. Delprat, gechargeerd met de redactie van stukken in vreemde talen, met rang van commies, de klerken G.J. Van Maanen, F. Haagen, A.W. De Beveren, C.S.F. Klein, A. Van Lokhorst, B.A. Fallee, H.D. Huijgens en N.J. Janssen, en de bodes D.C. Schrijver en B. Van den Blik.
- 38 NA 2.01.08, 121, 02.11.1799, Generale staat van de begroting der kosten die voor 1799 vereist worden voor de respectieve Ministers vanwege de Bataafsche Republiek buiten 's lands residerende.
- 39 Vgl. Black, *British Diplomats and Diplomacy*, 161.
- 40 Hagen, *President van Nederland*, 122-123. Benoeming in NA 2.01.08, 133.
- 41 Archief RJS, Derde Afdeling, no. 58, Schimmelpenninck aan Van der Goes, d.d. 15.10.1798.
- 42 NA 1.02.14, legatie Frankrijk, 639, brief Schimmelpenninck aan Van der Goes, d.d. 13.10.1798.
- 43 NA 2.01.08, 119, brief Agent Buitenlandse Betrekkingen aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 16.10.1798.
- 44 Schroeder, *The Transformation of European Politics*, 197-198.
- 45 NA 2.01.08, 57, register ingekomen geheime stukken gepresenteerd door M. van der Goes aan het Intermediair Uitvoerend Bewind, d.d. 21.11.1798.

8 *De Agent [1798]*

- 1 Zie voor de tekst van het Verdrag van Den Haag van 16 mei 1795 hierachter in bijlage 1. Emmanuel Sieyès, na de voor Frankrijk zo succesvolle onderhandelingen teruggekeerd in Parijs, zou triomfantelijk symbolisch een gulden op de tafel van het Comité de Salut Public gelegd hebben.

- 2 Jourdan, 'Buitenbeentje tussen de zusterrepublieken', 155-185.
- 3 Schama, *Patriots and Liberators*, 177.
- 4 Jourdan, 'Buitenbeentje tussen de zusterrepublieken', 166.
- 5 Zie voor een uitgebreide meer juridische analyse van Rastatt: Kubben, *Regeneration and Hegemony*, 540-572.
- 6 Zie voor de kwestie van compensatie voor het Huis van Oranje op het congres van Rastatt: L.A. Struik, *Oranje in ballingschap 1795-1813, een Odyssee* (Amsterdam 2006) 108-120.
- 7 Dit alternatief, dat voortborduurde op een instructie aan de Bataafse gezanten Blauw en Meyer uit 1795, voorzag namelijk in het bijzonder op vereniging van Antwerpen en hereniging van de linkeroever van de Schelde, immers nu Frans grondgebied door de afstand van België door Oostenrijk, met de Bataafse Republiek. Hierdoor zou de economische basis van de Republiek aanzienlijk versterkt worden, hetgeen zeer ten voordele zou zijn van de Franse handel. De verdediging van de Scheldemond zou weer aan de Bataafse Republiek komen, de Fransen konden hun basis in Vlissingen verruilen voor een beter te bezeilen vlootbasis in Oostende.
- 8 NA 2.01.08, 390, instructie voor de namens de Bataafse Republiek te Rastatt informeel optredende vertegenwoordiger, 'geheim agent' Charles Louis Buch, zonder datum, vermoedelijk 27 of 28.12.1797. Buch kreeg wel inzage in het alternatief, maar Van der Goes drukte hem op het hart om deze informatie wegens de zeer grote gevoeligheid tot nader order toch vooral voor zichzelf te houden, NA 2.01.08, 103, briefje van Maarten van der Goes aan Buch, d.d. 09.01.1798.
- 9 NA 2.21.073, 103, uiteenzetting der Bataafsche grenzen aan de Zuid-Zijde of die van Frankrijk, gemerkt La.B, zonder datum, maar hoogstwaarschijnlijk december 1797.
- 10 NA 1.02.14, legatie Frankrijk, 599, brief Caspar Meyer aan Charles-Maurice Talleyrand, d.d. 26.03.1798; afschrift in NA 2.01.073, 35.
- 11 De noodzaak van verdedigbare grenzen in het oosten en uitbreiding met Oost-Friesland werden nu met een gedetailleerde militaire redenering onderbouwd. Het was geen gevaarlijke ambitie, maar het ging erom de Bataafse Republiek de middelen te verschaffen een werkelijk nuttige bondgenoot te laten zijn in de strijd tegen Engeland 'et détruire sur les mers l'orgueilleuse domination des Anglais'. Daarvoor had de Republiek een tweede vlootbasis nodig, want Vlissingen was te kwetsbaar en de marinehavens van Hellevoetsluis, Enkhuizen en zelfs Amsterdam waren sterk onderhevig aan verzanding. Delfzijl moest de nieuwe vlootbasis worden en daartoe was beheersing van beide oevers van de Dollard onontbeerlijk. Vanuit Oost-Friesland was de Bataafse vloot beter in staat de toegang van de Engelse vloot tot de Duitse Noordzeekust te beletten en hun Baltische handel schade toe te brengen. Aan de landzijde van de Republiek was de IJssellinie volstrekt onvoldoende om een invasie te weerstaan. Een vijandelijk leger zou in staat zijn binnen 48 uur het hart van het land te bereiken. Daarom was strategische diepte nodig door uitbreiding met de reeds genoemde Duitse gebieden en teruggave van Venlo. Het aldus vergrote grondgebied had nog een ander militair voordeel. Tot nu toe was de bevolking van de Republiek te gering om een waarlijk nationaal veldleger op te richten. De nieuwe democratische constitutie verdroeg zich niet met handhaving van de traditie van een huurleger. Vermeerdering van het inwonertal bood de gelegenheid tot belangrijke legeraugmentatie. Men hoopte kennelijk door het spelen van de militaire kaart

- de aandacht te trekken van de Franse generaals die een toenemende invloed uitoefenden op de buitenlandse politiek.
- 12 NA 2.01.08, 361, stukken betreffende de zending naar Rastatt, brief generaal Joubert aan C.H. van Grasveld, d.d. 16.09.1798 en brieven Van Grasveld aan Maarten van der Goes, d.d. 17.09 en 24.09.1798.
 - 13 Edward H. Carr, *The Twenty Years' Crisis 1919-1939* (Londen 1946) 131.
 - 14 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 1, bijlage VIII. Zie ook Jourdan, 'Buitenbeentje tussen de zusterrepublieken', 165, 179.
 - 15 Jourdan, 'Staats- en natievorming in de tijd van Lodewijk Napoleon, Nederland als 'objet de désir', in: *De Negentiende Eeuw*, documentatieblad Werkgroep 19e eeuw, themanummer Het Koninkrijk Holland (1806-1810), 30 (2006) 3-4, 142, noot 44.
 - 16 Schama, *Patriots and Liberators*, 439. Zie ook Colenbrander, *GS6* 451-456, de verslagen van de gesprekken van de Bataafse delegatie met Napoleon te Brussel, 23.07.1803.
 - 17 NA 2.01.08, 210, dépêche R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 30.11.1798. Bij Colenbrander, *GS4* 488.
 - 18 Colenbrander, *GS3* 44, dépêche Lombard de Langres aan minister Talleyrand, d.d. 09.03.1799.
 - 19 Zie onder meer Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 1, 364-365.
 - 20 Eind 1798 besloot het Uitvoerend Bewind tot een amnestie die tevens gold voor orangistische kopstukken als Van de Spiegel en Willem Gustaaf graaf Bentinck van Rhoon die uit gevangenschap ('politieke custodie') in het kasteel van Woerden werden ontslagen. Een eerste poging tot verzoening in de binnenlandse politiek.
 - 21 L. de Gou, *De Staatsregeling van 1801, Bronnen voor de totstandkoning* (Den Haag, 1995) IX.
 - 22 Volgens art. 137 van de Acte van Staatsregeling 1798 waren alle diplomatieke verrichtingen bij uitsluiting aan het Uitvoerend Bewind opgedragen. Het Bewind bediende zich volgens art. 92 van een Agent der Buitenlandse Betrekkingen, die evenwel zijn instructie ontving van het Vertegenwoordigend Lichaam (art. 93). L. Spanjaard, *Nederlandsche diplomatieke en andere bescherming in den vreemde, 1795-1914* (Amsterdam 1923) 66. Hij kwam tot zijn geciteerde conclusie op grond van een overwegend legalistische analyse van de instructie, los van de politieke werkelijkheid.

9 De uitdaging [1799]

- 1 NA 2.01.08, 120, Agent van Buitenlandse Betrekkingen aan Schimmelpenninck, d.d. 10.01.1799.
- 2 G.W. Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 2, Eerste stuk, 3. Bourdeaux aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 18.01.1799. De Pruisische regering weigerde begin maart.
- 3 N.C.F. van Sas, 'De betekenis van 1799', in: *Mars et Historia* 33:4 (1999) 14.
- 4 NA 2.01.08, 120, Agent van Buitenlandse Betrekkingen aan Schimmelpenninck, d.d. 05.02.1799.
- 5 Zie K.W. Spaans, *Un pays absolument artificiel: Beierse diplomaten over politieke en maatschappelijke veranderingen in Nederland tijdens de Bataafs-Franse periode (1795-1810)* (Amsterdam 2005).

- 6 Vgl. Johan Joor, 'The Napoleonic Period in Holland from a Dutch historical perspective', in: Ute Planert (red.), *Napoleon's Empire*, 54.
- 7 Schama, *Patriots and Liberators*, 409.
- 8 NA 2.01.08, 120, Rapport over den Staat der Buitenlandse Zaken, ingediend op 01.03.1799.
- 9 NA 2.01.08, 363, Agent van Buitenlandse Betrekkingen aan Rutger Jan Schimmelpenninck, d.d. 22.03.1799, en inv. 211, Rutger Jan Schimmelpenninck aan Agent van Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 25.03.1799, no. 55.
- 10 Ibidem, cijferberichten van Bourdeaux aan Agent van Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 28.05.1799 en 04.06.1799.
- 11 NA 2.01.08, 120, Agent van Buitenlandse Betrekkingen aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 07.06.1799, no. 152.
- 12 Ibidem, Agent van Buitenlandse Betrekkingen aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 11.06.1799, no. 157.
- 13 NA 2.01.08, 211, R.J. Schimmelpenninck aan Agent van Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 17.06.1799, no. 86.
- 14 Colenbrander, *GS4* 927 en 941. De Amerikaanse gezant in Den Haag, William Murray, probeerde korte tijd in samenwerking met zijn collega in Londen, Rufus King, te bemiddelen ten gunste van een verzoening met Oranje. Zie Colenbrander, *GS3* 861-868.
- 15 De Waresquiel, *Talleyrand*, 256-257.
- 16 Colenbrander, *GS4* 440.
- 17 Archief RJS, Derde Afdeling, Brieven ingekomen bij de Agent der Buitenlandse Betrekkingen Maarten van der Goes van R.J. Schimmelpenninck te Parijs, 1798-1802; No. 59, 1799: brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 31.05.1799.
- 18 NA 2.01.08, 212, Agent van Buitenlandse Betrekkingen aan Agent van Marine, d.d. 01.07.1799 no. 186. Reeds de volgende dag besloot het Uitvoerend Bewind middelen ter beschikking te stellen om 'een goede correspondentie in de meeste zeehavens van Engeland te onderhouden om te worden onderricht over de oogenmerken van de vijand', NA, Uitvoerend Bewind, inv. 460.
- 19 Colenbrander, *GS3* 41. Zie ook het commentaar van de Pruisische zaakgelastigde Bielfeld, in *GS3* 201.
- 20 NA 2.01.08, 120, Agent van Buitenlandse Betrekkingen aan Uitvoerend Bewind, d.d. 03.07.1799, no. 192.
- 21 NA 2.01.08, 212, R.J. Schimmelpenninck aan Agent van Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 28.06.1799, en NA 2.01.08, 120, Agent aan Schimmelpenninck, d.d. 12.07.1799, no. 201. Het anonieme pamflet is bewaard in NA 2.21.005.39, Archief I.A. Gogel, inv. 3.
- 22 *Journal des Hommes libres de tous les pays ou Le Républicain*, no. 37, 7 Thermidor An 7 (25.07.1799) en no. 40, 10 Thermidor An 7 (28.07.1799).
- 23 Archief RJS, Derde Afdeling, Brieven ingekomen bij de Agent der Buitenlandse Betrekkingen Maarten van der Goes van R.J. Schimmelpenninck te Parijs, 1798-1802; No. 59, 1799: brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 22.07.1799.
- 24 Gezant Lombard de Langres had zich het functioneel ongenoegen van het Directoire op de hals gehaald (sommigen zeiden dat hij uit de hand van Van der Goes at). Hij ontving zijn rappel op 3 juli 1799 en vertrok uit Den Haag op 4 juli. Fouché arriveerde op 11 juli, maar werd al op 24 juli teruggeroepen om minister van Politie te worden. Hij werd op 28 juli opgevolgd door Florent Guyot.

- 25 NA 2.01.08,120, Agent van Buitenlandse Betrekkingen aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 26.07.1799, no. 214; ibidem, inv. 212, R.J. Schimmelpenninck aan Agent van Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 29.07.1799, no. 101; Colenbrander, *GS3* 52, Florent Guyot aan Talleyrand, d.d. 08.08.1799, hij noemde het een vreemd gevoel van veiligheid.
- 26 J.A. de Moor, 'Go to Holland and do something', in: Themanummer *Mars et Historia*, '1799-De Brits-Russische invasie in Noord-Holland', 33 (1999) 43.
- 27 De Moor, 'Go to Holland and do something', 40.
- 28 NA 2.01.08, 363, Bourdeaux aan Maarten van der Goes in cijfer, d.d. 20.07.1799. Zie ook Kubben, *Regeneration and Hegemony*, 314-316, AAE CP Prusse, 225, Louis-Guillaume Otto aan Talleyrand, d.d. 20.07.1799. De Franse gezant, Florent Guyot, meende dat de bron van dit plan gezocht moest worden in een 'concordat' – diplomatie gekonkel – in Den Haag. Hij kon er evenwel geen vinger achter krijgen (Depêche Guyot aan Reinhard, d.d. 04.08.1799, AAE CP Hollande 602).
- 29 NA 2.01.08, 363, Bourdeaux aan Maarten van der Goes in cijfer, d.d. 23.07.1799. Zie ook Colenbrander, *GS3* 207, Friedrich Wilhelm aan zijn ambassadeur in Londen Joseph Balan, d.d. 29.07.1799.
- 30 NA 2.01.08, 363, Bourdeaux aan Maarten van der Goes, d.d. 27.07.1799.
- 31 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 2/1, 46. Maarten van der Goes aan Bourdeaux, d.d. 23.08.1799.
- 32 NA 2.01.08, 363, Bourdeaux aan Maarten van der Goes in cijfer, d.d. 27.08.1799, no. 14.
- 33 Voor de belevenis van de overgave door Johan Hendrik Waldeck, commandant van het linesschip Gelderland, zie P.W. Waldeck, 'De Vlieter: dieptepunt in de geschiedenis van de Nederlandse zeemacht', *Tijdschrift voor Zeegeschiedenis*, 18 (1999) 29-46.
- 34 W. Uitterhoeve, *Cornelis Kraijenhoff 1758-1840, een loopbaan onder vijf regeervormen* (Nijmegen 2009) 187. Bij Buiksloot werden mortieren opgesteld met de bedoeling 'om bij onverhoopte uitbarsting van oproer, de stad Amsterdam onder bedwang en gehoorzaamheid te houden'.
- 35 Schama, *Patriots and Liberators*, 392.
- 36 AAE CP Hollande 602, dépêches van Guyot aan Reinhard, d.d. 06.08.1799 en 08.08.1799.
- 37 www.dbnl.org, D. Delprat, *Journal concernant les évènements politiques de notre patrie depuis 1798-1807*, 186. Zelfs een koele geest als Gogel werd van zijn stuk gebracht, zie brief Gogel aan Wiselius, d.d. ± 08.09.1799 in Colenbrander, *GS4* 528.
- 38 NA 1.02.07, legatie Pruisen, 360, Maarten van der Goes aan Tijdelijk Zaakgelastigde Bourdeaux, d.d. 04.09.1799, no. 11.
- 39 NA 2.01.08, 212, dépêches R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 20.09.1799, ook in Colenbrander, *GS4* 541-543.
- 40 Zie voor de wederwaardigheden van de Italiaanse zusterrepublieken Joris Oddens e.a. (red.), *The political Culture of the Sister Republics*.
- 41 Colenbrander, *GS3* 254, Bielfeld aan Friedrich Wilhelm III, d.d. 04.09.1799.
- 42 Colenbrander, *GS3* 262, minister van Staat Von Alvensleben aan Friedrich Wilhelm III, d.d. 10.09.1799.
- 43 Joost Rosendaal, *Bataven!*, 419-421.
- 44 NA 2.01.01.04, Uitvoerend Bewind, 460, besluit d.d. 08.09.1799. Dit besluit is de enige schriftelijk neergelegde grondslag voor het nadien handelen van Van der Goes in alle notulen van het Uitvoerend Bewind.

- 45 Colenbrander, *GS3* 260, Bielfeld aan Haugwitz, d.d. 09.09.1799.
- 46 Colenbrander, *GS3* 264, Bielfeld aan Haugwitz, d.d. 12.09.1799.
- 47 Mollerus was eerder dat jaar door de erfprins om raad gevraagd tijdens een geheime ontmoeting in Weerd (Limburg) en uitgenodigd naar het Duitse Lingen te komen waar de Oranjegezinden een hoofdkwartier hadden gevestigd. Mollerus, wiens zoon Hendrik Mello in 1795 al was uitgeweken naar Lingen, bedankte voor het vooruitzicht van ballingschap. Colenbrander, *GS4* 958, 984, 1025 en 1036.
- 48 Het is zeer wel mogelijk dat de brieven over deze periode al bij de latere uitwisseling van hun correspondentie niet meer aanwezig waren in het archief van Schimmelpenninck. Tijdens diplomatieke verhuizingen raakt nogal eens iets in het ongereede.
- 49 NA 2.21.073, 47, extract uit rapport Van Haeften aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 11.09.1799.
- 50 Colenbrander, *GS4* 541-545, R.J. Schimmelpenninck aan Agent van Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 16-20.09.1799. Zie ook NA 2.01.08, 212, Van Grasveld aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 09.09.1799 en NA 2.01.08, 121, Agent Buitenlandse Betrekkingen aan Van Grasveld, d.d. 13.09.1799.
- 51 NA 2.21.073, 47, Wilhelm Queysen aan Maarten van der Goes, d.d. 09.09.1799.
- 52 NA 2.21.073, 47, J.A. de Vos van Steenwijk aan Maarten van der Goes, d.d. 15.09.1799.
- 53 Met dank aan drs. Heleen Pronk, die 'Mevrouw Delprat' identificeerde.
- 54 Brief Besier aan Wiselius, d.d. 28.09.1799, geciteerd in Colenbrander, *GS4* XLIX.
- 55 Delprat schreef in verdraaide hand en dikwijls met opzet met taalfouten de brieven van Van der Goes die ondertekende met Q.N., *Quem Novisti*, hetgeen betekent 'Die gij kent'.
- 56 Colenbrander, *GS4* 787, prinses Wilhelmina aan de Prins van Oranje, d.d. 25.09.1799, en *GS4* 791, Prins van Oranje aan erfprins, d.d. 27.09.1799.
- 57 Colenbrander, *GS4* 543, R.J. Schimmelpenninck aan Agent van Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 20.09.1799.
- 58 Archief RJS, Derde Afdeling, 3c, inv.nr. 109. Brief aan Maarten van der Goes, d.d. 20.09.1799 waarin hij reageerde op diens brief van 15.09.1799.
- 59 Zie J.W. Schulte Nordholt, *Voorbeeld in de verte: de invloed van de Amerikaanse revolutie in Nederland* (Baarn 1979) 230.
- 60 NA 2.21.073, 47, kopie brief Maarten van der Goes aan J.A. de Vos van Steenwijk, d.d. 01.10.1799.
- 61 NA 2.01.08, 363, dépêche Bourdeaux aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 01.10.1799, no. 20.
- 62 NA 2.21.073, 47, rapport J.A. de Vos van Steenwijk aan het Uitvoerend Bewind (kopie), d.d. 13.10.1799. Opmerking Delprat in *Journal*, 190. Bourdeaux probeerde de fraaie vergezichten, die Haugwitz ook tegenover hem schetste, op papier te krijgen, maar zonder resultaat. Hij concludeerde dat neutraalverklaring wel vergeten kon worden.
- 63 AAE CP Hollande 603, dépêche Guyot aan Reinhard, d.d. 21.10.1799.
- 64 Archief RJS, Derde Afdeling, 3b, ii, 59, brief aan Maarten van der Goes, d.d. 18.10.1799.
- 65 AAE CP Hollande 603, minuut dépêche Reinhard aan Guyot, d.d. 28.09.1799.
- 66 AAE, Memoires et Documents Hollande 48, Instructie voor gevolmachtigd minister Deforgues, d.d. 27.09.1799.

- 67 КНА, Archief Koning Willem I, A35-VIIIc-0317, kopie brief Q.N. (= Maarten van der Goes) uit Den Haag aan Mollerus, d.d. 07.10.1799. Q.N. staat voor Quem Novisti: Die gij kent.
- 68 КНА, Archief Koning Willem I, A35-VIIIc-0317, brief H. Fagel aan Prins van Oranje, d.d. 11.10.1799 met in bijlage rapport van B. Garlicke uit Berlijn, d.d. 07.10.1799.
- 69 КНА, Archief Prinses Wilhelmina van Pruisen, A32-590, minuut van de conversatie van H. Fagel en Mollerus met Lord Grenville op 29.10.1799 over de mogelijkheid tot onderhandelingen met het Bataafs bewind over de verdrijving van de Fransen en het herstel van het Huis van Oranje, d.d. 31.10.1799.
- 70 NA 2.01.08, 113. Van der Goes stuurde op 30.08.1805 aan de Staatscommissie tot het onderzoek bij Staatsbesluit van 05.07.1805 no. 12 omschreven de instructie voor de Agent van Buitenlandse Betrekkingen die niet gedateerd is.
- 71 NA 2.21.073, 7. Beide instructies bevinden zich in het archief van Van der Goes. In de instructie van 1801 kreeg de secretaris van staat een spreekverbod met de pers opgelegd! Waarom, is niet duidelijk.
- 72 NA 2.21.073, 35, ongedateerd en ongeautoriseerd stuk getiteld 'Quaeritur'. Zie ook Kubben, *Regeneration and Hegemony*, 316.
- 73 'Projet de Neutralité' en 'Projet de Convention', zonder datum, in NA 2.21.073, 47 en Archief RJS, Derde afdeling, 3d, iii, inv.nr. 174. Schimmelpenninck tekende op zijn exemplaar aan dat het bedoeld was als achtergrondinformatie ter overtuiging van deze of gene van het nut van neutralisatie: 'Le but principal était cependant de sauver la République des suites incalculables d'une guerre à toute entrance sur son territoire.'
- 74 Delprat, *Journal*, 188. Tinne was de grootvader van de ontdekkingsreiziger Alexandrine Tinne (1835-1869).
- 75 Zie het hoofdstuk 'De leerschool'. Voor een uiteenzetting over de Deense neutraliteitspolitiek tijdens de napoleontische oorlogen zie Rasmus Glenthøj, 'The Danish State and the Napoleonic Wars', in: Ute Planert (red.), *Napoleon's Empire*, 187-189.
- 76 Een afschrift van het niet-gedateerde stuk bevindt zich in NA 2.21.073, 47. Zie ook Colenbrander, *GS4* 477, 'Points concernant la réorganisation du gouvernement de la République batave' of De Gou, *Staatsregeling 1801*, 483-489. De herkomst kon helaas niet verder onderzocht worden in een archief-De Vos van Steenwijk. Veel familiedocumenten zijn in 1945, bij het bombardement op het Huis Winderheim, verloren gegaan.
- 77 H.T. Colenbrander, *De Bataafsche Republiek* (Amsterdam 1908) 191-195; 216. Zie ook De Gou, *Staatsregeling 1801*, xiv.
- 78 Kubben, *Regeneration and Hegemony* (Tilburg 2009) 319. Dépêche Otto aan Reinhard, d.d. 04.10.1799 in AAE, CP Prusse 226.
- 79 Schama, *Patriots and Liberators*, 398. Concrete aanwijzingen in die richting ontbreken, voor zover kon worden nagegaan.
- 80 AAE CP Hollande 603, dépêche Deforgues aan Reinhard, d.d. 32.10.1799.
- 81 Colenbrander, *GS3* 279, Bielfeld aan Friedrich Wilhelm III, d.d. 14.10.1799.
- 82 Delprat, *Journal*, 181.
- 83 Vgl. Jan Postma, *Gogel*, 96.
- 84 AAE CP Hollande 603, Instructie van Reinhard aan Deforgues, d.d. 01.11.1799.
- 85 Ibidem, dépêche Deforgues aan Reinhard, d.d. 05.11.1799.
- 86 Ibidem, Miot aan Reinhard, d.d. 11.11.1799. Zie ook Colenbrander, *GS3* 98.

- 87 NA 2.01.08, 363, Agent Buitenlandse Betrekkingen aan J. Valckenaer in cijfer, d.d. 18.10.1799 en Agent Buitenlandse Betrekkingen aan Schimmelpenninck in cijfer, d.d. 18.10.1799.
- 88 Colenbrander, *GS3* 245, Bielfeld aan Friedrich Wilhelm, d.d. 14.10.1799.
- 89 NA 2.01.01.04, 460, besluit G58, d.d. 16.11.1799 (aanwezig: Van Hooff, Hoeth, Besier en Van Haersolte).
- 90 NA 2.01.08, 121, Agent Buitenlandse Betrekkingen aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 16.11.1799, no. 331.
- 91 NA 2.01.08, 212, R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 29.11.1799, no. 144. De agenten werden in december 1799 in hun ambt bevestigd.
- 92 De uitdrukking is van Talleyrand.
- 93 Schama, *Patriots and Liberators*, 397.
- 94 Zie voor deze correspondentie tussen Schimmelpenninck en Van der Goes over de bilaterale betrekkingen met Frankrijk: NA 1.02.14, G39, brief R.J. Schimmelpenninck aan Agent van Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 13.10.1798 en NA 2.01.08, 120, Agent van Buitenlandse Betrekkingen aan Uitvoerend Bewind, d.d. 04.07.1799 no. 196. De nota ging pas eind juli, nadat Schimmelpenninck zelf mikpunt was geworden van de innuendo, in verkorte vorm uit.
- 95 Vreede beoordeelde Van der Goes als volkomen onbevangen en vrij van het revolutionair schrikbeeld der herinneringen van 1787. Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 2/1, 47.
- 96 Postma, *Gogel*, 148.

10 De houdgreep [1800-1801]

- 1 Van Sas, 'De betekenis van 1799', 15-16, zie ook *De metamorfose van Nederland*, 332.
- 2 Onder druk van Schimmelpenninck besloot het Uitvoerend Bewind de zes miljoen (in vijf termijnen) te betalen, een resultaat waarmee de ambassadeur het Bewind, en daarmee vooral zichzelf feliciteerde (NA 2.01.08, 213, dépêche R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 28.01.1800, no. 8). Begin januari had het Bewind al in moeten stemmen met de betaling aan Frankrijk van drie miljoen voor de cessie van enkele enclaves ter gedeeltelijke uitvoering van art. 16 van het Haags Tractaat.
- 3 NA 2.01.08, 212, Rapport over den staat der buitenlandsche zaaken aan het Uitvoerend Bewind, d.d. 02.11.1799.
- 4 NA 2.21.073, 7, minuut ontslagaanvraag, d.d. 21.02.1800; Delprat, *Journal*, 196.
- 5 Archief RJS, Derde Afdeling, 3b, no. 58 alsmede Colenbrander, *GS4* 582, brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 02.12.1799.
- 6 Colenbrander, *GS4* 594, brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 10.02.1800.
- 7 Archief RJS, Derde Afdeling, 3b, 60, brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 14.03.1800.
- 8 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 2/1, 149, brief J. Valckenaer aan Maarten van der Goes, d.d. 14.03.1800.
- 9 NA 2.21.073, 46, aantekening Maarten van der Goes inzake de inzet van Mollerus, d.d. 16.12.1799 alsmede het rapport van de Agent van Inwendige Politie over het gedrag van Mollerus tijdens de invasie, d.d. 13.02.1800; NA 2.01.01.04, 460, besluit Uitvoerend Bewind, d.d. 16.02.1800; Delprat, *Journal*, 198.

- 10 De Waresquiel, *Talleyrand*, 274-277.
- 11 Vgl. Johan Joor, *De Adelaar en het Lam, Onrust, opruiming en onwilligheid in Nederland ten tijde van het Koninkrijk Holland en de Inlijving bij het Franse Keizerrijk (1806-1813)* (Amsterdam 2000) 72-75.
- 12 Joor, *De Adelaar en het Lam*, 685. Zie over Napoleon en zijn Europese politiek Michael Broers, *Europe under Napoleon*.
- 13 De eerste stap van de uiteindelijke inlijving begon met de annexatie van Brabant en Zeeland in 1809.
- 14 Schroeder, *The Transformation of European Politics*, 269.
- 15 Nederland was overigens bepaald niet het enige land dat onder de Franse hegemonie aanzienlijke lasten werd opgelegd voor de oorlogsinspanning. Vgl. Andrew Roberts, *Napoleon de Grote* (Amsterdam 2015) 477-478 en Edward A. Whitcomb, *Napoleon's Diplomatic Service* (Durham N.C. 1979) 105-106.
- 16 Schama, *Patriots and Liberators*, 440; Colenbrander, *GS6* 453-456, gesprek R.J. Schimmelpenninck en Van der Goes met Napoleon, d.d. 23.07.1803.
- 17 Schama, *Patriots and Liberators*, 407.
- 18 NA 2.01.08, 122, dépêche Agent Buitenlandse Betrekkingen aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 07.02.1800, no. 144.
- 19 NA 2.01.08, 213, dépêche van R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 03.02.1800, no. 2 in cijfer; Delprat, *Journal*, 196.
- 20 De Waresquiel, *Talleyrand*, 274-275.
- 21 De Gou, *Staatsregeling 1801*, xv.
- 22 Van Sas, *De metamorfose van Nederland*, 334.
- 23 NA 2.01.08, 213, dépêche R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 31.12.1799, no. 155.
- 24 Colenbrander, *GS3* 137, dépêche Sémonville aan Talleyrand, d.d. 23.01.1800.
- 25 NA 2.21.073, 35, kopie van de instructie van Talleyrand aan Sémonville, d.d. 15.01.1800.
- 26 AAÉ, CP Hollande, 603, dépêche Sémonville aan Talleyrand, d.d. 14.02.1800; zie ook Colenbrander, *GS3* 144.
- 27 NA 2.21.073, 35, kopie van de brief van Talleyrand aan Maarten van der Goes, d.d. 06.02.1800.
- 28 Colenbrander, *GS3* 144-147, dépêche Sémonville aan Talleyrand, d.d. 14.02.1800.
- 29 NA 2.01.08, 213, dépêche van R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 11.04.1800, no. 35.
- 30 NA 2.01.08, 213, dépêche van R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 14.02.1800, no. 3 in cijfer.
- 31 Colenbrander, *GS4* 1100, brief Mollerus aan H. Fagel, d.d. 26.02.1800.
- 32 Colenbrander, *GS4* 1106, résumé gesprek Van Spaen Lord Grenville.
- 33 NA 2.01.01.04, 482, no. 17, besluit Uitvoerend Bewind, d.d. 16.04.1800.
- 34 Archief RJS, Derde Afdeling, 3b, 6o. Brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 03.03.1800.
- 35 NA 2.21.073, 47, brief Bourdeaux aan Maarten van der Goes, d.d. 17.04.1800 en NA 2.01.08, 122 no. 415, dépêche Agent Buitenlandse Betrekkingen aan Bourdeaux, d.d. 22.04.1800.
- 36 Colenbrander, *GS3* 314-315, rapport Haugwitz aan koning Friedrich Wilhelm III en 316-317, missive koning Friedrich Wilhelm III aan zaakgelastigde Bielfeld, d.d. 19.05.1800.
- 37 Delprat, *Journal*, 216.

- 38 Colenbrander, *GS3* 293, Bielfeld aan Friedrich Wilhelm III, d.d. 12.12.1799; Archief RJS, Derde Afdeling, 3b, 60, brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 03.03.1800; Delprat, *Journal*, 197 en 200. Schimmelpenninck beschouwde binnen het Uitvoerend Bewind alleen Besier als waardevolle gesprekspartner over neutraliteit.
- 39 Colenbrander, *GS4* 1112, Mollerus aan H. Fagel, d.d. 12.05.1800 en *GS4* 1117, Mollerus aan H. Fagel, d.d. 28.05.1800; Delprat, *Journal*, 211. Beiden spreken over Joséphine de Bonaparte, maar zou het wellicht Joseph de Bonaparte hebben kunnen zijn, de broer met de meeste invloed op Napoleon?
- 40 Colenbrander, *GS3* 1X111, brief erfprins aan Van Spaen, d.d. 28.07.1800. Daarmee verloor de erfprins, evenals zijn ouders al eerder deden, zijn geloof in het plan.
- 41 Archief RJS, Derde Afdeling, 3b, 60, brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 03.03.1800.
- 42 Colenbrander, *GS4* 616, dépêche R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 30.05.1800.
- 43 Colenbrander, *GS4* 617-622, besluit Uitvoerend Bewind, d.d. 05.06.1800 alsmede instructie en tekst brief aan Napoleon. Tussen 5 juni en 21 juli 1800 komt de naam De Winter niet voor in de correspondentie tussen agent en ambassadeur. Zie ook Delprat, *Journal*, 214.
- 44 Deze wijze van aanpak wijst erop dat het aanbod van smeergeld ter verwezenlijking van de neutraliteit nog steeds gold. Sémonville speelde het zo dat hij uitgebreid rapporteerde over de financieel-economische misère zoals het bewind te pas kwam, maar tegelijkertijd niet naliet tevens de onbekwaamheid van het bestuur te schetsen, daarmee de noodzaak van politieke verandering en niet van neutraliteit suggererende.
- 45 NA 2.01.08, 213, R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 18.07.1800, no. 7 in cijfer. Onder meer 'Afdoende laten gevoelen, dat herstel van het Huis van Nassau [in Holland] zo wezenlijk onverenigbaar is met de geografische en morele positie van de Franse Republiek, dat het contrair aan de hierover aangegane verbintenissen zou zijn'.
- 46 NA 2.01.01.04, 482, De Winter aan Hultman, d.d. 21.07.1800 en 26.07.1800, alsmede NA 2.01.08, 213, R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 21.07.1800, no. 69.
- 47 Archief RJS, Derde Afdeling, 3b, 60, brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 15.08.1800.
- 48 NA 2.01.08, 213, dépêches De Winter aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 05.09.1801 (no. 85) en 15.09.1801 (no. 90).
- 49 De Waresquiel, *Talleyrand*, 273-277.
- 50 NA 2.01.08, 122, no. 1266. Rapport over den staat der buitenlandsche zaaken, Agent van Buitenlandse Betrekkingen aan Uitvoerend Bewind, d.d. 16.12.1800.
- 51 Zie voor het verblijf van Buys in St. Petersburg: Hans van Koningsbrugge, 'Een Bataafs diplomaat in roerige tijden: De missie van Willem Buys in St. Petersburg (1801-1803)', *Groniek* 2002 (155) 243-262.
- 52 Kubben meent dat het niet kunnen accrediteren van een commissaris in Parijs een 'major misjudgement' was en dat het sluiten van de vrede op 9 februari 1801 een verrassing was voor de Bataafse Republiek (Kubben, *Regeneration and Hegemony* (Tilburg 2009) 589).
- 53 Jourdan, 'Buitenbeentje tussen de zusterrepublieken', 181-183. De behandeling door Frankrijk van de Bataafse Republiek verschilde in een aantal opzichten van

- die van de Helvetische en Italiaanse republieken. De Bataafse Republiek werd meer autonoom handelen toegestaan.
- 54 NA 1.02.14, 684, dépêche Agent van Buitenlandse Betrekkingen aan R.J. Schimmelpenninck.
- 55 Kubben, *Regeneration and Hegemony* (Tilburg 2009) 598.
- 56 De Gou, *Staatsregeling 1801*, 492.
- 57 Colenbrander, *GS3* 184, dépêche Talleyrand aan Sémonville, d.d. 06.02.1801.
- 58 Colenbrander, *GS3* 187, dépêche Sémonville aan Talleyrand, d.d. 18.02.1801; Archief RJS, Derde Afdeling, 3b, ii, 61. Brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 13.02.1801.
- 59 Colenbrander, *GS4* 671, brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 23.03.1801.
- 60 J.A. Sillem, *Het Leven van Mr. Johan Valckenaer (1759-1821)*, deel 2 (Amsterdam 1876) 179, noot. Brief Valckenaer aan Hugo Gevers, d.d. 05.05.1800. Gevers had Valckenaer gepolst of hij niet tot het Uitvoerend Bewind wilde toetreden om nog iets van de Bataafse revolutionaire idealen te redden. Valckenaer ging daar niet op in, omdat zijn benoeming ‘de plans, die tot renversement van het Bat. Directoire bestaan, terstond tot rijpheid zou brengen, en de explosie verhaasten, meer kan, meer mag ik daarvan niet zeggen. Zo gij daaromtrent meer begeert te weten, gaat dan eens praatzen met Maarten op de Kneuterdijk, die kan er U de explicatie van geeven.’
- 61 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 25.11.1801.
- 62 De Gou, *Staatsregeling 1801*, xv.
- 63 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 2/1, 149, brief J. Valckenaer aan Maarten van der Goes, d.d. 14.03.1800.
- 64 Delprat, *Journal*, 222.
- 65 Ibidem, 213.
- 66 Zie over de activiteiten van Gerard Brantsen in deze periode: Koene, *Schijn-gestalten*, 277-285.
- 67 Ibidem, 163-196.
- 68 Delprat, *Journal*, 225, 227.
- 69 Ibidem, 225, aantekening d.d. 05.11.1800.
- 70 NA 2.21.008.77, Collectie Jorissen, 76, brievenboek A.G. Besier 29.05.1797-19.10.1808, brief A.G. Besier aan S. Wiselius, d.d. 12.03.1801: ‘Van mijn gedachten over de te maken veranderingen maak ik geen geheim. Bepierking der wetgevende macht, uitbreiding der uitvoerende, verbetering van het stemrecht, vereenvoudiging in de meeste takken van het bestuur en het herstel der gewesten in de bestiering der inwendige zaken, zou ik daarstellen indien het aan mij gelaten wierde. Het laatste punt was en blijft bij mij het belangrijkste; ik kan mij maar geen waar en bestendig republicanisme zonder dat verbeelden. En ik haat het despotisme even veel of het in handen is van één mens, of van een college, of van een combinatie van colleges, behalve dat het tegenwoordig unismus ’s lands financiën meer en meer bederft.
- Aan de andere kant is niemand groter vijand van onze vorige orde van zaken dan ik. Daarin deugde noch het beheer der algemene zaken noch de consituties van de gewesten. Men moet dus tot een middenweg komen, die mijns oordeels zich vanzelf voordoet in de Amerikaanse staatsgesteldheid welke men slechts naar de bijzondere gesteldheid dezer republiek en naar hetgeen daarin is voorgevallen behoeft te wijzigen.’

- 71 Delprat, *Journal*, 235, 02.06.1801; Colenbrander, *GS4* 692, brief RJS aan Maarten van der Goes, d.d. 18.05.1801. Die ‘vreemde impuls’ zou pas in 1806 plaatshebben en het einde betekenen van het republikeinse staatsbestel in Nederland. Zie Wyger Velema, ‘Lodewijk Napoleon en het einde van de republikeinse politiek’, *De Negentiende Eeuw*, documentatieblad Werkgroep 19e eeuw, themanummer Het Koninkrijk Holland (1806-1810), 30 (2006) 3-4, 158.
- 72 Delprat vermeldt in zijn *Journal* (248) dat Van der Goes de truc met de onthoudingen had gesuggereerd; De Gou, *Staatsregeling 1801*, xxvii, citeert Thorbecke die opmerkte dat de Staatsregeling van 1798 ten onder ging door dezelfde maatregel als waardoor zij was ingevoerd. De manipulatie kreeg de bijnaam ‘arithmétique hollandaise’ en werd in 1815 herhaald (D. van der Meulen, *Koning Willem III (1817-1890)* (Amsterdam 2013) 25).
- 73 Schama, *Patriots and Liberators*, 418-420. De Wit, *Aristocratie en Democratie*, 216.
- 74 Koene, *Schijn gestalten*, 286-289.
- 75 Spaans, *Un pays absolument artificiel*, 39.
- 76 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 29.12.1801.
- 77 Schama, *Patriots and Liberators*, 425. Hendrik van der Goes trouwde in 1804 met Anna Elisabeth Bicker, dochter van de patriotse regent Jan Bernd Bicker.
- 78 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 27.11.1801.
- 79 Jacob Blauw schreef vanuit Parijs aan Wiselius dat daar het gerucht ging dat Van der Goes lid van het Staatsbewind zou worden, maar dat hij daaraan geen geloof hechtte (Colenbrander, *GS4* 708).
- 80 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 30.04.1802.
- 81 NA 2.21.073, 19, brief Johan Valckenaer vanuit Dijkenburg in Noordwijkerhout aan Maarten van der Goes, d.d. 09.12.1801. Benoeming tot Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaaken in NA 2.01.01.05, 8, besluit Staatsbewind, d.d. 01.12.1801, no. 68.

II Amiens [1802]

- 1 NA 2.01.08, 123/NA 2.01.01.04, 485, Agent Buitenlandse Betrekkingen aan het Uitvoerend Bewind, Rapport over de politieke betrekkingen en de bezwaren van het alliantietraktaat tussen de Bataafse Republiek en de Franse Republiek, d.d. 18.02.1801. Op basis hiervan redigeerde Van der Goes het stuk *Aperçu sur les rapports respectifs des deux Républiques* dat terug te vinden is in NA 2.21.073, 51.
- 2 NA 2.01.08, 123 no. 39, dépêche Agent Buitenlandse Betrekkingen aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 14.03.1801.
- 3 NA 2.21.073, 51, Note secrète et confidentielle van Sémonville aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 19.03.1801.
- 4 NA 2.01.08, 214, dépêche R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 21.03.1801.
- 5 Kubben, *Regeneration and Hegemony* (Tilburg 2009) 602.
- 6 NA 2.01.08, 123 no. 102, dépêche Agent Buitenlandse Betrekkingen aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 24.07.1801.
- 7 NA 2.21.073, 53, notitie Maarten van der Goes over gesprek generaal Augereau met het Uitvoerend Bewind.

- 8 NA 2.01.08, 214 no. 130, verslag gesprek Tijdelijk Zaakgelastigde J.M. Smits met minister Talleyrand, d.d. 07.09.1801.
- 9 NA 2.01.08, 109, dépêche Agent Buitenlandse Betrekkingen aan Tijdelijk Zaakgelastigde J.M. Smits te Parijs, d.d. 06.10.1801.
- 10 Archief R.J. Schimmelpenninck, Derde Afdeling, 3b, ii, 61, Sémonville aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 12.10.1801.
- 11 NA 2.01.08, 214 no. 148, R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 19.10.1801.
- 12 NA 2.01.08, 214, no. 158, dépêche R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 07.11.1801.
- 13 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 11.12.1801.
- 14 Archief RJS, Derde Afdeling, 3b, ii, 61, brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes over de inzet van smeergeld, d.d. 22.10.1801; NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 27.10.1801 ter bevestiging daarvan.
- 15 NA 2.21.073, 51, collectie notulen geheim besogne inzake Amiens; NA 2.01.08, 363A, no. 1, Instructie Staatsbewind, d.d. 10.12.1801 aan R.J. Schimmelpenninck mede op basis van diens voorstellen.
- 16 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 2/1, 214.
- 17 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 29.12.1801. Dit bedrag zou dan worden afgeschreven tegen de dertig miljoen gulden schadevergoeding die de Bataafse Republiek meende te kunnen vorderen van Engeland. Het was een creatief idee, maar de Franse schuld betrof hoofdzakelijk de kosten van onderhoud van Franse krijgsgevangenen in Engeland. Frankrijk stond op het standpunt dat deze kosten internationaalrechtelijk voor rekening van de gevangennemende partij kwamen. De vlieger ging dus niet op, schreef Schimmelpenninck terug.
- 18 NA 2.01.08, 363A, dépêche R.J. Schimmelpenninck aan Agent Buitenlandse Betrekkingen, d.d. 19.12.1801.
- 19 Zoals geciteerd in Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 2/1, 216-223.
- 20 Kubben, 'A Tale of Dwarfs and Giants', in: B. Jacobs e.a. (red.), *In the Embrace of France*, 171.
- 21 NA 2.01.08, 363A, transcript van het *Journal van het Congres te Amiens* door R.J. Schimmelpenninck. Het origineel bevindt zich in het Archief Rutger Jan Schimmelpenninck, Huis Nijenhuis; Kubben, *Regeneration and Hegemony* (Tilburg 2009) 601-618.
- 22 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 27.10.1801.
- 23 *ibidem*, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 11.12.1801.
- 24 Colenbrander, *GS4* 834, Comps aan Schimmelpenninck, d.d. 03.02.1802; 846, Talleyrand aan Schimmelpenninck, d.d. 24.02.1802; 787, Schimmelpenninck in zijn journaal, d.d. 26.02.1802. Zie ook De Waresquiël, *Talleyrand*, 292.
- 25 Archief RJS, Derde Afdeling, 4b, i, 198, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 10.03.1802.
- 26 NA 2.01.08, 363A, dépêche R.J. Schimmelpenninck aan Secretaris van Staat, d.d. 22.03.1802 – no. 7. Zie voor de tekst van de verklaring Colenbrander, *GS4* 850, noot 4.

- 27 Archief RJS, Derde Afdeling, 4b, i, 198, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 24.03.1802. Ook in Colenbrander, *GS4* 853. In het archief van het Staatsbewind is geen schriftelijke bevestiging van de genomen resolutie te vinden.
- 28 NA 2.01.08, 215, dépêche R.J. Schimmelpenninck aan Secretaris van Staat, d.d. 10.04.1802. Napoleon bedankte hem voor zijn grote, doorslaggevende diensten.
- 29 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 30.03.1802.

12 *De beproeving [1803]*

- 1 NA 2.01.08, 215, no. 42, dépêche R.J. Schimmelpenninck aan Secretaris van Staat, d.d. 23.04.1802.
- 2 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 09.07.1802.
- 3 Archief RJS, Derde Afdeling, 3b, ii, 61, brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes over de inzet van smeergeld, d.d. 22.10.1801.
- 4 Jean Orioux, *Talleyrand* (Parijs 1971) 333-342. Voor de meest recente reconstructie van de relatie tussen Talleyrand en Worlée: zie De Waresquiel, *Talleyrand*, 245-252.
- 5 NA 2.21.073, 19, brief Catherine Worlée aan Maarten van der Goes, d.d. 21.08.1802.
- 6 NA 2.01.01.05, 59, Besluit Staatsbewind, d.d. 20.09.1802 no. 69. Voorstukken konden niet worden getraceerd.
- 7 Delprat, *Journal*, 279.
- 8 NA 2.21.073, 19, brief Catherine de Talleyrand-Périgord née Worlée aan Maarten van der Goes, d.d. 03.01.1803.
- 9 Archief RJS, Derde Afdeling, 3, ii, (2), 62, brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 04.11.1802. Zie ook Colenbrander *GS6* 393. Schimmelpenninck sprak tien keer met Napoleon, Joseph Bonaparte of Talleyrand.
- 10 De voor dit soort ceremonieel benodigde middelen, zoals gala-uniformen, staatsjacht en staatsierijtuigen, waren in ongerede geraakt, los van de lage dunk die men van de nieuwbakken ambassadeur had. Van der Goes maakte dankbaar gebruik van een hint van de net aangekomen nieuwe Britse ambassadeur, zijn oude kennis Robert Liston, die zei dat als de Franse Republiek die eer te beurt viel, de vertegenwoordiger van Zijne Brittannische Majesteit op dezelfde voet ontvangen moest worden. En dat was uiteraard niet de bedoeling van Parijs (Liston was overigens 'maar' gezant).
- 11 Colenbrander, *GS6* 397, dépêche C. de Vos van Steenwijk aan Secretaris van Staat, d.d. 19.01.1803.
- 12 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 2/1, 311.
- 13 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 14.12.1802.
- 14 Eind 1801 had de Prins van Oranje, teleurgesteld over de nieuwe Britse houding tegenover het Huis van Oranje, Londen verlaten. Vanuit Oranienstein schreef Willem v met Kerstmis aan vooraanstaande Oranjegezinden om hen te ontslaan van hun eed van trouw aan de stadhouder. Amiens resulteerde in een schadeloosstelling en maakte voorlopig een eind aan de aanspraken van het Huis van Oranje op herstel van zijn positie in Nederland.

- 15 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 18.06.1802.
- 16 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 31.08.1802.
- 17 Colenbrander, *GS6* 366, brief Augustijn Besier aan Samuel Wiselius, d.d. 20.07.1802.
- 18 Colenbrander, *GS5* 320, dépêche Robert Liston aan Lord Hawkesbury, d.d. 30.09.1802.
- 19 Colenbrander, *GS5* 26, instructie Talleyrand aan Sémonville, d.d. 06.10.1802. NA 2.01.08, 215 no. 104, dépêche Smits aan Secretaris van Staat, d.d. 07.10.1802. Smits berichtte dat Napoleon hem persoonlijk had gezegd ernstig verstoord te zijn over het misbruik dat de omwentelingspartij van zijn naam maakte. Hij wenste geen Zwitserse toestanden in de Republiek, maar als die partij tot daden zou overgaan, zag hij zich verplicht om zich met de inwendige zaken van de Bataafse Republiek te bemoeien.
- 20 Delprat, *Journal*, 284.
- 21 Colenbrander, *GS5* 323, dépêche Robert Liston aan Lord Hawkesbury, d.d. 13.10.1802.
- 22 Sémonville ontving na het aantreden van het Staatsbewind eind 1801 een geheim maandgeld van drieduizend gulden teneinde voor het bewind gunstige rapporten naar Parijs te sturen (Vgl. Schama, *Patriots and Liberators*, 413). Van der Goes vond dat hij zijn geld op geen enkele manier waard was.
- 23 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 16.11.1802.
- 24 Mieke van Leeuwen-Canneman, *Een vriendschap in het teken van 's lands financiën, briefwisseling tussen Elias Canneman en Isaac Jan Alexander Gogel 1799-1813* (Den Haag 2009) 198. Canneman, geen bewonderaar van Van der Goes en eigenlijk ook niet van vele anderen, meende dat de overplaatsing naar Berlijn wel door zou gaan, want 'een ieder gelooft eindelijk dat hij voor niets goed is als om the's en dine's te geven "tel brille au second rang, qui s'eclipse au premier"'. Men doodverft Quarles met dit ministerie.' Brief Canneman aan Gogel, d.d. 17.11.1802.
- 25 NA 2.21.073, 7. *De Nieuwe Haagse Nederlandse Courant*, d.d. 15.12.1802.
- 26 Delprat, *Journal*, 294-295.
- 27 NA 2.21.073, 18, nota van Lord Hawkesbury, d.d. 15.03.1803, als bijlage bij brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 25.03.1803.
- 28 NA 2.01.08, 216, dépêche Carel de Vos van Steenwijk aan Secretaris van Staat no. 9, d.d. 19.01.1803 en no. 53, d.d. 15.04.1803. NA 2.01.08, 344, dépêche R.J. Schimmelpenninck aan Secretaris van Staat no. 45, d.d. 06.05.1803.
- 29 Colenbrander, *GS5* 329, Robert Liston aan Lord Hawkesbury, d.d. 11.01.1803.
- 30 Colenbrander, *GS5* 47-51, Sémonville aan Talleyrand, d.d. 11.01.1803.
- 31 Colenbrander, *GS5* 333, Robert Liston aan Lord Hawkesbury, d.d. 09.02.1803.
- 32 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 25.01.1803. Colenbrander, *GS5* 329, 331 en 332, Robert Liston aan Lord Hawkesbury, d.d. 11.01.1803, d.d. 26.01.1803 en d.d. 05.02.1803.
- 33 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 15.03.1803; NA 2.21.073, 35, officiële mondelinge verklaring van ambassadeur Sémonville, opgetekend door Maarten van der Goes.
- 34 Ambassadeur De Vos van Steenwijk had deze lont niet geroken, hetgeen leidde tot nieuwe twijfel aan zijn bekwaamheid. Een poging hem in het voorjaar van

- 1803 af te lossen mislukte, omdat zijn beoogde opvolger, Anthony Boldewijn Gijsbert van Dedem tot de Gelder, bij Talleyrand bekendstond als intrigant en daardoor absoluut persona non grata bleek.
- 35 NA 2.21.073, 35, aantekening van Maarten van der Goes, d.d. 22.03.1803.
- 36 Colenbrander, *GS5* 336, dépêche Robert Liston aan Lord Hawkesbury, d.d. 19.03.1803.
- 37 Archief RJS, 'Projet de neutralité, ou motifs qui doivent engager la France à nous l'accorder' door J.A. Tinne, d.d. 27.03.1803.
- 38 Zie onder meer Colenbrander, *GS5* 199, dépêche Bielfeld aan koning Friedrich Wilhelm III, d.d. 17.03.1803; NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 18.03.1803; NA 2.21.073, 38, verslagen van gesprekken van Maarten van der Goes met de Russische gezant Gustav graaf von Stackelberg, d.d. 21.03.1803 en 24.03.1803; NA 2.21.073, 18, brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 08.04.1803.
- 39 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, 320-321. Zie ook NA 2.21.073, 35, minuut van een opzet voor de missie-Pontoï naar Parijs met aantekeningen van Van der Goes. Ambassadeur De Vos moest een beetje in de mist gelaten worden. Van der Goes vertrouwde hém wel, maar niet al zijn medewerkers. De opvatting van Van der Goes dat de Engelsen het zenden van meer troepen als een vijandelijke daad zouden zien werd ondersteund door een bijliggende Engelse tekst.
- 40 Colenbrander, *GS5* 55-57, ambassadeur Sémonville aan minister Talleyrand, d.d. 06.04.1803. Van der Goes gebruikte ook dat argument.
- 41 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 12.04.1803.
- 42 NA 2.21.073, 18, brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 10.05.1803.
- 43 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 13.05.1803.
- 44 NA 2.21.073, 18, brieven R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 17 en 20.05.1803.
- 45 Colenbrander, *GS6* 436-440, rapport De Vos van Steenwijk, Six, Jacobson en Blanken aan Secretaris van Staat, d.d. 15.06.1803.
- 46 Schama, *Patriots and Liberators*, 442. De Bataafse Republiek kreeg het onderhoud opgelegd van 18.000 tot 20.000 man Franse troepen. Het Bataafse leger moest op een sterkte van 17.000 man gebracht worden plus 9.000 man voor de invasie van Engeland. Daarnaast moest de Republiek vijf linieschepen, vijf fregatten, honderd kanonneerboden en tweehonderdvijftig transportvaartuigen leveren voor de invasie. Voorts eiste Frankrijk dat er een hoge en betrouwbare zeeofficier werd aangesteld als verbindingsman tussen Den Haag en Parijs.
- 47 ААЕ, СР Hollande, 607, dépêche Sémonville aan Talleyrand, d.d. 19.04.1803.
- 48 NA 2.21.073, 55, verbaal gesprek deputatie met Eerste Consul, d.d. 23.07.1803, opgetekend door J.B. Bicker.
- 49 Beide verslagen, van Bicker en Van der Goes, bevinden zich in NA 2.21.073, 55 en zijn opgenomen in Colenbrander, *GS6* 449-453.
- 50 Hagen, *President van Nederland*, 135-139.
- 51 Schama, *Patriots and Liberators*, 652.
- 52 Er waren nogal wat Engelsen in Vlissingen. Velen dreven van daaruit smokkelhandel in jenever naar Engeland. Napoleon wilde alle Engelse onderdanen weg hebben uit de stad en weg van het eiland Walcheren. Wat hem betreft mochten

- zij hun desastreuze handel voortzetten vanuit een andere Zeeuwse haven (Brouwershaven).
- 53 NA 2.21.073, 55, verslag J.B. Bicker van gesprek met Napoleon, d.d. 29.07.1803.
- 54 Bicker, Brantsen en Van der Goes ontvingen later namens de keizer als dank voor hun bezoek ieder een gouden snuifdoos, rijksversierd met briljanten.
- 55 NA 2.21.073, 18, brieven Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 25.01.1803 en 12.04.1803.
- 56 NA 2.21.073, 55, verbalen buitengewone zending naar Brussel, met bijlagen.
- 57 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 01.12.1803. Archief R.J. Schimmelpenninck, Derde Afdeling, 5b-i, inv.nr. 254, brief Johannes Bosscha aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 13.12.1803.
- 58 Zie voor zijn relaas en zijn herinneringen aan Geertruida Francisca van der Goes: NA 2.21.186, 63, dagboek D.J. de Eerens 1803, 15-17.
- 59 HCO, Zwolle, 219, Archief De Gelder, I 110, correspondentie A.B.G. van Dedem van de Gelder met G.F. van der Goes-de Eerens, 1800-1802. Met dank aan prof. dr. Reinier Baarsen voor het kunsthistorisch duiden van de Italiaanse siervoorwerpen.
- 60 NA 3.20.17, 33.
- 61 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 30.12.1803. Van der Goes ontving ook condoleances van Madame Talleyrand-Périgord. Verzoek om portret van zijn vrouw in Archief RJs, Derde Afdeling, 6, b, i, 327.

13 *De omslag [1804]*

- 1 NA 1.02.14, legatie Parijs, 725, dépêche Secretaris van Staat aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 23.12.1803.
- 2 NA 2.01.08, 218, dépêche van R.J. Schimmelpenninck aan Secretaris van Staat, d.d. 11.01.1804. Persoonlijke brief in Archief RJs, derde afdeling, 6, b, i, 302, R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 11.01.1804. Schimmelpenninck en Van der Goes waren het eens dat het Frans beleid geheel militair was, waarvoor het civiel beleid geheel onderdeel. In de ogen van het Frans gouvernement had de Republiek geen politieke existentie, zelfs geen civiele existentie. Schimmelpenninck beschouwde Frankrijk als één groot militair kamp waarvan de Republiek een voorpost was. Briefwisseling Schimmelpenninck/Van der Goes, d.d. 04.04 en 14.04.1804, zie Colenbrander, *GS6* 500-501.
- 3 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 07.02.1804.
- 4 Ibidem, d.d. 11.02.1804.
- 5 De Wit, *Aristocratie en Democratie*.
- 6 Zie bijvoorbeeld Douglas Hurd, *Choose your weapons, the British Foreign Secretary, 200 years of argument, success and failure* (Londen 2010) 286.
- 7 De Franse regering stuurde regelmatig nota's met klachten over tekortkoming in de uitvoering van de oorlogsverplichtingen, met name wat de bijdrage van de zeemacht betrof.
- 8 Marmont op zijn beurt informeerde Napoleon die Talleyrand om rapport vroeg met de conclusie: 'Mon intention est donc d'intervenir dans les affaires de ce pays', zie Colenbrander, *GS5* xxv. De Eerste Consul was echter geen aanhanger meer van revolutionaire onruststokers, reden waarom hij Talleyrand met nadruk

- zei dat hij ook de mening van Schimmelpenninck wenste te horen. De democraten zouden zich verkijken op de steun van Napoleon.
- 9 De Wit, *Aristocratie en Democratie*, 246-251; zie ook C.H.E. de Wit, *Het Ontstaan van het Moderne Nederland 1780-1848 en zijn Geschiedschrijving* (Oirsbeek 1978) 138-143. In 1967 formuleerde J.J. Woltjer enige bezwaren tegen de evenwichtigheid van De Wits *De Strijd tussen Aristocratie en Democratie* uit 1965 en in het bijzonder tegen de complottheorie over en de rol van Van der Goes in de kwestie van het vereffeningsverdrag. De Wit reageerde daarop in deze nieuwe publicatie. Schama (*Patriots and Liberators*) liet zijn opinie nogal beïnvloeden door de visie van De Wit.
 - 10 Artikel 18 van de Vrede van Amiens: ‘La branche de la Maison de Nassau, qui était établie dans la ci-devant République des Provinces-Unies, actuellement la République Batave, y ayant fait des pertes, tant en propriétés particulières, que par le changement de Constitution adoptée dans ce Pays, il lui sera procuré une compensation équivalente pour lesdites pertes.’
 - 11 De afzonderlijke conventie luidde: ‘Il est entendu, que l’indemnité stipulée en faveur de la Maison de Nassau dans l’article 18 du present Traité, ne pourra, sous aucun rapport ni d’aucune manière être à la charge de la République batave; le Gouvernement Français se portant à cet effet garant envers la dite République.’
 - 12 De Franse onderhandelaar was generaal Pierre de Beurnonville, vertrouweling van Napoleon. De Pruisische onderhandelaar was de markies de Lucchesini.
 - 13 NA 2.01.08, 215, dépêche R.J. Schimmelpenninck aan Secretaris van Staat, d.d. 31.05.1802.
 - 14 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van de Groes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 01.06.1802; NA 2.01.08, 215, dépêche R.J. Schimmelpenninck aan Secretaris van Staat, d.d. 28.05.1802; NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 04.06.1802.
 - 15 Op 14 juni 1803 arriveerde een Pruisische gezant (gevolmachtigd minister), Carl Heinrich von Cäsar.
 - 16 Colenbrander, *GSII* LI, brief van Friedrich Wilhelm III aan Cäsar, d.d. 29.09.1803 en dépêche Cäsar aan Friedrich Wilhelm III, d.d. 17.10.1803.
 - 17 Colenbrander, *GS5* 79-80, dépêche Sémonville aan Talleyrand, d.d. 25.11.1803.
 - 18 De Waresquiel, *Talleyrand*, 316-318; Orieux, *Talleyrand*, 397-398. Beide biografen wijzen naar Durant als de beheerder van Talleyrands smeergelden. Durant werd in 1820 Frans gezant in Den Haag.
 - 19 Colenbrander, *GS6* 745, noot 3.
 - 20 КНА, Archief Willem v, A31-2293, kopie van een notitie van Robert Fagel, d.d. 03.04.1804.
 - 21 НСО, 219.2, A.B.G. Van Dedem van de Gelder, 1 52.
 - 22 КНА, Archief Willem v, A31-2292, brief Prins van Oranje aan Rudolph van Olden in Den Haag, d.d. 09.5.1804; brief Prins van Oranje aan Maximiliaan d’Yvoy in Parijs, d.d. 09.05.1804; brief Prins van Oranje aan R. Fagel, d.d. 15.05.1804; notitie R. Fagel gedateerd april 1804. De gedelegeerden van het Huis van Oranje waren R. Van Olden, Jan Palsal Ferrand en Petrus Damen. Voor Radix de Sainte-Foy, zie Raymond Guyot, *Le Directoire et la paix de l’Europe* (Parijs 1912) 434.
 - 23 Colenbrander, *GS5* XXIX, missive van Napoleon aan Talleyrand, d.d. 20.08.1804.
 - 24 Archief RJS, Derde Afdeling, 6, b, i, 339, afschrift nota Sémonville aan Secretaris van Staat, d.d. 20.08.1804. Colenbrander, *GSII* LII, dépêche Cäsar aan Hardenberg,

- d.d. 24.08.1804. Hieruit valt af te leiden dat Cäsar van de tripotage geweten kan hebben.
- 25 KHA, Archief Willem v, A31-2292, brief D'Yvoy aan Prins van Oranje, d.d. 28.08.1804. Dit was overigens de eerste keer dat D'Yvoy in zijn correspondentie gewag maakt van Van der Goes.
- 26 NA 2.01.01.01, Archief Wetgevende Colleges, Geheime notulen Wetgevend Lichaam Bataafs Gemeenbest 947, verklaring Secretaris van Staat Van der Goes, d.d. 28.08.1804. Zijn lezing komt merendeels terug in de brief van het Staatsbewind aan keizer Napoleon van 30.08.1804.
- 27 NA 2.01.08, 125, brief Secretaris van Staat aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 01.09.1804.
- 28 Colenbrander, *GS5* 237, Cäsar aan Friedrich Wilhelm III, d.d. 30.08.1804; KHA, Archief Willem v, inv. A31-2293, brief D'Yvoy aan prinses Wilhelmina, d.d. 30.08.1804. Van de zitting bestaat geen dagverhaal.
- 29 Archief RJS, idem, afschrift van de brief van het Staatsbewind aan keizer Napoleon, d.d. 30.08.1804.
- 30 Archief RJS, Derde Afdeling, 6, c, 339, afschrift van het Pro Memoria van vice-admiraal en commissaris Ver Huell gepresenteerd aan het Staatsbewind, d.d. 27.08.1804.
- 31 De Waresquiel, *Talleyrand*, 318.
- 32 NA 2.01.08, 218, brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. Nijenhuis 04.09.1804.
- 33 P.F.J.N. Barras, *Mémoires de Barras Membre du Directoire* (Parijs 1896), deel IV, 257-259. Volgens deze informatie zouden aan Franse kant Talleyrand, Sémonville, Durant en Napoleons grootmaarschalk generaal Géraud Duroc bij de tripotage betrokken zijn geweest. Aan Bataafse zijde werden genoemd Schimmelpenninck, en 'de ministers van financiën en buitenlandse zaken'. Talleyrand zou aan de affaire zeventien miljoen franc hebben overgehouden. Zie ook Hagen, *President van Nederland*, 144 en 326, noot 61.
- 34 De Wit, *Aristocratie en democratie*, 247-250; De Wit, *Het ontstaan van het moderne Nederland*, 138-143.
- 35 De Wit, *Aristocratie en democratie*, 250.
- 36 De Wit baseerde zich op een *veronderstelling* van de gezant Cäsar (Colenbrander, *GS5* 241).
- 37 Colenbrander, *GS5* 131, rapport generaal Marmont aan keizer Napoleon, d.d. november/december 1804. Volgens De Wit is dit Franse rapport echter van de hand van Talleyrand op basis van een rapport van Schimmelpenninck waar Napoleon om gevraagd had (De Wit, *Aristocratie en Democratie*, 257-258). Als leden van de staatsdeputatie naar Brussel in 1803 om Napoleon geluk te wensen met zijn benoeming tot Eerste Consul, werden Brantsen, Bicker én Van der Goes in juli 1804 benoemd in het Legioen van Eer (NA 2.01.08, 218, d.d. 20.07.1804).
- 38 Archief RJS, Derde Afdeling, 6, c, 354, brief Secretaris van Staat aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 01.09.1804; NA 2.21.073, 18, particuliere brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 07.09.1804.
- 39 Constance Louise de Bosset werd geboren te Den Haag op 25 november 1775 en is aldaar overleden op 25 december 1837. Via de familie van haar moeder was zij geparenteerd aan Cornelia Martina Vlaerdingerwout, de moeder van Maarten van der Goes. De familie De Bosset vindt haar wortels in Avenches, Zwitserland, maar vestigde zich via Freiburg in Neuchâtel.

- 40 In juli had Van der Goes een artikel in het Franse staatsblad *Le Moniteur* gelezen waarin zonder veel omhaal werd gezegd dat na de vereniging van Italië met het Franse keizerrijk Zwitserland en Holland hetzelfde lot zouden ondergaan. Dat het land nog onafhankelijk was, had Holland volgens het artikel uitsluitend te danken aan de lokale omstandigheden die nog een afzonderlijk bestaan vorderden. NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 17.07.1804 en 02.10.1804. Citaat uit het artikel zie Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 2/2, 34-35.
- De brief van Van der Goes van 2 oktober is de laatste van de bewaard gebleven correspondentie met Schimmelpenninck.
- 41 NA 2.21.073, 57, afschrift verslag van de delegatie aan het Staatsbewind, d.d. 23.11.1804 (Colenbrander, *GS6* 551).
- 42 Delprat, *Journal*, 337.
- 43 Archief RJS, Tweede Afdeling, I, b, ii, 348 en 349, correspondentie R.J. Schimmelpenninck aan Catharina Schimmelpenninck-Nahuys, d.d. 23.11.1804-11.01.1805. Mevrouw Schimmelpenninck verbleef in Amsterdam, omdat haar vader was gestorven.
- 44 Prins Frederik Willem, vorst van Nassau-Weilburg (1768-1816), zoon van prinses Caroline van Oranje-Nassau, zuster van prins Willem v.
- 45 Delprat, *Journal*, 337. Van de afscheidsaudiëntie is geen officieel verslag traceerbaar.
- 46 Archief R.J. Schimmelpenninck, Tweede Afdeling, I, b, ii, 349, brief R.J. Schimmelpenninck aan Catharina Schimmelpenninck-Nahuys, d.d. 05.01.1805.

14 *De teugels ontglipt [1805-1808]*

- 1 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 2/2, 79.
- 2 HGA, 377 klapper op de D.T.B. 1598-1811, 312, 336 en 377.
- 3 Colenbrander, *GS6* 598, Napoleon aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 18.05.1805.
- 4 Dupont de Chaumont toonde zich tegenover Van der Goes hevig verontwaardigd dat hij niet mocht rekenen op een 'aanmoedigingspremie' uit de Bataafse staatskas, zoals zijn voorganger Sémonville die wel had genoten. Hij was maar een armlastig militair, zo betoogde hij. NA 2.21.073, 35, verslag van gesprek Maarten van der Goes met generaal Dupont de Chaumont op Oostbroek, d.d. 20.09.1805.
- 5 Colenbrander, *GS6* 608, noot 1.
- 6 HCO, Zwolle, 219, Archief De Gelder, I III, brief Maarten van der Goes aan Anthony van Dedem, d.d. 12.11.1805.
- 7 Zie bijvoorbeeld NA 2.21.073, 16, brief Gerard Brantsen aan Maarten van der Goes, d.d. 29.11.1805.
- 8 Zie hoofdstuk 10.
- 9 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 2/2 bijlage XIII, brief minister Talleyrand aan de raadpensionaris, d.d. 06.02.1806.
- 10 Ibidem 141, register cabinetsbesluiten, d.d. 14.02.1806.
- 11 NA 2.21.073, 16, brief G. Brantsen aan Maarten van der Goes, d.d. 12.01.1806 en 06.03.1806; Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 2/2, 155.
- 12 NA 2.21.073, 16, notitie gevonden bij de brief van Brantsen aan Van der Goes, d.d. 17.02.1806 in antwoord op diens brief van 11.02.1806. Zie ook Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 2/2, 307. Het volledige citaat luidt in het Frans: 'Telle est la métamorphose inattendue que quelques années produisent souvent

- dans les plus grands intérêts des peuples. Il importe alors aux peuples d'être gouvernés par des hommes qui saisissent à temps cette métamorphose et qui ne se raidissent pas contre d'anciennes idées, condamnées par des faits nouveaux.' (Antoine Ferrand, *L'Esprit de l'histoire ou Lettres politiques et morales*, Deel 4 (Parijs 1805), 351.)
- 13 NA 2.21.073, 16, brief G. Brantsen aan Maarten van der Goes, d.d. 14.02.1806.
 - 14 NA 2.21.073, 16, brief G. Brantsen aan Maarten van der Goes, d.d. 15.03.1806. Ook in Colenbrander, *GS6* 620.
 - 15 Colenbrander, *GS6* 622, brief Talleyrand aan de raadpensionaris, d.d. 17.03.1806.
 - 16 Particuliere correspondentie van Van der Goes aan Brantsen is vrijwel onvindbaar.
 - 17 Delprat, *Journal*, 331-335; NA 2.21.073, inv.nr.16, het bestaan van de briefwisseling komt regelmatig naar voren in de correspondentie van Brantsen met Van der Goes.
 - 18 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, 173-175.
 - 19 Colenbrander, *GS6* 628, brief Maarten van der Goes aan G. Brantsen, d.d. 08.04.1806. De buitengewone missie bestond uit Ver Huell, Six, Van Styrum en Gogel.
 - 20 NA 2.21.073, 16, minuut Maarten van der Goes van voorwaarden waarop de komst van een Franse prins aanvaardbaar zou zijn, d.d. 02.04.1806.
 - 21 Behalve Schimmelpenninck en Goldberg, verklaarden de leden Aylva, Van Boetzelaer, Van Foreest, Van Hengst en Van Panhuys zich tegen ratificatie.
 - 22 L. Wichers, *De Regeering van Koning Lodewijk Napoleon 1806-1810* (Utrecht 1892) 22.
 - 23 A.R. Falck, *Gedenkschriften*, 42; Joor, *De Adelaar en het Lam*, 79.
 - 24 Athanase Garnier, *La Cour de Hollande sous le règne de Louis Bonaparte* (Parijs 1823) 27. Colenbrander noemt Garnier een hofbediende van lage rang (*GS11* xxv).
 - 25 Wyger Velema, 'Lodewijk Napoleon en het einde van de republikeinse politiek', in: *De Negentiende Eeuw*, documentatieblad Werkgroep 19e eeuw, themanummer Het Koninkrijk Holland (1806-1810), 30 (2006) 3-4, 154.
 - 26 Louis Bonaparte, *Documens Historiques et Réflexions sur le Gouvernement de la Hollande* (Brussel 1820) 90.
 - 27 Louis Napoleon van der Goes van Dirxland werd geboren te Loosduinen op 28 juli 1806 en gedoopt op 17 augustus 1806 door ds. D. Delprat in de Waalse kerk te Den Haag. Hij overleed op 19 maart 1885; NA 3.20.17, 26, felicitatiebrief koning Lodewijk Napoleon aan Maarten van der Goes, d.d. 31.07.1806.
 - 28 NA 2.21.073, 62, brief Lodewijk Napoleon aan minister van Buitenlandse Zaken, d.d. 26.06.1806.
 - 29 NA 2.01.08, 113, brievenboek 1805, Secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken aan de Staatscommissie tot het onderzoek bij Staatsbesluit van 5 juli 1805, no. 12, d.d. 30.08.1805. Van der Goes werkte nog op de instructie van 1799. Op 9 september 1805 stelde de raadpensionaris een nieuwe instructie vast.
 - 30 NA 2.21.073, 60. Rapport sur le Département des Affaires Étrangères présenté à S.M. le Roi de Hollande le 28 Juin 1806.
 - 31 *Berigt wegens de geconstitueerde magten en aambtenaren residerende in de stad 's-Gravenhage met aanwijzing humner woonplaatsen voor het jaar 1815* (Den Haag 1815) 28-29. De zes medewerkers waren: D. Delprat, A. Le Clercq, G.J. van Maanen, F. Haagen, A. Van Lokhorst en H.D. Huygens.

- 32 NA 2.21.005.39. Archief Gogel, inv.nr. 40, brief Maarten van der Goes aan Alexander Gogel, zonder datum, juli 1806. Van der Goes kreeg een traktement van 15.000 gulden (ca. 109.000 euro), waarvan 2000 gulden (ca. 32.000 euro) werd ingehouden omdat hij vrij woonde. Daarbovenop ontving hij een representatietoelage van 15.000 gulden (NA 2.21.073, 7); Van der Goes hield tussen 1798 en 1807 rekening en verantwoording bij van de door hem in zijn functie ontvangen fondsen (NA 2.21.073, 76).
- 33 NA 2.21.073, 66, Reglement voor de Ambassadeurs, Ministers en andere Diplomatieke Agenten van Zijne Majesteit de Koning van Holland bij de onderscheidene Hoven, 13.02.1807.
- 34 NA 2.21.006.48, Collectie Falck, 55, brief minister van der Goes aan koning Lodewijk, d.d. 28.02.1807. Daarnaast bestond nog steeds een uitgebreid netwerk van consulaire posten of handelsagentschappen.
- 35 Zie over de diplomatieke carrière van Dirk van Hogendorp: R. Van Driel, 'Dirk van Hogendorp in St. Petersburg 1803-1805', in: E. Waegemans en H. van Koningsbrugge (red.), *Noord- en Zuid-Nederlanders in Rusland 1703-2003* (Groningen 2004).
- 36 De sociale herkomst van de negen mannen was als volgt. Adel: de beide Van Dedems en Van Spaen; patriciaat: Meyners, Van Westreenen van Themaat, Van Hogendorp, Brantsen; burgerlijke afkomst: Bangeman Huygens, Bosscha. Geografisch was Hollandse herkomst niet dominant: Friesland (Bosscha); Overijssel (de Van Dedems); Gelderland (Van Spaen, Brantsen); Utrecht (Van Westreenen van Themaat); Holland (Meyners, Van Hogendorp); Brabant (Bangeman Huygens). De overige posten in het buitenland werden in de notitie niet opgenomen, omdat zij op dat moment of niet bezet waren of 'slechts' consulaten waren.
- 37 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, 235.
- 38 Zie over het koningschap van Lodewijk Napoleon: *De Negentiende Eeuw*, documentatieblad Werkgroep 19e eeuw, themanummer Het Koninkrijk Holland (1806-1810), 30 (2006) 3-4.
- 39 Lodewijk liet zich in 1807 vergezellen door Willem Frederik Röell, de minister-secretaris van staat, die zo goed en zo kwaad als het ging voor de onderlinge communicatie tussen koning en ministers moest zorgen. Zie A.M. Elias, *Een Minister op dienstreis, W.F. Röell in 1807 per koets door Frankrijk* (Haarlem 1978).
- 40 Joor, *De Adelaar en het Lam*, 80.
- 41 NA 2.21.073, 62, brieven van koning Lodewijk aan Maarten van der Goes, 1806-1809.
- 42 D. van der Horst, *Het leven van Anton Falck tot zijn optreden als Secretaris van Staat in 1813* (Nijmegen 1983) 171-176. Falck, *Gedenkschriften*, 47.
- 43 Zie F. Rocquain, *Napoléon Ier et Le Roi Louis, d'après les documents conservés aux archives nationales* (Parijs 1875).
- 44 Talleyrand bood op 9 augustus 1807 Napoleon zijn ontslag aan. De minister voerde aan dat hij vermoed was, maar de werkelijke reden was dat Talleyrand meende dat de keizer in zijn imperialisme te ver ging. Bovendien voelde hij zich vernederd dat Napoleon de onderhandelingen met tsaar Alexander over de vrede van Tilsit zonder hem gevoerd had. Meer in het algemeen kreeg Talleyrand steeds minder vrijheid zijn functie uit te oefenen. Zie De Waresquiel, *Talleyrand*, 372-377.

- 45 NA 2.21.073, 69, afschrift van de brief van minister Champagny in opdracht van de keizer aan G. Brantsen, d.d. 12.11.1807; Project-antwoord voor de heer Brantsen gesteld op last van de koning.
- 46 Colenbrander, *GSII* 22, keizerlijk bevel aan minister Champagny, d.d. 30.10.1807.
- 47 Colenbrander, *GSII* 16, brief Sérurier aan minister Champagny, d.d. 09.09.1807.
- 48 Correspondence de Napoleon I, no. 16829, brief Napoleon aan de viceroi van Italië, d.d. 28.08.1810, als geciteerd in Johanna W.A. Naber, *Geschiedenis van Nederland tijdens de inlijving bij Frankrijk juli 1810-november 1813* (Haarlem 1905) 57, noot 2.
- 49 Rocquain, *Napoleon Ier et le Roi Louis*, xxxiii. Lodewijk was niet het enige Bonaparte-familielid dat zich verzette tegen de algehele blokkade. Jérôme Bonaparte deed dat met het oog op de kustgebieden van zijn koninkrijk Westfalen en zwager Joachim Murat, koning van Napels, had gelijke bezwaren tegen de blokkade. Röell vertelt in zijn dagboek van zijn reis naar Cauterets hoe hij op de kade van Bordeaux een rijkdom aan Engelse artikelen aantrof en zich trakteerde op enkele paren zijden kousen. Elias, *Een minister op dienstreis*, 57.
- 50 NA 2.21.073, 64, brief Maarten van der Goes aan koning Lodewijk, d.d. 01.09.1806.
- 51 Zie voor een verhandeling over Lodewijk Napoleon en het Continentaal Stelsel: Johan Joor, 'De huid die niet mocht zweten, het continentaal stelsel en de betekenis daarvan voor het koninkrijk Holland', *De Negentiende Eeuw*, documentatieblad Werkgroep 19e eeuw, themanummer Het Koninkrijk Holland (1806-1810), 30 (2006) 3-4, 242-254.
- 52 Jan Luiten van Zanden en Arthur van Riel, *Nederland 1780-1914, staat, instituties en economische ontwikkeling* (Amsterdam 2000) 93-95.
- 53 NA 2.21.073, 63, brief Maarten van der Goes aan koning Lodewijk, d.d. 01.12.1806.
- 54 Verdrag van Fontainebleau, d.d. 11.11.1807. De commissarissen waren W. Six, J. Goldberg en F. Van Leyden van Westbarendrecht.
- 55 In 1807 moest Van der Goes tot zijn ongenoegen, na het opstappen van minister Van Hooff (verantwoordelijk voor het opsporingsbeleid inzake inbreuken op het Continentaal Stelsel in Nederland), het ministerie van Justitie en Politie waarnemen.
- 56 Van der Horst, *Het leven van Anton Falck*, 177.

15 Een cirkel gesloten [1808-1826]

- 1 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, 310-314; NA 2.21.073, 63, minuut brief Maarten van der Goes aan koning Lodewijk, d.d. 14.12.1807; brief Maarten van der Goes aan W.F. Röell, d.d. 20.12.1807.
- 2 Falck, *Gedenkschriften*, 47.
- 3 Garnier, *La Cour de Hollande*, 98.
- 4 Louis Bonaparte, *Documens historiques*, deel II, 199; NA 2.21.073, 7, ontslagbesluit, d.d. 08.01.1808.
- 5 De gemeente Loosduinen grensde in die tijd aan Den Haag langs de Beeklaan die toen ook de De la Reyweg omvatte. De ingang van Oostbroek lag aan die oude Beeklaan, thans De la Reyweg, ter hoogte van de huidige Bothastraat. De meest bekende buitenplaatsen lagen langs de Loosduinse Vaart en de weg naar Monster. Vanuit Den Haag aan de noordkant van de vaart en weg: Valkenbosch, Westerbeek, Eikenduinen, Oud-Rozenburg, Rusthoek, Narust, en Ockenburgh. Aan de zuidkant: Oostbroek, Rustenburg, Maarsrust, Groenhoven, Leyenburg,

- Westkamp, Berkendael, Kraayenstein en Madestein. Philip Jacob van der Goes bezat ook Kraayenstein en Rustenburg. Neef Hendrik Maurits van der Goes bezat Eikenduinen.
- 6 NA 2.21.073, 78, 'Annales de la seigneurie d'Oostbroek', aantekeningen betreffende het beheer en de inrichting van huize Oostbroek 1808-1810.
 - 7 *Haagsche Courant*, d.d. 25.06.1808. Van der Goes maakte later de rekening op. Voor de somma van 353 gulden werden onder meer 740 dozijn poffertjes en 48 dozijn wafels geconsumeerd, 25 zoetemelkse kazen, 1 vat best bier en 21 flessen witte wijn (NA 2.21.073, 78).
 - 8 NA 2.21.073, 77, brief Van Zuylen van Nyevelt aan Maarten van der Goes, d.d. 04.08.1808.
 - 9 O. Schutte, *De Orde van de Unie* (Zutphen 1985) 9. De andere leden van de commissie waren hofmaarschalk Philip Julius van Zuylen van Nyevelt, rijksarchivaris H. van Wijn, historicus en genealoog Willem Anne van Spaen van Hardenstein en J. Meerman, directeur-generaal van Kunsten en Wetenschappen (NA 2.21.073, 9). Zie in dit verband ook G. Sanders, 'Lodewijk Napoleon en de Orde van de Unie', in: Paul Rem en George Sanders (red.), *Lodewijk Napoleon, Aan het hof van onze eerste koning, 1806-1810* (Zutphen 2006).
 - 10 NA 2.21.073, 66, extract uit het register der besluiten van het Staats Bewind der Bataafsche Republiek, Departement van Buitenlandsche Zaken, No. 28, d.d. 22.07.1802. Zie ook George Sanders, *Het present van Staat, de gouden ketens, kettingen en medailles verleend door de Staten-Generaal 1588-1795* (Hilversum 2013) 423-431. Tegenwoordig ontvangen ambassadeurs die langer dan vier jaar in Den Haag geresideerd hebben, op basis van reciprociteit, het Ridder Grootkruis in de Orde van Oranje-Nassau.
 - 11 Het devies heeft wortels in verschillende Bijbelteksten. Aanvankelijk zou het devies luiden 'Eendracht maakt macht', maar dat was het devies van de Republiek der Verenigde Nederlanden en daarom waarschijnlijk politiek minder geschikt.
 - 12 Rocquain, *Napoleon 1er et le Roi Louis*, 103-104.
 - 13 H.T. Colenbrander, *Schimmelpenninck en Koning Lodewijk* (Amsterdam 1911) 133-134. Van der Horst, *Het leven van Anton Falck*, 172, toonde begrip voor Van der Goes. Falck had de functie van secretaris van de Orde van de Unie aangenomen, ondanks zijn republikeinse gevoelens uit loyaliteit tegenover Van der Goes en uit waardering voor dit 'blijk van welwillendheid' van zijn minister (Van der Horst, *Het leven van Anton Falck*, 171).
 - 14 Archief RJS, Tweede Afdeling, 2, i, 1079, brief R.J. Schimmelpenninck aan Maarten van der Goes, d.d. 20.02.1807.
 - 15 Archief RJS, brief C. Schimmelpenninck-Nahuys aan Maarten van der Goes, d.d. 28.05.1807.
 - 16 Falck, *Gedenkschriften*, 47.
 - 17 NA 2.21.073, 77, geheime stukken betreffende een ontwerp decreet voor de instelling van 'een constitutionele erfelijke adel' door koning Lodewijk.
 - 18 NA 2.21.073, 78, 'Annales de la seigneurie d'Oostbroek', aantekening d.d. 13.07.1810.
 - 19 Museum Kanselarij der Nederlandse Orden, RL 13706. Handschrift van Van der Goes over zijn levensloop.
 - 20 T. Landheer, *Oranje of Napoleon? De wisselvallige levensloop van Christiaan Antonij Ver Huell (1760-1832)* (Utrecht 2006) 140-141.

- 21 J. Roelevink, *Onderzoeksgids Bestuur en Administratie van de Bataafs Franse Tijd 1795-1813* (www.huygens.knaw.nl), 290.
- 22 Irene Collins, *Napoleon and his parliaments* (Londen 1979) 128.
- 23 Zie Jean-Luc Stalins, *Ordre Impérial de la Réunion* (Parijs 1958) 21-36. De orde kreeg een werkkapitaal van vijfhonderdduizend franc. Napoleon was grootmeester van de orde. Champagny en Van der Goes zouden ieder een jaargeld van twintigduizend francs krijgen. Vierentwintig Nederlanders werden benoemd tot Ridder Grootkruis (Ibidem 78).
- 24 NA 2.21.005.32, Collectie Mollerus, 31.
- 25 NA 2.21.073, 17, map correspondentie J.H. Mollerus. Helaas zijn de brieven van Van der Goes niet teruggevonden.
- 26 NA 2.21.073, 17, map correspondentie J.H. Mollerus. Brief aan Maarten van der Goes, d.d. 04.10.1812.
- 27 Zie bijvoorbeeld Jourdan, *L'Empire de Napoléon*, 200.
- 28 Otto Schutte, 'Les titres du premier empire francais en relation avec les Pays-Bas', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1980, 323-358. Benoeming d.d. 18.04.1813 op grond van het decreet d.d. 27.01.1813, geen diploma uitgereikt.
- 29 Archives Nationales, Parijs-Pierrefitte-sur-Seine, c/1/199, Procès-verbaux des séances des assemblées. Helaas zijn in de handelingen geen presentielijsten opgenomen. Zie ook Collins, *Napoleon and his parliaments*, 128.
- 30 Zie Joor, *De Adelaar en het Lam* en Lotte Jensen, *Verzet tegen Napoleon* (Nijmegen 2013).
- 31 NA 2.21.073, 17, map correspondentie J.H. Mollerus. Brief aan Maarten van der Goes, d.d. 08.05.1813.
- 32 NA 2.21.073, 17, map correspondentie J.H. Mollerus. Brief aan Maarten van der Goes, d.d. 08.05.1813.
- 33 Franc van der Goes (1757-1829) en Maarten van der Goes waren neven van Hendrik Maurits van der Goes (1774-1830), wethouder van Den Haag tot de inlijving. Zie voor de onderlinge familieverhoudingen in de Haagse bestuurselite H.E. van Gelder, 'Onverbeterlijke Regenten', in: *Jaarboek Die Haghe 1908* (Den Haag 1908) 261-310.
- 34 NA 2.21.073, 86, correspondentie inzake de inlijving van Adriaan van der Goes, juni-augustus 1813. Zie ook NA 2.21.114, Archief C.F. van Maanen, 242 en Colenbrander, GS 17 1614.
- 35 Aert van der Goes, *Het geslacht Van der Goes en hun wederwaardigheden*, 155-156. Adrien Charles (1791-1852) was een zoon van Franc van der Goes en de Zweedse jonkvrouwe Agathe Creutz. Zie voor de Haagse gardes d'honneur H.E. van Gelder, *'s-Gravenhage in zeven eeuwen* (Amsterdam 1937) 255-257 en C.F. Gijsberti Hodenpijl, 'De oprichting van het Corps Gardes d'honneur van het departement der monden van de maas', in: *Jaarboek Die Haghe 1905* (Den Haag 1905) 181-201.
- 36 NA 2.21.073, 17, brief J. Mollerus aan Maarten van der Goes, d.d. 08.05.1813.
NA 2.21.073, 87, Journal écrit à Auteuil dans la Maison Molière commencé le 3 mai 1813 en van het verblijf te Parijs tot 25 april 1814. Daarna van het verblijf op het Huis Ter Noot in Den Haag van 1817-1820. Het dagboekje begint met een gedetailleerde beschrijving van huis, interieur en tuinen. Van der Goes noteerde daarin ook de namen van gasten.
- 37 Hagen, *President van Nederland*, 292.
- 38 NA 2.21.073, 17, map correspondentie J.H. Mollerus. Brief aan Maarten van der Goes, d.d. 18.10.1813.

- 39 Colenbrander, *GS13* 299-300 en *GS17* 1734. Die opmerking moet in perspectief geplaatst worden. De Hollandse departementen waren voor Napoleon van eminent belang in zijn mogelijke onderhandelingen met de geallieerden. Tijdens de Slag bij Leipzig had Napoleon een gesprek met de gevangengenomen Oostenrijkse generaal Merfeldt. Daarin bracht de keizer de toekomst van Holland ter sprake. Volgens Merfeldt, die met een voorstel tot onderhandelingen werd vrijgelaten, had Napoleon oren naar een schikking inzake Holland die er ook uit zou kunnen bestaan om Lodewijk Napoleons koninkrijk te herstellen. De ouverture van Napoleon speelde Metternich in de kaart bij zijn manoeuvres om Britse steun te verwerven voor het Oostenrijkse belang te voorkomen dat Rusland en Pruisen eigen plannen ten aanzien van Polen zouden maken. Metternich liet zich tegenover zijn Britse collega Lord Aberdeen met opzet vaag uit over de exacte markering van de loop van de Rijn als toekomstige Franse noordgrens. De Nederlandse onafhankelijkheid stond daarbij overigens niet ter discussie. Evenmin de keuze of Nederland neutraal moest worden. Metternichs intrige verloor grotendeels zijn waarde door de Oranje-omwenteling van november 1813, die het spelbord geheel ten gunste van de Britten veranderde. Zie voor de zogenaamde Frankfurter voorstellen G.J. Renier, *Great Britain and the establishment of the Kingdom of the Netherlands 1813-1815* (Den Haag 1930) 94-98. Zie ook Van Sas, *Onze Natuurlijkste Bondgenoot*, 42-43.
- 40 Zie Wilfried Uittenhoeve, *1813-Haagse bluf, de korte chaos van de vrijwording* (Nijmegen 2013) 112. Zie ook J.Th.J. van den Berg en J.J. Vis, *Parlementaire Geschiedenis 1796-1946* (Amsterdam 2013) 185.
- 41 Collins, *Napoleon and his parliaments*, 130-131, citeert uit M.A. Pictet, *Journal d'un Genevois à Paris sous le Consulat* (Genève 1893); NA 2.21.073, 17, map correspondentie J.H. Mollerus. Brief aan Maarten van der Goes, d.d. 17.04.1813.
- 42 AN, C/1/200, Procès-verbaux des séances des assemblées.
- 43 Collins, *Napoleon and his parliaments*, 134.
- 44 Ibidem, 136. Zie ook Jourdan, *L'Empire de Napoléon*, 66.
- 45 NA 2.21.073, 85, briefje van de President van het Corps Législatif aan Maarten van der Goes, d.d. 31.12.1813.
- 46 AN, C/1/200.
- 47 J. Mavidal en E. Laurent, *Archives Parlementaires de 1787 à 1860, Recueil Complet des débats législatifs & politiques des chambres françaises* (Parijs 1868), deuxième serie, T12, 31 maart – 1 oktober 1814 (Tome 11 gaat slechts tot 30 september 1813, er is dus helaas een hiaat) 11.
- 48 Ibidem, 18.
- 49 De website van het ING (www.resources.huygens.knaw.nl) hanteert in het Repertorium van Ambtenaren en Ambtsdragers voor alle Nederlandse gedeputeerden als datum van aftreden november 1813. De website www.parlement.com hanteert als aftredingsdatum voor vrijwel allen 4 juni 1814.
- 50 NA 2.21.073, 85, minuut van een brief van Maarten van der Goes aan de President van het Corps Législatif. Staatsraad Gogel deed dat overigens pas op 29 april.
- 51 NA 2.21.073, 85.
- 52 NA 2.21.073, 87, journal, bijgehouden in Auteuil, Parijs en Den Haag. Op 14 januari 1814 werden onder anderen vermeld: Alexander Gogel, Isaäc van Schinne (maire van 's-Gravenhage), Henricus van Roijen (patriot en lid Corps Législatif), Willem Quarles (patriot en laatste griffier Staten-Generaal), Willem Joseph van Brienen van de Groote Lindt (maire van Amsterdam) en generaal Jan Willem Janssens.

- Op 12 april 1814 dineerden onder anderen Arend de Perponcher (later lid van de Algemene Rekenkamer), Jacob Cambier (patriot en lid Corps Législatif), Johan Singendonck (burgemeester van Nijmegen), opnieuw Quarles, en Dedel. De volgende dag at Bentinck van Rhoon (Willem Gustaaf?) bij Van der Goes. Het laatste diner vond plaats op 23 april 1814. Gasten waren Von Bernstorff (zoon van?), Willem Frederik van Reede, Bentinck, Spaen, Bourdeaux en De Keller. Willem Quarles kon zich niet verenigen met de Restauratie, keerde niet terug in een openbare functie en werd ook niet in de adelstand verheven. Zie Cyp Quarles van Ufford, 'Quarles van Ufford – de achttiende eeuwse tak van de familie sedert 1751', *Quarlesiana* 30, 2012, 12-28.
- 53 Colenbrander, *GS23* 555, brief van Van Spaen van Voorstonden aan de soeverein vorst, d.d. 02.05.1814. Abbé Pradt was een merkwaardige figuur: 'vaniteux et un peu fou' volgens Waresquiel, *Talleyrand*, 420.
- 54 Henk te Velde, *Over het begrijpen van 1813, 200 jaar later*, Ketelaar-lezing 11 (Den Haag 2013) 12. En daarnaast: de haard moest wel blijven branden.
- 55 Zolang het keizerrijk niet verslagen was, waren de geallieerden het nog verre van eens over de toekomst van Europa. G.K. van Hogendorp verwelkomde in november 1813 de Prins van Oranje, maar expliciete instemming van de geallieerden met het herstel van de onafhankelijkheid van Nederland zou pas in mei 1814 plaatsvinden.
- 56 Te Velde, *Over het begrijpen van 1813*, 17-18.
- 57 Colenbrander, *GS23* 830, brief R.J. Schimmelpenninck aan G. Schimmelpenninck, d.d. 20.04.1814.
- 58 NA 2.21.073, 85.
- 59 Colenbrander, *GS23* 543, brief Hendrik van Stralen aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 23.04.1814.
- 60 NA 2.21.073, 17, map correspondentie Daniël Delprat, 1814-1815. Brieven van D. Delprat aan Maarten van der Goes, d.d. 18.04.1814, 21.04.1814 en 25.04.1814. Ook de namen van Jacob Fagel, Willem Frederik van Reede en de broers De Vos van Steenwijk vallen in deze correspondentie.
- 61 Jeroen Koch, *Koning Willem 1 1772-1843* (Amsterdam 2013) 334.
- 62 NA 3.20.17, 27, afschrift Koninklijk Besluit van 09.12.1814 no. 3. Opgenomen in de ridderschap van Holland. Akte van bewijs verleend op 26.02.1817. Bij K.B. van 03.03.1821 no. 96 werd aan Maarten van der Goes van Dirxland verleend de titel van baron bij eerstgeboorte.
- 63 T. De Nijs en J. Sillevius (red.), *Den Haag, geschiedenis van de stad, deel 3* (Zwolle 2005) 13; H.E. van Gelder, *'s-Gravenhage in zeven eeuwen*, 254.
- 64 Jan Slicher (1745-1815) was getrouwd met Louisa Adriana Geertruida van Kretschmar, dochter van Jacob van Kretschmar en Charlotta Alida Vlaerdingerwout, zuster van de moeder van Maarten en Philip Jacob van der Goes. Philip Jacob trouwde Louisa's zuster Henriette van Kretschmar. Hun ongehuwde dochter Charlotte Alida van der Goes bewoonde Oostbroek, voordat het in 1840 werd verkocht aan de Prins van Oranje, de latere koning Willem 11.
- 65 Sv.E. Veldhuijzen, 'Huis Ter Noot', in: *Jaarboek Die Haghe 1997*, 49-75. Het huis werd omstreeks 1600 gebouwd door Karel van der Noot, kapitein van de lijfwacht van prins Maurits. Van der Goes kocht het voor 20.065,16 gulden (NA 3.20.17, 37). Hij verhuurde een deel van het huis aan de latere burgemeester van Den Haag, Lodewijk Constantijn Rabo Copes van Cattenburgh.

- 66 NA 2.21.073, 17, map correspondentie Daniël Delprat, 1814-1815. Brief van D. Delprat aan Maarten van der Goes, d.d. 18.04.1814. Er zou sprake geweest zijn Van der Goes te belasten met het gezantschap te Parijs.
- 67 NA 2.21.073, 17, map correspondentie W.F. Röell. Missive van Röell aan Maarten van der Goes, d.d. 13.05.1819. Kosten verblijf Brussel: zie 3.20.17, 37. Kasboek Maarten van der Goes, na zijn overlijden in 1826 voortgezet door Constance Louise de Bosset.
- 68 NA 3.20.17, 28, diploma waarbij Maarten van der Goes van Dirxland de titel van baron bij eerstgeboorte wordt verleend (K.B. d.d. 03.03.1821, nr. 96).
- 69 Archief RJS, Tweede Afdeling, 2, a, iii, 1172, brief aan Catharina Schimmelpenninck-Nahuys van de Heer en Mevrouw van der Goes op Huis Ter Noot, 's-Gravenhage d.d. 27.02.1825.
- 70 NA 3.20.17, 35, minuut rapport van J.H. Appelius aan de Koning ter adhesie van een adres van Jhr. H.M. van der Goes, augustus 1826. Zie ook NA 2.21.073, 17, brief G.K. van Hogendorp aan Maarten van der Goes, d.d. 03.09.1820. Van Hogendorp was vermoedelijk bereid een financiële bijdrage te leveren aan de opleiding van Louis. De nalatenschap van Maarten van der Goes had een totale waarde van 104.815,60 gulden (ca. 1.124.000 euro) (NA 3.20.17, 36).
- 71 M.W. Jurriaanse, *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken 1813-1900* (Den Haag 1974) 169-178. Louis Napoleon baron van der Goes van Dirxland werd in 1861 minister van Buitenlandse Zaken, zij het slechts twee maanden, in het kortstondige conservatief-liberale kabinet-Van Hall-Van Heemstra. Zie ook Bernard Woelderink, *Geschiedenis van de Thesaurie, Twee eeuwen Thesaurie en thesauriers van het Huis Oranje-Nassau, 1775-1975* (Hilversum 2010) 107-109.

16 De balans

- 1 NA 2.21.073, 3, Bataafs diplomatiek paspoort uitgegeven door C. Meyer en J. Blauw, gevolmachtigd ministers te Parijs in oktober 1795 ten behoeve van Maarten van der Goes, zijn echtgenote, een kamermeisje en drie bedienden voor hun reis van Parijs naar Nederland.
- 2 V. Lombard de Langres, *Les souvenirs ou Recueil de faits particuliers et d'anecdotes secrètes pour servir à l'histoire de la Révolution* (Parijs 1819) 255-265.
- 3 Falck, *Gedenkschriften*, 29.
- 4 Ibidem, 47.
- 5 Colenbrander, *GS5* 5, Champigny-Aubin aan Talleyrand, d.d. 26.06.1798; Delprat, *Journal*, 179.
- 6 Colenbrander, *GS5* 131, Talleyrand aan Napoleon, november/december 1804.
- 7 A.J.C.M. Gabriëls, *De heren als dienaren en de dienaar als heer – Het stadhouderlijk stelsel in de tweede helft van de achttiende eeuw*, Den Haag 1990.
- 8 Van Gelder, 'Onverbeterlijke Regenten', 216-306.
- 9 Colenbrander, *GS5* 320, Robert Liston aan Lord Hawkesbury, d.d. 02.10.1802; Colenbrander, *GS2* 381, Robert Barclay aan Lord Grenville, d.d. 12.08.1797.
- 10 NA 2.21.073, 18, brief Maarten van der Goes aan R.J. Schimmelpenninck, d.d. 02.10.1804.
- 11 Colenbrander, *GS13*, 27 en 42.
- 12 NA 3.20.17, 35, Appelius aan Willem I, d.d. augustus 1826.
- 13 Delprat, *Journal*, 179.
- 14 Vreede, *Geschiedenis der diplomatie*, deel 2/1 47.

- 15 H.T. Colenbrander, *De Bataafsche Republiek*, 180-181.
- 16 Van Hamel, *Nederland tusschen de Mogendheden*, 335. Smit sprak hem na.
- 17 Schama, *Patriots and Liberators*, 453, 442, 397.
- 18 Ibidem, 653; Colenbrander, *GSJ* 5, Champigny-Aubin aan Talleyrand, d.d. 26.06.1798.
- 19 SAR, 30 Huis ten Donck, 336, catalogus bibliotheek Maarten van der Goes van Dirxland.
- 20 Postma, *Gogel*, 96, een informatieve korte beschouwing over de ontwikkeling van de bestuurscultuur in de Bataafs-Franse tijd.
- 21 Postma, *Gogel*, 97.
- 22 Archives Nationales AF IV, 1831 – Document getiteld ‘PERSONNEL’, auteur onbekend; Cahier No. 2: Tableau des individus des differens partis qui ont le plus marque dans la revolution de la Republique batave jusqu’a 1806, Aristocrates et Federalistes, zoals gepubliceerd in *GSN* 366-388: ‘le grand faiseur de la Regence d’Etat’.
- 23 Matthijs Lok, *Windvanen – Napoleontische bestuurders in de Nederlandse en Franse Restauratie (1813-1820)* (Amsterdam 2009).
- 24 Ibidem, 104 n. 126.
- 25 Zie P. Geyl, *Patriotten en NSB’ers, een historische parallel* (Amsterdam 1946); Van Sas (*Metamorfose*, 345), meende dat het beladen begrip ‘collaboratie’ wellicht wel van toepassing is op de meest notoire Fransgezinden uit de inlijvingstijd. Nederlanders die in het bestuur van de ‘helvorst’ een rol hadden vervuld, werden door veel pamfletschrijvers juist geprezen omdat zij het vaderland voor erger hadden behoed (Lok, *Windvanen*, 129-130).
- 26 Colenbrander, *GSJ* 61, rapport van Sémonville aan Talleyrand, d.d. 19.04.1803. Van der Goes wordt overigens in het boek van Lok nergens opgevoerd als een exemplarische windvaan in tegenstelling tot enkele van zijn naaste collega’s uit de Bataafs-Franse tijd.
- 27 Lok onderstreept terecht de centrale rol van de eed en de begrippen ‘eer’ en ‘trouw’ in het politieke vocabulaire van de vroegnegentiende-eeuwse bestuurder (*Windvanen*, 211).
- 28 NA 3.20.17, 30, *Nederlandsche Staatscourant*, d.d. 12.07.1826.
- 29 Zie hoofdstuk 5.
- 30 De Waresquiel, *Talleyrand*, 274.
- 31 NA 2.01.08, 120, Agent van Buitenlandse Betrekkingen aan Schimmelpenninck, d.d. 10.01.1799.
- 32 Nicolson, *The Evolution of Diplomatic Method*, 51.
- 33 Te Velde, *Van regentenmentaliteit tot populisme, politieke tradities in Nederland* (Amsterdam 2010) 51.
- 34 E.H. Kossmann, *De Lage Landen, twee eeuwen Nederland en België, deel 1, 1780-1914* (Amsterdam 2012) 90.

Archiefbronnen

Gebruikte afkortingen

Archief RJS	Archief Rutger Jan Schimmelpenninck, Diepenheim
AN	Archives Nationales, Parijs Pierrefite-sur-Seine
AEÉ	Archives Affaires Étrangères, Parijs La Courneuve
GS	Gedenkstukken der Algemene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840
HCO	Historisch Centrum Overijssel, Zwolle
HGA	Haags Gemeentearchief, Den Haag
KHA	Koninklijk Huisarchief, Den Haag
NA	Nationaal Archief, Den Haag
SAR	Stadsarchief Rotterdam

Archieven

Nationaal Archief, Den Haag

- 1.01.02 Staten-Generaal
- 1.02.07 Legatie Pruisen
- 1.02.12 Legatie Denemarken
- 1.02.14 Legatie Frankrijk
- 2.01.08 Buitenlandse Zaken tot 1813
- 2.01.12 Binnenlandse Zaken 1795-1813
- 2.21.005.32 Mollerus, 31
- 2.21.005.39 Gogel, 40
- 2.21.006.48 Falck, 55
- 2.21.008.77 Jorissen, 76
- 2.21.114 C.F. van Maanen
- 2.21.073 Maarten van der Goes van Dirxland
- 2.21.158 Van Tets van Goudriaan, 69
- 2.21.183.16 Delprat
- 2.21.186 De Eerens
- 2.21.271 Vosmaer, inv. 53

2.01.01.01 Wetgevende Colleges
2.01.01.04 Uitvoerend Bewind
2.01.01.05 Staatsbewind
3.01.04.01 Staten van Holland en West-Friesland
3.02.01 Provisionele Representanten van het Volk van Holland 1795-1796
3.20.17 Van der Goes van Dirxland

Historisch Centrum Overijssel, Zwolle

0219.1 Huis De Gelder bij Wijhe

Haags Gemeentearchief

350 Oud Archief, Notulen Magistraat
377 Klapper op de D.T.B. 1598-1811
0897-01 Groote Sociëteit Haagsche Club

Stadsarchief Rotterdam

30 Huis ten Donck

Apeldoorn, Paleis Het Loo, Museum Kanselarij der Nederlandse Orden

RL 13706, Koninklijke Orde van de Unie/Maarten van der Goes van Dirxland

Archives Nationales, Parijs Pierrefite-sur-Seine

c/1/199 Procès-verbaux des séances des assemblées
c/1/200 Procès-verbaux des séances des assemblées

Archives Affaires Étrangères, Parijs La Courneuve

Correspondence Politique Hollande
Mémoires et Documents Hollande

Koninklijk Huisarchief, Den Haag

A31 Prins Willem v, 1748-1806
A32 Prinses Wilhelmina van Pruisen, 1751-1820
A35 Koning Willem I, 1772-1843

Archief Rutger Jan Schimmelpenninck, Huis Nijenhuis, Diepenheim

Derde Afdeling, Brieven ingekomen bij de Agent der Buitenlandse Betrekkingen/Secretaris van Staat voor de Buitenlandse Zaken, Maarten van der Goes, van Rutger Jan Schimmelpenninck te Parijs, 1798-1804

Gulden/Euro-omrekening

Voor de omrekening van oude Hollandse guldens naar euro's is gebruik gemaakt van de IISG Calculator (www.iisg.nl/hpw/calculate-nl.php)

Literatuur

- Aaslestad, Katharine B. en Johan Joor, *Revisiting Napoleon's continental system: local, regional and European experiences* (Basingstoke 2015).
- Abbenhuis, M., *An Age of Neutrals, Great Power Politics, 1815-1914* (Cambridge 2014).
- Aerts, R., H. de Liagre Böhl, P. de Rooy en H. te Velde (red.), *Land van kleine gebaren, Een politieke geschiedenis van Nederland 1780-1990* (Nijmegen 1999).
- Baehr, P.R., Ph.P. Everts en J.H. Leurdijk (red.), *Elite en buitenlandse politiek in Nederland* (Den Haag 1978).
- Baggerman, A. en R. Dekker, *De Wondere Wereld van Otto van Eck, een cultuur-geschiedenis van de Bataafse Revolutie* (Amsterdam 2009).
- Ballot, Charles, *Les Négociations de Lille (1797)* (Parijs 1910).
- Bas, F. de, *Prins Frederik der Nederlanden*, deel II (Schiedam 1891).
- Belissa, Marc, *Fraternité universelle et intérêt national (1713-1795), les cosmo-politiques du droit des gens* (Parijs 1998).
- Berg, J.Th. J. van den en J.J. Vis, *De eerste honderdvijftig jaar parlementaire Geschiedenis 1796-1946* (Amsterdam 2013).
- Berigt wegens de geconstitueerde magten en aambtenaren residerende in de stad 's-Gravenhage met aanwijzing hunner woonplaatsen voor het jaar 1815* ('s-Gravenhage 1815).
- Beth, J.C., *De Departementen van Algemeen Bestuur gedurende het tijdvak 1798-1907* (Groningen 1907).
- Biro, Sydney Seymour, *The German Policy of Revolutionary France 1792-1797* (Cambridge, MA 1957).
- Black, Jeremy, *British Diplomats and Diplomacy 1688-1800* (Exeter 2001).
- Boels, Henk, *Binnenlandse Zaken* (Den Haag 1993).
- Bonaparte, Louis Napoléon, *Documens historiques et réflexions sur le gouvernement de la Hollande* (Brussel 1820).
- Bonneke, G.J.M., 'Een democratische leerschool? Patriotten en Bataven 1780-1815', in: A.W.F.M. van de Sande en M.J.M. de Haan (red.), *250 jaar Orde van Vrijmetselaren* (Den Haag 2006).
- Boogman, J.C., 'Achtergronden, tendenties en tradities van het buitenlands beleid van Nederland (eind zestiende eeuw-1940)', in: J.L. Heldring (red.), *Nederlands buitenlandse politiek, heden en verleden* (Baarn 1978).

- Boogman, J.C., 'Achtergronden, tendenties en tradities van het buitenlands beleid van Nederland', in: N.C.F. van Sas (red.), *De kracht van Nederland. Internationale positie en buitenlands beleid* (Haarlem 1991).
- Boogman, J.C., *Raadpensionaris L.P. van de Spiegel: een reformistisch-conservatieve pragmaticus en idealist*, Mededelingen KNAW, afdeling Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel 51, no. 6 (Amsterdam 1988).
- Boom, H., *Onze man in Constantinopel. Frederik Gijbert Baron van Dedem (1743-1820)* (Zutphen 2012).
- Brauw, W.M. de, *De Departementen van Algemeen Bestuur in Nederland sedert de omwenteling van 1795* (Utrecht 1864).
- Broers, Michael, *Europe under Napoleon 1799-1815* (Londen 1996).
- Burg, M.J. van der, *Nederland onder Franse invloed, cultuurtransfer en staatsvorming in de Napoleontische tijd, 1799-1813* (Amsterdam 2007).
- Carr, Edward H., *The Twenty Years' Crisis 1919-1939* (Londen 1946).
- Carr, John, *Voyage en Hollande dans l'été de 1806* (Parijs 1809).
- Carrère d'Encausse, Hélène, *Catherine II* (Parijs 2002).
- Carter, Alice Clare, *The Dutch Republic In Europe in the Seven Years War* (Londen 1971).
- Carter, Alice Clare, *Neutrality or Commitment, The evolution of Dutch foreign policy 1667-1795* (Londen 1975).
- Chadwick, Elizabeth, *Traditional Neutrality Revisited, Law, Theory and Case Studies* (Den Haag 2002).
- Cobban, A., *Ambassadors and Secret Agents: the Diplomacy of the First Earl of Malmesbury at The Hague* (Londen 1954).
- Colenbrander, H.T., *De Bataafsche Republiek* (Amsterdam 1908).
- Colenbrander, H.T., *De Patriottentijd hoofdzakelijk naar buitenlandse bescheiden*, 3 delen ('s-Gravenhage 1897-1899).
- Colenbrander, H.T., *Schimmelpenninck en Koning Lodewijk* (Amsterdam 1911).
- Colenbrander, H.T., *Inlijving en Opstand* (Amsterdam 1913).
- Colenbrander, H.T. (red.), *Gedenkschriften van Anton Reinhard Falck* ('s-Gravenhage 1913).
- Colenbrander, H.T. (red.), *Gedenkstukken der Algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840*, 10 delen, 22 banden (Den Haag 1905-1922), afgekort GS; website www.historici.nl.
- Collins, Irene, *Napoleon and his Parliaments* (Londen 1979).
- Cooper, Duff, *Talleyrand* (Londen 1971).
- Couchoud, Paul-Louis en Jean-Paul (red.), *Mémoires de Charles-Maurice de Talleyrand*, 2 delen (Parijs 1957).
- Delprat, D.H., 'Journal concernant les événements politiques de notre pays depuis 1798-1807, rédigé par Daniël Delprat', in: *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap*, deel 13 (1892); website www.dbnl.nl.
- Ditzhuyzen, R.E. van, A.E. Kersten, A.L.M. van Zeeland en A.C. van der Zwan (red.), *Tweehonderd Jaar Ministerie van Buitenlandse Zaken* (Den Haag 1998).
- Driel, R. van, 'Dirk van Hogendorp in Sint Petersburg 1803-1805', in: E. Waegemans en H. van Koningsbrugge (red.), *Noord- en Zuid-Nederlanders in Rusland 1703-2003* (Groningen 2004).

- Duruy-Ourage, George (red.), *Mémoires de Barras Membre du Directoire* (Parijs 1895).
- Dwyer, Philip G., 'Self-interest versus the common cause: Austria, Prussia and Russia against Napoleon', in: *Journal of Strategic Studies* 31:4 (2008), 605-632.
- Ebben, Maurits en Louis Sicking, 'Nieuwe diplomatieke geschiedenis van de premoderne tijd', in: *Tijdschrift voor Geschiedenis* 127 (2014) 541-552.
- Elias, A.M., *Een Minister op dienstreis, W.F. Röell in 1807 per koets door Frankrijk* (Haarlem 1978).
- Elias, A.M. en Schölvink, P. (red.), *Volksrepresentanten en wetgevers, de politieke elite in de Bataafs-Franse tijd 1796-1810* (Amsterdam 1991).
- Englund, Steven, *Napoleon, A Political Life* (New York 2004).
- Esdaile, Charles J., *The Wars of Napoleon* (Londen 1995).
- Eyffinger, A.C.G.M. (red.), *Compendium Volkenrechtsgeschiedenis* (Deventer 1991).
- Falck, Anton Reinhard, *Gedenkschriften van Anton Reinhard Falck* ('s-Gravenhage 1913).
- Fasseur, Cees, *Indischgasten, Indische levensgeschiedenissen* (Amsterdam 1999).
- Fehrmann, C.N., *Onze vloot in de Franse tijd. De admiraals De Winter en Ver Huell* (Den Haag 1969).
- Feldbæk, Ole, 'Denmark in the Napoleonic Wars, a foreign policy surevey', in: *Scandinavian Journal of History* 26 (2001) 89-101.
- Fölting, K.P., 'Landsadvocaten en Raadpensionarissen van Holland en West-Friesland 1480-1795', in: Centraal Bureau voor Genealogie, *Jaarboek 1973*, 294-343.
- Fritschy, W., 'De financiën van de Oranjes tussen revolutie en restauratie', in: *Jaarboek Oranje-Nassau Museum* (1996), 35-65.
- Gabriëls, A.J.C.M., *De heren als dienaren en de dienaar als heer. Het stadhouderlijk stelsel in de tweede helft van de achttiende eeuw* (Den Haag 1990).
- Garnier, Athanase, *La Cour de Hollande sous le règne de Louis Bonaparte* (Parijs 1823).
- Gelder, H.E. van, *'s-Gravenhage in zeven eeuwen* (Amsterdam 1937).
- Gelder, H.E. van, 'Onverbeterlijke Regenten', in *Jaarboek Die Haghe 1908* ('s-Gravenhage 1908) 261-310.
- Geyl, P., *Patriotten en N.S.B.ers, een historische parallel* (Amsterdam 1946).
- Gijsberti Hodenpijl, C.F., 'De oprichting van het Corps Gardes d'honneur van het Departement der Monden van de Maas', in: *Jaarboek Die Haghe 1905* ('s-Gravenhage 1905) 181-201.
- Godechot, Jacques, *La Grande Nation, l'expansion révolutionnaire de la France dans le monde 1789-1799* (Parijs 1956).
- Goes, A. van der, *Het geslacht van der Goes en zijn wederwaardigheden* (Lanaken 1995).
- Gosses, I.H. en N. Japikse, *Handboek tot de Staatkundige Geschiedenis van Nederland* ('s-Gravenhage 1927).
- Gou, L. de, *De Staatsregeling van 1801, bronnen voor de totstandkoming* (Den Haag 1995).
- Gou, L. de, *Dagboek van een patriot, Journaal van Willem Hendrik Teding van Berkhout* (Den Haag 1982).

- Grab, Alexander, *Napoleon and the Transformation of Europe* (Basingstoke 2003).
- Grijzenhout, Frans, Niek van Sas en Wyger Velema (red.), *Het Bataafse Experiment* (Nijmegen 2013).
- Guyot, Raymond, *Le Directoire et la paix de l'Europe* (Parijs 1912).
- Haan, Ido de, *Politieke reconstructie, een nieuw begin in de politieke geschiedenis*, oratie, Utrecht, 12 maart 2004.
- Hagen, Edwina, *President van Nederland: Rutger Jan Schimmelpenninck (1761-1825)* (Amsterdam 2012).
- Hall, Christopher D., *British strategy in the Napoleonic War 1803-1815* (Manchester 1992).
- Hamel, J.A. van, *Nederland tusschen de mogendheden* (Amsterdam 1918).
- Harris, James Howard, *Diaries and Correspondence of James Harris (1746-1820)* (Londen 1845).
- Hasselt, W.J.C. van, *Nederlandse staatsregelingen en grondwetten* (Alphen a/d Rijn 1964).
- Hellema, Duco, Bert Zeeman en Bert van der Zwan (red.), *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken in de twintigste eeuw* (Den Haag 1999).
- Hellema, D.A., *Neutraliteit en Vrijhandel, de geschiedenis van de Nederlandse buitenlandse betrekkingen* (Utrecht 2001).
- Hellema, D.A., *Nederland in de wereld: buitenlandse politiek van Nederland* (Utrecht 2010).
- Hogendorp, D.C.A. van (red.), *Mémoires du Général Dirk van Hogendorp, comte de l'empire* (Den Haag 1887).
- Horst, D. van der, *Het leven van Anton Falck tot zijn optreden als Secretaris van Staat in 1813* (Leiden 1983).
- Horst, D. van der, *Van Republiek tot Koninkrijk. De vormende jaren van Anton Reinhard Falck 1777-1813* (Amsterdam/Dieren 1985).
- Hyneman, Charles S., *The First American Neutrality, a Study of the American Understanding of Neutral Obligation During the years 1792 to 1815* (University of Illinois 1934).
- Hurd, Douglas, *Choose your weapons, the British Foreign Secretary, 200 years of argument, success and failure* (Londen 2010).
- Israel, Jonathan I., *De Republiek 1477-1806*, deel 2 (Franeker 1996).
- Jacob, Margaret C., 'Radicalism in the Dutch Enlightenment', in: M.C. Jacob en V.W.W. Mijnhardt (red.), *The Dutch Republic in the Eighteenth Century, decline, enlightenment and revolution* (New York 1992).
- Jacobs, Beatrix, Raymond Kubben en Randall Lesaffer (red.), *In the Embrace of France, The Law of Nations and Constitutional Law in the French Satellite States of the Revolutionary and Napoleonic Age (1789-1815)* (Baden-Baden 2008).
- Joor, Johan, *De Adelaar en het Lam* (Amsterdam 2000).
- Jourdan, Annie, 'Les Gaulois en Batavie: des relations diplomatiques machiavéliques', in: *Remous révolutionnaires: République batave, Armée française* (Amsterdam 1996) 91-117.

- Jourdan, Annie, *L'Empire de Napoléon* (Parijs 2000).
- Jourdan, Annie, 'Buitenbeentje tussen de zusterrepublieken', in: F. Grijzenhout, N. van Sas en W. Velema (red.), *Het Bataafse Experiment, Politiek en Cultuur rond 1800* (Nijmegen 2013).
- Jurriaanse, M.W., *De Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken 1813-1900* (Den Haag 1974).
- Kinder, Hermann en Werner Hilgemann, *The Penguin Atlas of World History*, Vol.2 (Londen 2003).
- Kissinger, Henry, *Diplomacy* (New York 1994).
- Kleistra, Y., *Hollen of Stilstaan, beleidsverandering bij het Nederlandse Ministerie van Buitenlandse Zaken* (Leiden 2002).
- Kluit, M.E., *Cornelis Felix van Maanen* (Groningen 1953).
- Koch, Jeroen, *Konink Willem I, 1772-1843* (Amsterdam 2013).
- Koene, Bert, *Schijn gestalten, de levens van diplomaat en rokkenjager Gerard Brantsen (1735-1809)* (Hilversum 2013).
- Koningsbrugge, Hans van, 'Een Bataafs diplomaat in roerige tijden: De missie van Willem Buys in St. Petersburg (1801-1803)', in: *Groniek* 2002 (155) 243-262.
- Koninkrijk Holland (1806-1810), Het themanummer *De Negentiende Eeuw*, documentatieblad Werkgroep 19e eeuw, 30 (2006) 3-4.
- Kossmann, E.H., 'The crisis of the Dutch State 1780-1813: Nationalism, Federalism, Unitarism', in: J.S. Bromley en E.H. Kossmann (red.), *Britain and the Netherlands*, Vol. IV (Den Haag 1971).
- Kossmann, E.H., *Naoogst* (Amsterdam 2007).
- Kossmann, E.H., *De Lage Landen, Twee eeuwen Nederland en België, deel 1, 1780-1914* (Amsterdam 2012).
- Kubben, Raymond, *Regeneration and Hegemony, Franco-Batavian Relations in the Revolutionary Era; a legal approach 1795-1803* (Tilburg 2009).
- Kubben, Raymond, *Regeneration and Hegemony, Franco-Batavian Relations in the Revolutionary Era; a legal approach 1795-1803* (Leiden/Boston 2011).
- Landheer, T., *Oranje of Napoleon? De wisselvallige levensloop van Christiaan Antonij Ver Huell (1760-1832)* (Utrecht 2006).
- Lauterpacht, H. (ed.), *L. Oppenheim's International Law, a treatise*, 2 delen (Londen 1974).
- Leeuwen-Canneman, Mieke van (red.), *Een Vriendschap in het teken van 's lands financiën, briefwisseling tussen Elias Canneman en Isaac Jan Alexander Gogel 1799-1813* (Den Haag 2009).
- Legrand, L.D., *La Révolution Française en Hollande: la République Batave* (Parijs 1894).
- Lit, Robert van, *Groote Sociëteit 'Haagsche Club – Plaats Royaal' 260 jaar* (Den Haag 2008).
- Lok, Matthijs, *Windvanen – Napoleontische bestuurders in de Nederlandse en Franse Restauratie (1813-1820)* (Amsterdam 2009).
- Lombard de Langres, V., *Les souvenirs ou Recueil de faits particuliers et d'anecdotes secrètes pour servir à l'histoire de la Révolution* (Parijs 1819).
- Macleod, Emma Vincent, *A War of Ideas, British attitudes to the wars against revolutionary France 1792-1802* (Aldershot 1998).

- Madival, J. en E.J. Laurent (red.), *Archives Parlementaires de 1787 à 1860, Recueil complet des débats législatifs & politiques des chambres françaises* (Parijs 1868).
- Marmont, A.F.L. de (red.), *Mémoires de Marechal Marmont, Duc de Raguse 1792 à 1841* (Parijs 1857).
- Mathijssen, Marita (red.), *Boeken onder druk: censuur en persoonlijkheid in Nederland sinds de boekdrukkunst* (Amsterdam 2011).
- Mattingly, Garrett, *Renaissance Diplomacy* (Londen 1970).
- Meerkerk, E. van, *Willem v en Wilhelmina van Pruisen, de laatste stadhouders* (Amsterdam 2009).
- Meulen, Dik van der, *Koning Willem III (1817-1890)* (Amsterdam 2013).
- Meulen, W.W. van der, 'De Beteekenis van de Haagsche opstootjes in den Patriottentijd', in: *Jaarboek Die Haghe 1909* ('s-Gravenhage 1909) 79-112.
- Moor, J.A. de, "'Go to Holland and do something'", de inval vanuit Brits perspectief', in: *Mars et Historia* 33:4 (199) 35-46.
- Mori, Jennifer, *The Culture of Diplomacy, Britain in Europe 1750-1830* (Manchester 2010).
- Naber, Johanna W.A., *Overheersching en vrijwording, geschiedenis van Nederland tijdens de inlijving bij Frankrijk juli 1810-november 1813* (Haarlem 1913). *Nederland's Adelsboek*, jaargang 83 (1993) (Den Haag 1993).
- Nederlandsche Staatscourant*, uitgave van 12 juli 1826, necrologie Maarten van der Goes van Dirxland.
- Nicolson, Harold, *The Evolution of Diplomatic Method* (Londen 1954).
- Nicolson, Harold, *Diplomacy* (Oxford 1965).
- Nijs, T. de en J. Sillevius (red.), *Den Haag, geschiedenis van de stad, deel 3* (Zwolle 2005).
- Oddens, Joris, *Pioniers in schaduwbeeld. Het eerste parlement van Nederland 1796-1798* (Nijmegen 2012).
- Oddens, Joris, Mart Rutjes en Eric Jacobs (red.), *The political Culture of the Sister Republics 1794-1806: France, the Netherlands, Switzerland, and Italy* (Amsterdam 2015).
- Orieux, Jean, *Talleyrand* (Parijs 1970).
- Palmer, R.R., 'Much in little: the Dutch revolution of 1795', in: *The Journal of Modern History* 26-1 (1954) 15-35.
- Pekelder, Jacco, Remco Raben en Mathieu Segers (red.), *De wereld volgens Nederland, Nederlandse buitenlandse politiek in historisch perspectief* (Amsterdam 2015).
- Petrie, Charles, *Diplomatic History 1713-1933* (Londen 1948).
- Planert, Ute (ed.), *Napoleon's Empire, European Politics in Global Perspective* (Basingstoke 2016).
- Postma, Jan, *Alexander Gogel (1765-1821), grondlegger van de Nederlandse staat* (Hilversum 2017).
- Pronk, Heleen, 'Hofprediker Daniël Delprat en drie Oranjeprinsen. Portretten geschilderd door Jean-Baptiste van der Hulst (1790-1862)', in: *Jaarboek Oranje-Nassau 2008* (Rotterdam/Gronsveld 2008).
- Rem, Paul en George Sanders (red.), *Louis Napoléon, Premier Roi de Hollande 1806-1810* (Zutphen 2007).

- Renier, G.J., *Great Britain and the Establishment of the Kingdom of the Netherlands 1813-1815* (Den Haag 1930).
- Rocquain, F., *Napoléon Ier et Le Roi Louis, d'après les documents conservés aux archives nationales* (Parijs 1875).
- Rodger, N.A.M., *The Command of the Ocean, a naval history of Britain 1649-1815* (Londen 2006).
- Roelevink, J., *Onderzoeksgids Bestuur en Administratie van de Bataafs Franse Tijd 1795-1813* (www.huygens.knaw.nl).
- Röell, W. (red.), *Verslag van hetgeen ter gelegenheid van het verblijf des Konings te Parijs in 1809 en 1810 is voorgevallen opgemaakt door Willem Frederik Röell* (Amsterdam 1837).
- Rooy, Piet de, *Ons stijpe op de waereldkaart* (Amsterdam 2014).
- Rosendaal, Joost, 'De ooglijnen van de staat', in: R.E. van Ditzhuyzen e.a. (red.), *Twee honderd jaar Ministerie van Buitenlandse Zaken* (Den Haag 1998).
- Rosendaal, Joost, *Bataven! Nederlandse vluchtelingen in Frankrijk 1787-1795* (Nijmegen 2003).
- Rosendaal, Joost, *De Nederlandse revolutie. Vrijheid, volk en vaderland 1783-1799* (Nijmegen 2005).
- Rosendaal, Joost, 'Vrijmetselarij en Revolutie', in: Anton van de Sande en Joost Rosendaal (red.), *Een stille leerschool van deugd en goede zeden, Vrijmetselarij in Nederland in de 18e en 19e eeuw* (Hilversum 1995).
- Sanders, George, 'Lodewijk Napoleon en de Orde van de Unie', in: Paul Rem en George Sanders (red.), *Lodewijk Napoleon, Aan het hof van onze eerste koning, 1806-1810* (Zutphen 2006).
- Sanders, George, *Het present van Staat, de gouden ketens, kettingen en medailles verleend door de Staten-Generaal 1588-1795* (Hilversum 2013).
- Sas, N.C.F. van, 'Een Amsterdamse realist: Willem Frederik Röell', in: W.W. Mijnhardt e.a., *Figuren en Figuraties, acht opstellen aangeboden aan J.C. Boogman* (Groningen 1979).
- Sas, N.C.F. van, *Onze Natuurlijkste Bondgenoot, Nederland, Engeland en Europa 1813-1831* (Groningen 1985).
- Sas, N.C.F. van (red.), *De kracht van Nederland, internationale positie en buitenlands beleid in historisch perspectief* (Haarlem 1991).
- Sas, N.C.F. van, 'De betekenis van 1799', in: *Mars et Historia* 33:4 (199) 13-20.
- Sas, N.C.F. van, *De Metamorfose van Nederland, van oude orde naar moderniteit 1750-1900* (Amsterdam 2004).
- Sas, N.C.F. van, *Bataafse Terreur* (Nijmegen 2011).
- Schama, S., *Patriots and Liberators, Revolution in the Netherlands* (Londen 1977).
- Schimmelpenninck, G., *Rutger Jan Schimmelpenninck en eenige gebeurtenissen van Zijnen tijd* ('s-Gravenhage/Amsterdam 1845).
- Schneid, Frederick C., 'Kings, clients and satellites in the Napoleonic imperium', in: *Journal of Strategic Studies*, 31:4 (2008), 571-604.
- Schroeder, Paul W., *The transformation of European Politics 1763-1848* (Oxford 1994).
- Schulte Nordholt, J.W., *Voorbeeld in de verte: de invloed van de Amerikaanse revolutie in Nederland* (Baarn 1979).

- Schutte, G.J., *De Nederlandse patriotten en de koloniën, een onderzoek naar hun denkbeelden 1770-1800* (Utrecht 1974).
- Schutte, O., 'Les titres du premier empire français en relation avec les Pays-Bas', in: *De Nederlandsche Leeuw, tijdschrift voor geslacht- en wapenkunde* (1980) 323-358.
- Schutte, O., *De Orde van de Unie* (Zutphen 1985).
- Schutte, O., 'Het beleid tijdens het Koninkrijk der Nederlanden ten aanzien van de door Napoleon verleende titels', in: *Liber Amicorum Jhr. Mr. C.C. van Valkenburg* ('s-Gravenhage 1985).
- Schutte, O., *Album Promotorum van de Academie te Harderwijk* (Zutphen 1980).
- Schutte, O., *Repertoria vertegenwoordigers residerende in Nederland en in het buitenland 1584-1810* (www.resources.huysgens.knaw.nl).
- Sillem, J.A., *Het leven van Mr Johan Valckenaer (1759-1821)* 2 delen (Amsterdam 1876).
- Simms, Brendan, *The Impact of Napoleon, Prussian high politics, foreign policy and the crisis of the executive, 1797-1806* (Cambridge 1997).
- Slijkerman, Diederick, *Wonderjaren, Gijsbert Karel van Hogendorp, wegbereider van Nederland* (Amsterdam 2013).
- Smit, C., *Diplomatieke Geschiedenis van Nederland* ('s-Gravenhage 1950).
- Smit, C., *De Buitenlandsche politiek van Nederland*, deel 1 ('s-Gravenhage 1945).
- Spaans, K.W., *Un pays absolument artificiel: Beierse diplomaten over politieke en maatschappelijke veranderingen in Nederland in de Bataafs-Franse periode (1795-1810)* (Amsterdam 2005).
- Spanjaard, L., *Nederlandsche Diplomatieke en andere bescherming in den vreemde 1795-1914* (Amsterdam 1923).
- Spek, Christiaan van der, *Sous les Armes, het Hollandse leger in de Franse tijd 1806-1814* (Amsterdam 2016).
- Stal, Kees, 'Een plaets so magnifycq van gebouwen', in: Th. Wijsenbeek en E. van Blankenstein (red.), *Den Haag, Geschiedenis van de stad*, deel 2 (Zwolle 2005).
- Stalins, Jean-Luc, *Ordre Impérial de la Réunion* (Parijs 1958).
- Struik, L.A., *Oranje in ballingschap 1795-1813* (Amsterdam 2006).
- Telders, B.M., *Nederlandse onzijdigheid: grondslagen en gevolgen* ('s-Gravenhage 1939).
- Thorbecke, J.R., *Historische Schetsen* ('s-Gravenhage 1860).
- Turksma, L., *Admiraal van Napoleon, het leven van Carel Hendrik VerHuell 1764-1845* (Zutphen 1991).
- Turner, Michael J., *Pitt the Younger: a Life* (Londen 2003).
- Uitterhoeve, Wilfried, *Cornelis Kraijenhoff 1758-1840, Een loopbaan onder vijf regeervormen* (Nijmegen 2009).
- Uitterhoeve, Wilfried, *Koning, keizer, admiraal. 1810, de ondergang van het Koninkrijk Holland* (Nijmegen 2010).
- Uitterhoeve, Wilfried, *1813 – Haagse Bluf, de korte chaos van de vrijwording* (Nijmegen 2013).
- Veenbaas, Jabik, *De Verlichting als kraamkamer* (Amsterdam 2014).

- Veenendaal jr., A.J., 'Een ministerieeloos tijdperk, de buitenlandse politiek van de Republiek', in: R.E. van Ditzhuyzen e.a. (red.), *Tweehonderd Jaar Ministerie van Buitenlandse Zaken* (Den Haag 1998).
- Veer, Paul van 't, *Daendels, maarschalk van Holland* (Zeist 1963).
- Velde, Henk te, *Van regentenmentaliteit tot populisme, politieke tradities in Nederland* (Amsterdam 2010).
- Velde, Henk te, *Over het begrijpen van 1813, 200 jaar later*, Ketelaar Lezing 11, Nationaal Archief (Den Haag 2013).
- Velde, H. te en R. Aerts (red.), *De Stijl van de Burger, over Nederlandse burgerlijke cultuur vanaf de middeleeuwen* (Kampen 1998).
- Veldhuijzen, Svend E., 'Aan het eind van zijn latijn, de Haagse latijnse school in haar nadagen 1816-1838', in: *Jaarboek Die Haghe* ('s-Gravenhage 1982) 65-93.
- Veldhuijzen, Svend E., 'Huis Ter Noot', in: *Jaarboek Die Haghe* ('s-Gravenhage 1997) 49-75.
- Ver Huell, Q.M.R., *Het Leven en Karakter van Carel Hendrik Graaf Ver Huell*, deel 2 (Amsterdam 1847).
- Vlekke, B.H.M., *Evolution of the Dutch Nation* (New York 1945/1963).
- Vos van Steenwijk, A.N. de, *Het geslacht De Vos van Steenwijk in het licht van de Geschiedenis van de Drentse Adel* (Assen 1976).
- Vreede, G.W., *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek, eerste deel: Van den intogt van Pichegru in Holland tot de verheffing van Bonaparte op den 18 Brumaire* (Utrecht 1863).
- Vreede, G.W., *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek, tweede deel, eerste stuk: Van de landing der Engelschen en Russen in Noord-Holland tot de vredebreuk tusschen Groot-Brittannië en Frankrijk* (Utrecht 1864).
- Vreede, G.W., *Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche Republiek, tweede deel, tweede stuk: Van de hervatting der vijandelikheden met Engeland tot de aftreding van Koning Lodewijk* (Utrecht 1865).
- Vries, J. de en A. Van der Woude, *Nederland 1500-1815. De eerste ronde van moderne economische groei* (Amsterdam 1991).
- Vroom, Gerard, 'Vrijmetselarij', in: Th. Wijsenbeek en E. van Blankenstein (red.), *Den Haag, Geschiedenis van de stad*, deel 2 (Zwolle 2005).
- Waldeck, P.W., 'De Vlieter: dieptepunt in de geschiedenis van de Nederlandse zeemacht', in: *Tijdschrift voor Zeegeschiedenis* 18 (1999) 29-46.
- Waresquiel, Emmanuel de, *Talleyrand, le Prince immobile* (Parijs 2006).
- Wels, C.B., *Aloofness & Neutrality, studies on Dutch Foreign Relations and Policy-making Institutions* (Utrecht 1982).
- Whitcomb, Edward A., *Napoleon's Diplomatic Service* (Durham, NC 1979).
- Wichers, L., *De Regeering van Koning Lodewijk Napoleon 1806-1810* (Utrecht 1892).
- Wijsenbeek, Th. en E. van Blankenstein (red.), *Den Haag, Geschiedenis van de stad*, deel 2 (Zwolle 2005).
- Wit, C.H.E. de, *De strijd tussen aristocratie en democratie in Nederland 1780-1848* (Heerlen 1965).
- Wit, C.H.E. de, *Het Ontstaan van het Moderne Nederland 1780-1848 en zijn Geschiedschrijving* (Oirsbeek 1978).

- Woelderink, B., *Inventaris van de archieven van stadhouder Willem v 1745-1808 en de Hofcommissie van Willem IV en Willem v 1732-1794* (Hilversum 2005).
- Woelderink, Bernard, *Geschiedenis van de Thesaurie, twee eeuwen Thesaurie en thesauriers van het Huis Oranje-Nassau, 1775-1975* (Hilversum 2010).
- Zanden, Jan Luiten van en Arthur van Riel, *Nederland 1780-1914, Staat, Instituten en economische ontwikkeling* (Amsterdam 2000).
- Zwaag, M. van der (red.), *Koning Lodewijk Napoleon & zijn Paleis op de Dam* (Amsterdam 2012).

Bijlagen

Bijlage 1

Het Haags Tractaat

Tractaat van Vrede, Vriendschap en Alliantie gesloten te Den Haag op 16 mei 1795 tussen de Franse Republiek en de Republiek der Verenigde Nederlanden.

Artikel 1

De Franse Republiek erkent de Republiek der Verenigde Nederlanden als een vrije en onafhankelijke mogendheid; zij waarborgt haar vrijheid, haar onafhankelijkheid en de vernietiging van het stadhouderschap, door de Staten-Generaal en de Staten van iedere provincie in het bijzonder gedecreteerd.

Artikel 2

Er zal tussen de Franse en de Nederlandse Republiek een eeuwige vrede, vriendschap en goede verstandhouding heersen.

Artikel 3

Er zal tussen de beide Republieken, tot het einde van de oorlog, een aanvallend en verwerend verbond bestaan tegen al haar vijanden zonder onderscheid.

Artikel 4

Dit aanvallend en verwerend verbond zal altijd tegen Engeland plaatshebben in alle gevallen, waarin een der beide Republieken met dat rijk in oorlog mocht geraken.

Artikel 5

Geen der beide Republieken zal zonder medewerking en toestemming van de andere, met Engeland vrede mogen sluiten of onderhandelen.

Artikel 6

De Franse Republiek zal met geen andere gecoaliseerde mogendheden vrede mogen sluiten, tenzij de Republiek der Verenigde Nederlanden daarin begrepen wordt.

Artikel 7

De Republiek der Verenigde Nederlanden zal voor haar aandeel gedurende deze veldtocht leveren twaalf linieschepen en achttien fregatten om voornamelijk gebruikt te worden in de Duitse, Noord- en Oostzee.

Deze strijdkrachten zullen voor een tweede veldtocht, indien deze plaatsheeft, vermeerderd worden.

De Republiek der Verenigde Nederlanden zal daarenboven, indien gevorderd, nog leveren de helft althans van de landmacht die zij op de been zal hebben.

Artikel 8

De land- en zeemacht van de Verenigde Nederlanden die uitdrukkelijk bestemd mocht worden om met die van de Franse Republiek samen te werken, zal onder de bevelen van Franse generaals gesteld worden.

Artikel 9

De verenigde militaire operaties zullen door de beide regeringen worden bepaald. Tot dat einde zal een Gedeputeerde der Staten-Generaal zitting en een volledige stem hebben in het Franse Comité met dat bestuur belast.

Artikel 10

Van dit oogenblik af keert de Republiek der Verenigde Nederlanden terug in het bezit zowel van haar zeemacht, van haar arsenalen te land en te water, als van dat gedeelte van haar artillerie, waarover de Franse Republiek niet mocht beschikt hebben.

Artikel 11

De Franse Republiek geeft insgelijks, en van nu af aan, aan de Republiek der Verenigde Nederlanden terug al het grondgebied, de landen en steden die deel uitmaken van de gemelde Republiek of daarvan afhankelijk zijn, behoudens de bedingen en uitzonderingen in de volgende artikelen bepaald.

Artikel 12

Als een rechtmatige schadeloosstelling voor de verovering der steden en landen bij het voorgaande artikel teruggegeven zondert de Franse Republiek uit:

Hollands of Staats-Vlaanderen, het gehele grondgebied gelegen aan de linkeroever van de Hont* daaronder begrepen.

Maastricht, Venlo met hetgeen daartoe behoort evenals de overige ingesloten bezittingen der Verenigde Nederlanden gelegen ten zuiden van Venlo aan beide oevers van de Maas.

Artikel 13

De stad en haven van Vlissingen zal zowel in vredes- als in oorlogstijd uitsluitend met Frans garnizoen bezet zijn, tot zolang tussen beide volken op dit stuk nadere bepalingen gemaakt worden.

* Hont of Westerschelde.

Artikel 14

De haven van Vlissingen zal met alle vrijheid voor de beide volken gemeen zijn; het gebruik ervan zal bepaald worden bij een door de twee contracterende partijen vast te stellen reglement, als aanhangsel aan dit Tractaat te hechten.

Artikel 15

In geval van vijandelijkheden van enige mogendheid die de Republiek der Verenigde Nederlanden ofwel de Franse hetzij van de kant van de Rijn of in Zeeland mocht aanvallen, zal de Franse regering Franse bezetting mogen leggen in de vestingen 's-Hertogenbosch, Grave en Bergen op Zoom.

Artikel 16

Bij de algemene vrede zal de Franse Republiek aan de Republiek der Verenigde Nederlanden in de veroverde landen die Frans eigendom zullen gebleven zijn, zulke gedeelten van landstreken afstaan als in oppervlakte overeenkomen met die, welke in artikel 12 voorbehouden zijn. Deze landstreken zullen gekozen worden in die ligging welke aan de afbakening van de wederzijdse grenzen het meest bevorderlijk kan zijn.

Artikel 17

De Franse Republiek zal voortgaan met een bepaald en door beide zijden overeen te komen aantal troepen die vestingen en plaatsen met krijgsvolk bezetten, die men voor 's Lands verdediging nuttig oordelen zal – alles evenwel niet langer dan gedurende deze oorlog.

Artikel 18

De scheepvaart op de Rijn, de Maas, de Schelde, de Hont en hun takken tot aan de zee, zal voor de beide volken, de Fransen en Bataven, vrij zijn: de Franse schepen en die van de Verenigde Nederlanden zullen zonder onderscheid en op dezelfde voorwaarden daarop varen.

Artikel 19

De Franse Republiek laat de Republiek der Verenigde Nederlanden in het genot van alle onroerende goederen van het Huis van Oranje, zelfs van de meubelen en meubilaire goederen, waarover de Franse Republiek niet mocht goedvinden te beschikken.

Artikel 20

De Republiek der Verenigde Nederlanden zal aan de Franse Republiek ter vergoeding en schadeloosstelling voor de oorlogskosten betalen honderd miljoen gulden Hollands courant, hetzij in geld of in goede wissels op buitenlanders; alles overeenkomstig de wijze van betaling door beide Republieken geregeld.

Artikel 21

De Franse Republiek zal haar goede diensten aanwenden bij die mogendheden met welke zij in onderhandeling mocht treden teneinde aan de inwoners van de Bataafse Republiek de betaling te verzekeren van de hun verschuldigde geldsommen uit hoofde van regelrechte geldleningen met gouvernementen vóór de tegenwoordige oorlog gesloten.

Artikel 22

De Republiek der Verenigde Nederlanden verbindt zich aan Franse uitgewekenen geen schuilplaats te geven, waartegen de Franse Republiek aan de uitgewekenen van de Oranjepartij insgelijks geen verblijf zal gunnen.

Artikel 23

Het huidige verbond zal geen kracht hebben dan nadat het door de contracterende partijen zal zijn geratificeerd; de ratificaties zullen te Parijs uitgewisseld worden binnen twintig dagen of zoveel eerder als mogelijk is, te rekenen vanaf heden.

Samenvatting van de geheime artikelen behorend bij het Haags Tractaat van 16 mei 1795

Artikel 1 – Betreft de levering aan Frankrijk van drie linieschepen en vier fregatten voor de duur van de oorlog, volledig gebruik gereed maar te bemannen door een Franse equipage.

Artikel 11 – Staats-Vlaanderen, Maastricht en Venlo en enclaves kunnen uitsluitend door Frankrijk en door geen andere mogendheid geannexeerd worden.

Artikel 111 – Met verwijzing naar Artikel 17 van het Tractaat zullen in de Republiek der Verenigde Nederlanden 25.000 man Franse troepen gelegerd worden, betaald, uitgerust, gekleed en gevoed, gezond ofwel ziek, door de Republiek. Deze troepenmacht kan na de vrede indien gewenst geheel of gedeeltelijk in dienst van de Republiek gelaten worden.

Artikel 1v – Nadere afspraak over de betalingstermijnen van de schadeloosstelling van honderd miljoen gulden. Vijftig miljoen zal ineens betaald moeten worden.

Artikel v – Afspraak over de betaling van tien miljoen gulden aan Franse vorderingen op de Staten-Generaal rechtstreeks gedaan vóór de ondertekening van het Tractaat.

Artikel v1 – De twee contracterende Republieken waarborgen elkaar de bezittingen die zij vóór deze oorlog in de beide Indiën en op de kusten van Afrika hadden. De havens van Kaap de Goede Hoop, Colombo en Trincomale zullen voor de Franse schepen op dezelfde voorwaarden als voor die van de Republiek der Verenigde Nederlanden worden opengesteld.

Artikel v11 – De Franse Republiek behoudt zich alle rechten op alle goederen van Franse uitgewekenen in de Verenigde Nederlanden voor welke zij op het moment van het binnenvallen van de Nederlanden had.

Bijlage 2 – Fragment genealogie geslacht Van der Goes

ADRIAAN VAN DER GOES *

(1722-1797)

x

CORNELIA MARTINA VLAERDINGERWOUT (1726-1762), *vrouwe van Dirxland*

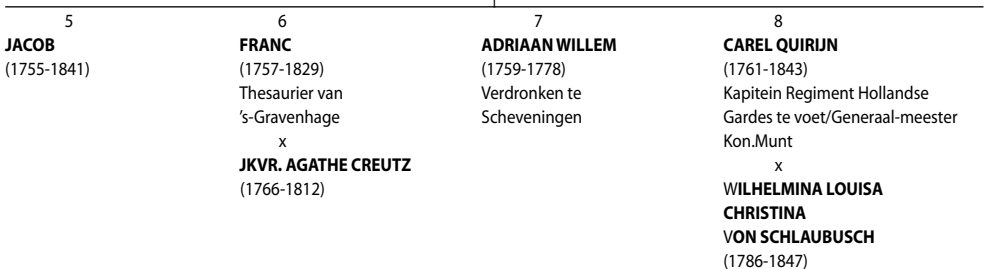

ADRIAAN VAN DER GOES

(1722-1797)

x

CORNELIA MARTINA VLAERDINGERWOUT (1726-1762), *vrouwe van Dirxland*

* Adriaan van der Goes had een jongere broer **AERT VAN DER GOES** (1741-1789) gehuwd met **ANNA LOUISA VAN PABST** (1752-1820) van wie de takken **VAN DER GOES VAN NATERS** en **VAN DER GOES** afstammen.

Over de auteur

Pieter Willem (Pim) Waldeck (Den Haag, 1947) volgde zijn gymnasium- β -opleiding aan het Vrijzinnig-Christelijk Lyceum in Den Haag. Hij studeerde Nederlands recht en volkenrecht aan de Universiteit Leiden. Zijn doctoraalscriptie ging over de vraag of het nog langer aanvaardbaar was Nederlanders in het buitenland actief kiesrecht te onthouden. Waldeck vervulde zijn dienstplicht bij de Koninklijke Marine en werd daarna diplomaat. Hij vervulde plaatsingen in Moskou, Bangkok, Kairo, Directie Integratie Europa van het ministerie van Buitenlandse Zaken, Brussel (EU) en bij de Dienst Koninklijk Huis. Nadat hij Directeur Voorlichting & Communicatie van het ministerie van Buitenlandse Zaken was geweest, werd hij Algemeen Secretaris en Grootmeester van het Huis van H.M. Koningin Beatrix. Hij beëindigde zijn loopbaan als ambassadeur van Nederland in het Verenigd Koninkrijk (2007-2012). Hij publiceerde biografische artikelen in *Mars et Historia*, *Jaarboek Die Haghe* en *Tijdschrift voor Zeegeschiedenis*. Bij zijn pensionering werd een bundel van cartoons van zijn hand over Buitenlandse Zaken en de diplomatieke dienst gepubliceerd onder de titel *Heerlijk Stereotiep!*

Illustratieverantwoording

- AKG-images x, xvii, 144, 304
Atlas van Stolk, Rotterdam i
Bibliothèque nationale de France, Parijs xxi, 145, 306
Bureau Gom (cartografie), Arnhem 16, 134, 290, 318
Collectie Brantsen van de Zyp Stichting, Arnhem xviii
Collectie familie Schimmelpenninck 182
Familiearchief Delprat vii
Gerrit Oorthuys xx
Haags Gemeentearchief viii, xxii, 42, 50, 54, 226, 276, 296, 314b
Hoe, Susanna en Derek Roebuck, *The Taking of Hong Kong: Charles and Clara Elliot in China Waters* (Richmond 1999) 66
Jaap Jongert 26
Koene, Bert, *Schijn gestalten. De levens van diplomaat en rokkenjager Gerard Brantsen (1735-1809)* (Hilversum 2013) 188
Koninklijke Bibliotheek, Den Haag 124
Koninklijke Verzamelingen, Den Haag xxiii
Maritiem Museum Rotterdam 274
Metropolitan Museum of Art, New York xiv, xv
Musée de la Ville de Bruxelles-Maison du Roi xiii
Museum van de Kanselarij der Nederlandse Orden, Paleis het Loo ix, xxiv
Nationaal Archief, Den Haag 44, 62, 72, 264, 266, 270
Nederlandse Ambassade Madrid 84
Publiek domein iv
Rijksmuseum, Amsterdam iii, v, vi, xi, xvi, xix, 106, 114, 154, 200, 212, 234, 298, 300
RKD-Nederlands Instituut voor Nederlandse Kunstgeschiedenis ii, 36, 38, 86, 88, 160, 164, 314o
Swiss National Museum (LM-74766) xii

Personenregister

- Abbema, Balthasar Elias (1739-1805) 119
Andreossy, generaal Antoine-Francois (1761-1828) 241
Anduaga, José de (1751-1821) 85, 103, 113
Anethan, Francois baron de (1743-1824) 317
Appelius, Jean Henry (1767-1828) 100, 280, 317, 323, 388
Artois, Karel graaf van (1757-1836), koning Karel x 47
Augereau, generaal Charles Pierre Francois (1757-1816) 97, 189, 192, 198, 199, 204, 209, 217, 372
Balan, Joseph Wilhelm (1777-1834) 365
Bangeman Huygens, Christiaan Diede-rik Emerens Johan (1772-1857) 285, 301, 382
Barclay, Robert 85, 87, 104, 322, 356, 358, 359, 388
Barras, Paul Francois Jean Nicolas (1755-1829) 81, 97, 177, 262, 379, 395
Barthélemy, Francois Bernard (1747-1830) 81, 97
Beauharnais, generaal Eugène-Rose de (1781-1824) 197, 307
Berckel, Franco Petrus (1760-1836) 77
Bentinck van Rhoon, Willem Gustaaf, graaf (1762-1835) 363, 387
Berkhout, Willem Hendrik Teding van (1745-1808) 85, 357, 395
Bernstorff, Andreas Peter, graaf (1735-1797) iv, 33, 57-58, 60-61, 63-65, 67, 69, 73, 329, 340, 387
Berthier, maarschalk Louis Alexandre (1753-1815) 103, 250
Besier, Augustijn Gerhard (1756-1829) 146, 158, 161-163, 173-174, 176-177, 194, 208, 233, 245, 251-253, 257, 263, 366, 368, 370-371, 375
Beurnonville, generaal Pierre de Ruel, markies de (1752-1821) 98-99, 104, 109, 378
Beveren, Willem Aernout de (1749-1820) 99, 109, 219-220, 361
Beyer, Leonard de (1742-1800), burge-meester van Nijmegen 51, 352, 407
Bicker, Jan Bernd (1746-1812) 87-88, 99, 103, 107, 109-110, 241, 244, 251, 358, 372, 376-377, 379
Bielfeld, freiherr von, Pruisisch zaakge-lastigde in Den Haag 157-159, 161, 173-174, 176, 190, 196, 254, 334, 364-370, 376
Bilderdijk, Willem (1756-1831) 52, 299
Blanken, luitenant-kolonel Jan (1755-1838) 243, 376
Blauw, Jacobus (1759-1829) 28, 110, 112, 117, 360, 362, 372, 388
Bleiswijk, Pieter van (1724-1790) 25, 60, 63, 353
Bode, David Esaias (of A.H.?) 99, 150
Bonaparte, Jérôme, koning van Westfa-len (1784-1860) 383
Bonaparte, Louis Napoleon, koning van Holland (1778-1846) xix, xx, 187, 233, 280-289, 291-293, 297, 299, 300-302, 315, 320, 325, 327, 363, 372, 381-384, 386, 393, 398-399, 401, 402

- Bonaparte, Napoleon, Eerste Consul, keizer van Frankrijk (1769-1821) x, XIII, XVII, 9-II, 22, 27, 30, 32, 79, 128, 133, 135, 137, 151, 176-177, 183, 186-187, 189-193, 195, 197, 199, 201-205, 207-209, 213-214, 216-218, 221-225, 227-228, 230-231, 233, 235, 237-239, 241-247, 249, 251-253, 257-260, 262-263, 265, 267-268, 271-273, 275, 277, 278-280, 286-289, 291, 299, 302-303, 305, 307, 309-312, 315, 320, 328, 332, 334, 337, 341-343, 348-349, 363, 369-370, 374-386, 388, 394-397, 399-400
- Bonnier d'Alco, Ange-Elisabeth Antoinette (1750-1799) 97, 132
- Borch, Jan Carel van der (1734-1797) 64, 77
- Bosscha, Johannes (1767-1810) 119-120, 124, 246, 283, 286, 295, 336, 361, 377, 382
- Bosset, Constance Louise de (1775-1837) XXIV, 265-266, 357, 379, 388, 407
- Bordeaux, Pierre Etienne (1754-na 1830) 138, 142-143, 152-153, 157-158, 162, 165, 166, 172, 195-196, 284, 363-366, 369, 387
- Brantsen, Gerard (1735-1809) XVIII, 27, 77, 206-209, 219, 244, 251, 265, 267-268, 270, 272-273, 275, 277-280, 285, 287, 291, 301, 348, 371, 377, 379-383, 397
- Broek, Hans van den (geb. 1936) 7
- Bruggen, Jacob Willem van der 43, 45, 48
- Bruggen, Joan Carel Gideon van der (1753-1828) 51, 352
- Brune, generaal Guillaume (1763-1815) 145, 147-149, 151, 155, 162, 167-169, 174-175, 177, 189
- Bu(s)ch, Charles Louis, agent vredescongres Rastatt 362
- Buys, Willem Berend (1752-1832) 52, 112-113, 115, 117, 120, 203, 335-336, 359-360, 370, 397
- Byemont, Jan-Francois de, burgemeester van Den Haag 49
- Cambacérès, Jean Jacques Régis de (1753-1824) 303, 305
- Capellen tot den Pol, Joan Derk van der (1741-1784) 48
- Carnot, Lazare (1753-1823) 81, 94, 97, 128, 358
- Catharina II Aleksejevna (1729-1796), keizerin van Rusland 60, 79
- Cäsar, Carl Heinrich von, Pruisisch gezant 255-259, 378-379
- Champagny, Jean Baptiste de Nompère de, hertog van Cadore (1756-1834) 275, 287-288, 305, 383, 385
- Champigny-Aubin, Louis (1756-1847) 113, 320, 324, 334, 360, 388-389
- Chandon, Pierre Fredrik Daniël 113, 117
- Christiaan VII, (1749-1808), koning van Denemarken 57-58, 61
- Comps, Michel François Xavier de (1766-1842) 222, 373
- Cornwallis, Lord Charles (1738-1805) 222-223
- Couperus, Jan (1755-1833) 280
- Daendels, Herman Willem (1762-1818) 45, 99, 108, 112-113, 146-147, 149, 155, 175-177, 232-235, 356, 360, 401
- Damen, mr Petrus 378
- Danton, Georges (1759-1794) 147, 168
- Davout, generaal Louis Nicolas (1770-1823) 307
- De dem van de Gelder, Anthony Bolde-wijn Gijsbert van (1774-1825) 112, 115, 122, 247, 256, 273, 285, 301, 376, 377-378, 380, 394
- De dem van de Gelder, Frederik Gijsbert van (1743-1820) 138, 285, 311, 348
- Delacroix, Charles-Francois (1741-1805) 104, 108-109, 111-112, 357, 359-360
- Delprat, Daniël (1758-1841) VII, 120, 166, 171, 184, 195, 206-208, 214, 225, 229, 236-237, 267-268, 272, 277, 283, 295, 297, 313, 315-316, 320, 323, 341, 361, 365-372, 374-375, 380-381, 387, 388, 391, 394, 398
- Delprat-Humbert, Marie Anne (1736-1810) 163
- Deforgues, Francois Louis Michel Chemin des Forgues dit (1759-1840) 168, 174-176, 334, 366-367
- Does, Wigbold Johan Theodoor van der, baljuw van Den Haag 49
- Don, generaal Sir George (1756-1832) 151
- Ducange, Pierre Auguste Brahaine (?-1833) 109, 111-112

- Dumouriez, generaal Charles Francois (1739-1823)
- Dupont de Chaumont, generaal Pierre Antoine (1759-1838), Frans gezant in Den Haag 272, 288, 291, 299, 380
- Durant de Mareuil, Joseph Alexandre (1769-1855) 255-256, 378-379
- Duroc, generaal Géraud (1772-1813) 379
- Duyn van Maasdam, Adam Frans Jules Armand van der (1771-1748) 309, 315-316
- Eberstein, 99, 112
- Eck, Lambert Engelbert (1754-1803) 100
- Eerens, Dominique Jacques (de) (1781-1840) 61, 247, 354, 391
- Eerens, Geertruida Francisca (de) (1752-1803) 61-62, 246, 248, 285, 359, 377, 391, 407
- Eerens, Jacob (1710-1778) 61, 354, 391
- Eerens, Petrus Paulus (1754-1821) 61, 354, 391
- Elliot, Hugh (1752-1830) 64-67, 354
- Ermerins, Francois (1753-1840) 146, 150, 157, 158, 194, 209, 360
- Eykenbroek, Jan (1762- ?) 99, 112, 116, 323
- Fagel, Hendrik (1765-1838) 25, 56, 195, 353, 367, 369-370
- Fagel, Jacob (1766-1835) 27, 387
- Fagel, Robert (1771-1855) 256, 378
- Falck, Anton Reinhard (1777-1843) 287, 292-293, 299-301, 316, 320, 361, 381-384, 388, 391, 394-396
- Fayette, Marie-Joseph Paul Yves Roch Gilbert du Moitier, markies de la (1757-1834) 122
- Ferrand, mr Jan Pascal 378, 380
- Fokker, Johan Pieter (1755-1831) 110
- Fouché d'Otrante, Joseph (1759-1820) 151, 364
- Fouscuberte, Henri-Hippolyte Bertrand 167
- Friedrich Wilhelm III von Hohenzollern (1770-1840), koning van Pruisen 23, 141, 143, 152, 166, 173, 365, 367-370, 376, 378, 379
- Fijnje, Wibo (1750-1809) 108, 110-111, 116-117, 136
- Gateau, P.-G. 323
- Gavino, Thomas, consul te Gibraltar 1785-1795 74
- George III William Frederick (1738-1820), koning van Groot-Brittannië en Ierland 22, 69, 71, 81, 213, 239
- Gevers, Abraham (1762-1818) 99, 303
- Gevers, Hugo (1765-1852) 107-109, 371
- Godoy y Álvarez de Faria, hertog van Alcuda, Manuel de (1767-1851) 72-74, 355
- Goes, Adriaan van der (1722-1797) 36, 39, 44, 295, 322, 352-353, 355-356, 359, 385, 407
- Goes, Adriaan Willem van der (1759-1778) 352, 407
- Goes, Adrien Charles van der (1791-1852) 308, 385
- Goes, Carel Quirijn van der (1761-1843) 61, 71, 407
- Goes, Franc van der (1737-?) 68-69, 77
- Goes, Franc van der (1757-1829), stedelijk ontvanger van Den Haag 78, 308, 385
- Goes, Hendrik Maurits van der (1774-1830), wethouder van Den Haag 210, 315, 384-385
- Goes, Johanna Wilhelmina van der (1772-1795) 352
- Goes, Philip Jacob van der (1752-1832) 41, 51, 295, 315, 352, 384, 387, 407
- Goes, Daniël Adriaan Meerman van der (1748-1805) 47
- Gogel, Isaac Jan Alexander (1765-1821) VI, 74, 112-113, 115, 117, 135, 175, 181, 271, 281, 284, 289, 302, 323, 359-360, 364-365, 367-368, 375, 381, 382, 386, 389, 391, 397-398
- Gohier, Louis-Jérôme (1746-1830) 250
- Goldberg, Johannes (1763-1828) 277-278, 381, 383
- Goltz, Frederic Adriaan (1770-1849) 315
- Grand, Catherine (1761-1834) 228-229
- Grand, George François (1758-1814) 229
- Grasveld, Carel Hendrik of Charles Henri van (1766-1841) 132, 153, 156, 185, 383, 367
- Grenville, Thomas (1755-1846) 138, 152

- Grenville, William Wyndham (Lord Grenville) (1759-1834) 71, 81, 85, 89, 104, 151, 169, 195, 357-359, 367, 369, 388
- Gustaaf III (1746-1792), koning van Zweden 60
- Guyot, N. Guyot de Saint-Florent zich noemende Florent- (1755-1834) 153
- Haeften, Reinier van (1729-1800) 56, 140, 162, 353, 366
- Haer, Johan Pieter van der 43, 45, 48, 353
- Haersolte, Anthony Frederik Robbert Evert van (1756-1830) 146, 158, 161, 194, 208, 251, 258, 265, 268, 360, 369
- Hahn, Jacob George Hieronymus (1761-1822) 86-87, 96-100, 102-103, 107-110, 247, 250, 358-359
- Harris, James (1st Earl of Malmesbury) (1746-1820) 20, 79, 356-358, 396
- Hartsinck, viceadmiraal Pieter (1762-1808) 245
- Hasselt, Johannes Willem van (1752-1834) 146, 360
- Haugwitz, graaf Christian Kurt von (1752-1832) 138, 142-144, 152, 158, 161, 165, 166, 173, 196, 256, 366, 369
- Hauterive, Alexandre Maurice Blanc de Lanautte, graaf de (1754-1830) 202, 220-222
- Hawkesbury, Robert Banks Jenkinson, Lord (1770-1828) 213, 217, 222, 241, 375-376, 388
- Heeckeren van Brandsenburg, Dirk Jan baron van (1742-1796) 56, 353
- Heeckeren, Willem Frederik baron van (1758-1835) 56, 352
- Heeckeren van Brandsenburg, Walrave Robbert baron van (1749-1784) 353
- Heim, Paulus van der (1753-1823) 323
- Heppers, Catharina (1720-1786) 61
- Hessen-Kassel, prins Karel van (1744-1836) 68
- Hetteema, Hans Monse (1761-1823) 116
- Hoche, generaal Louis Lazare (1768-1797) 356
- Hochepped, Gerard Johan baron de (1742-1807) 47, 352
- Hoeth, Albert Willem (1758-1827) 158, 184, 360, 368
- Hogendorp, Diderik (Dirk) van (1761-1822) 285, 291, 301, 382, 394, 396
- Hogendorp, Gijsbert Karel van (1762-1834) 7, 309, 328, 387, 388, 400
- Hogguer, Daniël (1722-1793) 68
- Hogguer, Jan Willem (1755-1838) 27
- Hooff, Johan Frederik Rudolph van (1755-1816) 96, 99, 108-109, 117, 158, 176, 181, 184, 360, 368, 383
- Hultman, Carel Gerard (1752-1820) 146, 199, 201, 255, 256, 258-259, 370
- Irhoven van Dam, Willem (1760-1802) 208
- Jacobson, Gerrit Jan (1757-1816) 243, 376
- Jefferson, Thomas (1743-1821) 32
- Jordens, Gerrit David (1734-1803) 98
- Joubert, generaal Barthélemy Catherine (1769-1799) 104, 109, 113, 132, 363
- Karel IV (1748-1819), koning van Spanje 78, 355
- Kinckel, Heinrich August von (1747-1821) 27
- Kluit, Adriaan (1735-1807) 43, 397
- Köckritz, adjudant-generaal Karl Leopold von (1744-1821) 143
- Kraijenhoff, Cornelis (1758-1840) 45, 365, 400
- Krüdener, baron Bourkhardt-Al-exis-Constantine von 203
- Langen, Stefanus Jacobus van (1758-1847) 110, 115, 136
- Leeuw, Daniël Cornelis de (1747-1834) 96, 385
- Lesné Harel van Kessel, Eduard Jacob (1757-?) 303
- Lestevenon, Mattheus (1715-1797) 56, 83, 85, 353
- Lestevenon, Willem Anne (1750-1830) 76, 83
- Letourneur, Étienne-Francois le, (1751-1817) 81, 91, 97, 357

- Leyden van Westbarendrecht, Frédéric Auguste van (1768-1821) 100, 358, 383
- Liebeherr, Bogilaus Fredericus von (1752-1821) 96
- Limburg Stirum, luitenant-generaal Leopold van (1758-1840) 309
- Liston, Sir Robert (1742-1836) 233, 236, 238-240, 322, 334, 374-376, 388
- Loder, Elias Peter Frederik (1752-?) 63
- Lodewijk xiv (1638-1715), koning van Frankrijk 17, 231, 253
- Lodewijk xvi (1754-1793), koning van Frankrijk 47, 69, 109
- Lombard de Langres, Vincent (1765-1830) 135, 138, 142, 149, 320, 334, 363-364, 388, 397
- Löwenhielm, Fredrik Adolf graaf van (1743-1810) 113
- Lucas, schout-bij-nacht Engelbertus (1747-1797) 83
- Lucchesini, Girolamo marchese de (1751-1825) 254, 256, 378
- Luns, Joseph Antoine Marie Hubert (1911-2002) 7
- Lynden, Dirk Wolter van (1761-1806) 77, 353
- Maanen, Cornelis Felix (1769-1846) 109, 302, 308, 359, 381, 385, 391, 397
- Mably, Gabriel Bonnot de (1709-1785) 70, 202, 355
- Malet, generaal Claude François de (1754-1812) 307
- Maret, Hugues Bernard (1763-1839) 81, 91, 97
- Marivault, Jerome Antoine Delacour de (1771-1846) 227, 236
- Marle, Gerard Willem van (1752-1799) 96
- Marmont, generaal Auguste Frédéric Louis Viesse de (1774-1852) 193, 195, 249, 250, 252, 257, 263, 272, 377, 379, 398
- Marselis, Theodoor van 83, 87, 100, 119, 357
- Meyer, Casparus 28, 83, 98, 99, 112, 117, 122, 131, 360, 362, 388
- Merry, Anthony (1756-1835) 217, 219
- Meyners, Gerrit Cornelis (1765-1820) 285, 382
- Midderigh, Henricus (1753-1800) 106, 110
- Miot de Mérito, André-Francois (1762-1841) 168, 176
- Molière, Jean-Baptiste Poquelin (1622-1673) 47, 308, 385
- Mollerus, Johan Hendrik (1750-1834) 160-161, 163, 165, 168-169, 171, 181, 184-185, 194-195, 206-207, 288, 303, 305, 307-309, 313, 317, 323, 366-370, 385-386, 391
- Montrichard, generaal Joseph Hélié Désiré Perruquet de (1760-1828) 231
- Murat, Joachim, koning van Napels (1767-1815) 383
- Murray, William Vans (1760-1803) 364
- Nagell van Ampsen, Anne Willem Carel van (1756-1851) 7, 27, 71, 74, 77
- Nieuwerkerke, Willem Hendrik van (±1750-1821) 73, 75, 355
- Noël, Francois Joseph-Michel (1756-1841) 83, 98, 103-104, 133, 359
- Ohsson, Abraham Constantin Mouradgea de (1779-1851) 317
- Olden, mr Rudolph van (1752-1828) 378
- Ondaatje, Pieter Philip Jurriaan Quint (1758-1818) 96
- Oranje-Nassau, Willem Frederik van (1772-1843) ix, xxii, xxiii, 22-23, 82, 141, 152, 156, 159, 167-169, 194-196, 207-209, 253-256, 258, 260, 262-263, 268, 310, 312-313, 315-317, 322, 325-326, 343, 361-362, 364, 366-367, 374, 378-380, 384, 387-388, 395, 397-398, 400, 402
- Otto, Louis-Guillaume (1753/4-1817) 153, 165, 173, 201, 213, 217, 222, 365, 367, 385
- Pagenstecher, Johannes Alexander Wynandus (1723-1796) 45
- Pasteur, Jan David (1753-1804) 85, 96, 357
- Patijn, Johan (1723-1787), burgemeester van Den Haag 49, 56, 353
- Paulus, Pieter (1753-1796) 76
- Pichegru, generaal Jean-Charles (1761-1804) 74, 401
- Pictet, Marc-Auguste (1752-1825) 310, 386

- Pierre, Abram Jacques La (1750-1837) 161, 174, 184, 186, 359
- Pitt, the Younger, William (1759-1806) 11, 20, 79-81, 89, 100, 354-355, 357-358, 400
- Pontoi, Julius F. 241, 376
- Pradt, Dominique Frédéric Dufour de, bisschop van Mechelen (1759-1837) 312, 387
- Pruisen, Frederica Sophie Wilhelmina van (1751-1820) 20, 146, 169, 366-367, 379, 392, 398
- Pijman, Gerrit Jan (1750-1839) 147, 174-175, 208, 271, 359
- Quarles, Willem (1751-1826) 75, 211, 355, 375, 386, 387
- Quesnel, Willem (1745-1817) 85
- Queysen, Willem (1754-1817) 99, 158-159, 162, 171, 219, 258, 366
- Radix de Sainte-Foy, Charles Pierre Maximilien (1736-1810) 256, 378
- Raynsford, generaal Charles (1728-1809) 74
- Rechteren, Christiaan Albrecht graaf van (1748-1801) 55, 57, 71
- Rechteren, Jacob Godefroy graaf van (1736-1831) 69
- Reede, Arend Willem baron van (1747-1815) 27, 45, 48, 51, 76
- Reede, Willem Frederik graaf van (1770-1838) 317, 387
- Régnier, hertog van Massa, Claude Ambroise, (1746-1814) 310
- Reinhard, Charles-Frédéric (1761-1837) 150, 155, 167-168, 177, 365-367
- Repelaer van Driel, Ocker (1759-1832) 27
- Reubell, Jean-Francois (1747-1807) 81, 97-98
- Révellière-Lépeaux, Louis-Marie de la, (1753-1824) 81, 97
- Roberjot, Claude (1752-1799) 132
- Robert, Hubert (1733-1808) 309
- Röell, Willem Frederik (1767-1835) 288, 293-294, 316, 323, 382-383, 388, 395, 399
- Roest, Leonardus Pieter 56
- Romanov, Paul Petrovitsj (1754-1801), keizer van Rusland 79, 190, 202-203
- Roscam, Petrus (?-1801) 45
- Ruysch, George Adriaan Willem 219
- Sandoz-Rollin, David Alphonse baron de (1740-1809) 142
- Savoie, Charles Emmanuel (1751-1819), koning van Sardinië 47
- Savoie, gravin van Artois, Marie Thérèse prinses van (1756-1805) 47
- Schimmelpenninck, Rutger Jan (1761-1825) xi, xvi, 8-9, 13-14, 31, 74, 85, 98, 115-116, 122-123, 125-126, 131, 135, 137, 138, 142-143, 145, 147, 150, 153, 161-162, 165-167, 171, 174, 176-183, 185, 187, 189, 191-199, 201, 203-205, 207-208, 210-211, 216-225, 227-233, 235-236, 239-243, 245-250, 252-253, 256-258, 261-263, 265, 267-268, 271-273, 275, 277-280, 299, 301-302, 308-309, 311, 313, 316-317, 319, 323, 326, 330, 332-338, 340-342, 347, 358, 360-361, 363-381, 384, 387-389, 391-392, 394, 396, 399
- Schimmelpenninck-Nahuys, Catharina (1765-1844) xvi, 246, 267-268, 301, 317, 380, 384, 388
- Schulte, Gerrit 122
- Sémonville, Charles-Louis Huguet de (1759-1839) 188-193, 196-197, 202, 205-206, 214-218, 220, 222-223, 231, 235-236, 238-240, 242-245, 250, 255-258, 260, 262-263, 327, 331, 334, 369-373, 375-376, 378-380, 389
- Sérurier, Louis-Barbe-Charles (1775-1860) 288, 383
- Sieyès, Abbé Emmanuel Joseph (1748-1836) 132, 142-143, 145, 150, 157, 361
- Six van Oterleek, Willem (1761-1811) 27, 243, 376, 381, 383
- Slicher, Jan (1745-1815), burgemeester van Den Haag 49, 315, 387, 407
- Smits, Jan Matthijs (1775-1819) 235, 284, 373, 375
- Spaen van Voorstonden, Alexander Diderik baron van (1779-1834) 193-196, 198, 206, 369-370
- Spaen van Voorstonden, Gerrit Carel baron van (1756-1841) 51, 285, 312, 382, 387

- Spiegel, Laurens Pieter van de (1737-1800) 11, 20-21, 23-25, 33, 60-61, 63-65, 68-70, 74, 99, 131, 160, 163, 243, 329-330, 334, 349, 354-355, 363, 394
- Spoors, Jacobus (1751-1833) 112-113, 149, 174-175, 177, 181, 184, 209, 237, 245, 251, 256, 258, 359-360
- Stackelberg, Gustav Ernst (Ottonovic) graaf von (1766-1850) 376
- Staël-Holstein, Anne-Louise Germaine barones de (1766-1817) 262
- Steenis, Johan 43, 48
- Steinmetzer, Pieter 247
- Story, schout-bij-nacht Samuel (1752-1811) 155
- Stralen, Hendrik van (1751-1822) 271, 313, 387
- Strick van Linschoten, Paulus Hubert Adrianus Jan (1769-1819) 112, 121
- Strijen-de Raedt, Cornelia Elisabeth van (1659-1745) 118, 295
- Styrum, Jan van (1757-1824) 381
- Swinden, Jean Henri van (1746-1823) 207, 209
- Tadema, Reinier Willem (1771-1812) 359
- Talleyrand-Périgord, Charles-Maurice de (1754-1838) xiv, 28, 83, 89-98, 103-104, 109, 113, 115, 122, 131, 139, 146, 149-150, 177, 186-187, 189, 191-193, 197-198, 201-202, 205, 216, 217-220, 222-223, 227-229, 231, 238, 242, 244-245, 250-251, 254-258, 260-262, 265, 273, 277-278, 280, 289, 292, 299, 311-312, 320, 340, 350, 358-360, 362-365, 368-371, 373-382, 387-389, 394, 398, 401
- Talleyrand-Périgord, Noël-Catherine (1761-1834) xv, 229, 374, 376-377
- Tinne, Johan Abraham (1742-1808) 171, 240, 367, 376
- Toulon, L. van 353
- Treillard, Jean-Baptiste (1742-1810) 97
- Valckenaer, Johan (1759-1821) 28, 110, 122, 185-186, 206, 211, 323, 355, 357, 360, 368, 371-372, 400
- Ver Huell, viceadmiraal Carel Hendrik (1764-1845) 246, 258, 260, 267, 271, 273-275, 277, 280-281, 288, 291-292, 301-302, 379, 381, 384, 395, 397, 401
- Villain XIII, Philippe Louis Marie graaf (1778-1856) 317
- Vonk, Lambertus Christoffel (1757-1846) 110
- Vos van Steenwijk, Carel de (1759-1830) 231, 236, 258, 326, 357, 367, 374-375, 387, 401
- Vos van Steenwijk, Joan Arend de (1746-1813) 83, 85, 87, 90, 92, 94, 99-100, 161-164, 167-168, 171, 180, 184, 208, 239-241, 255, 357-358, 367, 375-376, 387, 401
- Vosmaer, Arnout (1720-1799) 44, 47, 352, 391
- Vreede, Pieter (1750-1837) 29, 96, 98-99, 103, 106, 108-111, 116-117, 131, 323, 368
- Westreenen van Themaat, Pieter Hieronimus van (1768-1845) 285, 382
- Willem III van Oranje, Prins (1650-1702) 17, 372, 398
- Willem IV van Oranje, Prins (1711-1751) 37, 402
- Willigen, Franciscus Antonius van der (1738-?) 210
- Winter, viceadmiraal Johan Willem de (1761-1812) 99-100, 115, 198-202, 356, 360, 370, 395
- Wiselius, Samuel Iperusz (1769-1845) 74, 96, 163, 208, 233, 252-253, 257, 259, 323, 358, 360, 365-366, 371-372, 375
- Witbols, Michiel Hendrik (1730-1803) 85
- Witt, Johan de (1625-1672) 17
- Württemberg, hertog Frederik Willem Karel von (1754-1816) 121, 129, 203
- Yvoy, Maximiliaan Louis van Hangest baron d' (1753-1831) 255-258, 378-379
- Zastrow, Friedrich Wilhelm Christian von (1752-1830) 143, 152

